

Werken. Deel 46. Maria Stuart

August Snieders

bron

August Snieders, *Werken. Deel 46. Maria Stuart*. Maatschappij 'Voor God en 't Volk', Antwerpen
1933

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/snie001mari02_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

* * *

De voordracht 'Maria Stuart' werd in den aanvang van 1874, in den Katholieken Kring van Antwerpen voor een talrijk publiek gegeven. Ik neem ze in mijne werken op, niet omdat zij veel nieuw licht werpt op de droevige geschiedenis der koninklijke martelares, neen! Mijne voordracht was te dien tijde de trouwe weerspiegeling van hetgeen ik rechts en links, en dit sedert jaren, omtrent dit merkwaardig proces gelezen en opgeteekend had, en waarvan een groot deel nog gansch onbekend voor ons publiek was. Deze voordracht was trouwens eene eerste poging in Vlaamsch-België, om de algeheele onschuld der edele koningin te doen uitschijnen. Juist dáárom wil ik mijne woorden niet laten verloren gaan, en ik hoop verder nieuwe pogingen te mogen aanwenden om den laatsten glimp van het vooroordeel jegens de martelares, in ons midden uit te wisschen. Maria Stuart is, in mijn oog, eene der schoonste, zuiverste en edelste figuren welke het Katholicisme der 16^e eeuw heeft opgeleverd!

1878.

Maria Stuart. Historische Voordracht.

I.

Laat mij vooreerst u bedanken, omdat gij zoo talrijk tot deze vergadering zijt opgekomen. Het was gewis niet voor den spreker, die, geloof het mij, verre beneden zijn onderwerp blijven zal. Het was, ik vlei mij daarmee, en laat mij toe die kleine begoocheling te behouden, omdat ook deze voordracht in de volkstaal gegeven wordt, doch vooral omdat gij werdt uitgelokt door den naam van eene door rampen en lijden zoo beroemd geworden vrouw en koningin, Maria Stuart.

De levensrampen der vrouw wekken, in welken stand ook, ons gevoel op, en zelfs de met schuld beladen vrouw, erlangt bij ons, zoo niet genade, dan toch mededoogen; maar eindeloos groot wordt dit laatste wanneer het eene vrouw geldt, die eens op het toppunt van roem en eer stond en met eene driedubbele kroon versierd werd: met die van koningschap, talent en lichamelijke schoonheid.

Zoo zijn vele vorstinnen van Engeland, welke onder de bijl van den beul het hoofd bukten; zoo is de koningin van Frankrijk, Marie-Antoinette; zoo is de koningin van Schotland, welke na eene lange marteling eindelijk op het schavot stierf, en wist - en dit was gewis eene groote foltering - dat haar naam als die eener verlorene vrouw zou geschandvlekt worden!

De koningin van Schotland, Maria Stuart, is voorzeker eene der aantrekkelijkste figuren, die in de geschiedenis bestaan; ja, zooveel aantrekkingskracht bezit zij, dat wij met Walter Scott uitroepen: 'Men kan al zeggen wat men wil; maar menig edel hart zal partij trekken voor Maria Stuart, zelfs indien alles waar is wat men van haar zegt.'

Van waar die onweerstaanbare genegenheid? Zij komt hieruit voort dat die vrouw, hoe zwart men haar ook gemaakt hebbe, toch altijd eene macht van schitterende hoedanigheden deed blijken; omdat, was zij schuldig aan hetgeen haar ten laste werd gelegd, veel van die schuld, met volle reden, aan hare omgeving moest toegeschreven worden; omdat, heeft zij misdreven, eene lange gevangenis en eindelijk den dood op het schavot, die fouten moeten hebben uitgewischt.

Die denkbeelden bezielen mij jaren lang aangaande Maria Stuart. Gevoed door de werken van schrijvers, als die van Hume, Robertson Mignet en andere, hield ik de koningin van Schotland wel eenigszins voor eene dier vrouwen, die, beroofd van de eigenlijke majesteit, ten slotte op den openbaren weg neêrzakken en die men, ofschoon bewust dat de sneeuw der ziel door slijkspatten besmeurd is, meedoogend de hand toereikt, ondersteunt, een der huizen van boete doet binnentreden, en voor welke men nog een 'vader-ons' bidt, als de deur is toegevalen....

Geruimen tijd geleden las ik over die koningin een

Fransch schrijver, namelijk St. Beuve, en hij stelde mij haar voor als eene gevangene martelares, ofschoon niet onschuldig, die, door de tralies harer gevangenis heen, teeken doet en hare banier zwaait, om diegenen welke pen en woord voeren, tot verdediging harer eer op te roepen.

Ik las onder anderen deze treffende woorden:

‘Du moment d'ailleurs que Marie Stuart est prisonnière, qu'on la voit accablée, privée de tout ce qui console, infirme, hélas! et déjà blanchie avant l'âge... quand on a entendu ce mélange de fierté et de plainte, la pitié pour elle l'emporte, le coeur a parlé.

Ce n'est ni le texte d'un greffier, ni même la raison d'un homme d'état qui la juge; c'est avec le coeur d'un chevalier, ou pour mieux dire d'un homme.

L'humanité, la pitié, la religion, la grâce poétique suprême, toutes ces puissances, invincibles et immortelles, se sentent intéressées dans sa personne et crient pour elle à travers les âges; *porte ces nouvelles* (disait-elle au vieux Melvil au moment de mourir), *porte ces nouvelles, que je meurs ferme en ma religion, vraie catholique....*

Toutes les croyances, tous les patriotismes et les nationalités, invoqués ici par Marie Stuart lui ont fait un long écho, et lui ont répondu avec pleurs et amours....’

‘Dat ik sterf standvastig in mijn geloof, zuiver, waar katholiek!...’ zoo zeide ze, en dit had plaats in het aanschijn van den dood, op het oogenblik dat zij voor den grooten Rechter verschijnen zou!

Die woorden troffen mij en ik heb mij zelven gevraagd, of die vrouw niet andermaal eene van die was, welke onder den laster verpletterd en aan den blinden en godvergeten haat opgeofferd werden? Of het bij onderzoek niet blijken zou, dat zij geene dier vrouwen was, voor welke men een ‘vader-ons’ bidt, na haar eene hulpzame hand te hebben toegereikt, maar voor welke men eindelijk zelf de knieën buigt, den zoom des kleeds kust en haar

schier aanbidt - als zijnde een dier wezens, welke hier ook hun bebloed kruis droegen en den weg van Golgotha volgden!

Wat heeft de laster, een wapen, waarvan de hervorming der 16^e eeuw een zoo ruim gebruik maakte, al bezwadderd! Hoeveel historische figuren rijzen voor ons oog geschandvlekt op, en werden dit enkel omdat zij door de tegenpartij alzo het gemakkelijkst onschadelijk konden worden gemaakt!

Bij gebreke van macht, gebruikt men laster.

Met den levensloop van Maria Stuart zooveel mogelijk na te gaan, ben ik tot de heilige en onwankelbare overtuiging gekomen, dat zij, de vrouw, de edele vorstin, geen wezen is dat enkel mededoogen verdient, als eene mengeling van sterke en zwakke, van schitterende en slechte hoedanigheden, als een schepsel dat ons enkel treft en roert om zijne hemelsche schoonheid, zijne miskeningen, zijne teleurstellingen, zijn lijden, bloedig einde en gevallen grootheid - neen! Maria Stuart verdient onze liefde, onzen eerbied, onze vereering, ik zou zeggen, indien het mij toegelaten was, de 'heiliging', omdat zij wezenlijk een 'slachtoffer' is geweest.

Het slachtoffer van eene monsterachtige vrouw, die haar haatte omdat zij schoon, edel, verheven en door allen, die het hart op de rechte plaats voelden kloppen, vereerd was. Het slachtoffer was eene, met helsche list aaneengesponnen politieke samenzwering, welke niets anders beoogde dan de Schotsche perel, het land zelve, te rooven en die aan de kroon der Tudors te hechten. Het slachtoffer, kortom, van de werking dier gekroonde harpij welke zich Elisabeth noemde; die, door de geopende deur der hel op de aarde moet geworpen zijn en zich poogde te wreken op de Kerk van Rome, welke haar bastaard en overweldigster noemde, door het stichten van een protestantsch Rome tegenover het Rome van Christus.

Ja, wij mogen op dit oogenblik, na drie eeuwen van leugen en laster, Maria Stuart als onschuldig vereeren, en terwijl Elisabeth meer en meer, onder den spot en de verachting van het tegenwoordige geslacht, wegzinkt, rijst zij, de verguisde, de beleedigde, de mishandelde tot zelfs in hare eer, andermaal voor ons oog op, en werpt meer en meer den stralenglans af, die alleen aan hooger leven ontleend wordt!

De geschiedenisonderzoeker heeft eindelijk al de draden van dat komplot, door den eerlijken protestant Camden in 1625 reeds aangewezen, in handen gekregen - dat komplot, zegt Chantelauze, 'aussi savante que criminelle'. Wij weten thans, met de bewijsstukken in de hand, dat alles wat er gebeurde, door het Engelsche hof, in vereeniging met de oproerige, geusgezinde edelen van Schotland, beraamd werd, en dat de vijanden van Maria Stuart, uit hun eigen werk nieuwe beschuldigingen tegen die koningin deden voortvloeien.

We weten nu dat de val van de koningin van Schotland niet moet toegeschreven worden aan hare misdaden en gruwelen - neen, die bestaan niet: zoo min hare beweerde misdadige liefde voor Riccio, de moord op Darnley, als hare rampvolle betrekkingen met Bothwel; - 'ce qui est devenu manifeste,' zegt meergemelde schrijver, 'c'est que cette conspiration, pour détrôner Marie Stuart, fut permanente, depuis son berceau jusqu'au champ de bataille de Langside.' Hij bedriegt zich: die samenzwering duurde voort tot op het schavot, neen, tot lang na haren dood.

En het zijn geen katholieke schrijvers, die wij in dit geval raadplegen - wij gronden ons noodzakelijk op protestantsche auteurs, zoodat de bewijzen des te meer kracht hebben. Immers, de getuigenis van een vijand erlangt, in zekere omstandigheden, het karakter van onfeilbaarheid.

II.

Niet alleen onder katholiek opzicht is ons de eerherstelling van Maria Stuart dierbaar, maar ook nog eenigszins onder een Antwerpsch opzicht bestaat er eene zekere verwantschap tusschen de koningin van Schotland en u allen.

Immers, zoolang de vervolging van het Katholicismus, door de ‘bloedige Beth’ - want deze naam verdient zij in den vollen zin des woords - geduurd heeft, zochten honderden gevluhte Engelsche katholieken hier, in de Spaansche Nederlanden, eene schuilplaats tegen ‘dat geblankette kwaad’, zoodat ik Elisabeth noem. Vele leden van de grootste adellijke Engelsche familiën dwaalden niet zelden doodarm en uitgeplunderd door onze Vlaamsche dorpen, en dikwijls waren er onder hen die eene ridderlijke poging gewaagd hadden om de edele gevangene van Fotheringay in vrijheid te stellen.

Reeds in haar leven was alzoo deze grond de plek waar de beleedigde eer van Maria Stuart edelmoedige voorstanders vond, en vanwaar zonder twijfel menig heimelijk gesmeede poging uitging - niettegenstaande deze gewesten met Engelsche spionnen doorzaaid waren - om haar de vrijheid weêr te geven.

En toen eens het edele hoofd van Maria Stuart onder de moordbijl van Elisabeth gevallen was, werd hier, in deze stad zelve en in de St. Andries-parochie, hare nagedachtenis op eene rechtzinnige wijze vereerd en beweend.

Terwijl het grootste deel van Europa de gekroonde martelares veroordeelde, landden hier in onze stad twee vrouwen aan, die de vereering voor hare meesteres en

koningin als een heiligdom in haar hart bewaarden, en hier, nederig en vergeten in de schaduw onzer St. Andrieskerk, voor het dwalende Engeland kwamen bidden: - wij willen spreken van die twee eeredames der ongelukkige vorstin,⁽¹⁾ welke zich hier vestigden, hier gestorven en begraven zijn.

Te dien tijde moet ieder Antwerpenaar den verjaardag der dood van Maria Stuart gedachtig zijn geweest. De twee vrouwen waren als twee apostelen van liefde en vereering in het midden eener bevolking gekomen die bekend is door hare menschenliefde en godsvrucht.

De tijd heeft die vereering doen vergeten: duld echter dat ik ze u te binnen breng, en dat ik u zeg: het is heden de 7 Februari; het is heden, uur op uur misschien, de verjaardag van het oogenblik, dat de grafelijke beulen Maria Stuart kwamen aanzeggen, dat zij den volgenden dag, ten 8 ure 's morgens, sterven moest....

Wanneer dus morgen, ten 8 ure, de vriendschappelijke klokken onzer kerken u ter vroegmis oproepen, gedenkt dan op dat uur harer dood, die onnoozel gehalsrechte vrouw; gedenkt het slachtoffer van den laster; gedenkt de martelares voor het katholiek geloof!

III.

Alvorens in nadere inlichtingen over de aanklacht en de verdediging van Maria Stuart te treden, denken wij

(1) Elisabeth Curle en Mowbray, gentlewomen of her chamber.

wel te doen door, met eenige woorden, u de memorie aangaande hare geschiedenis te ververschen.

Zooals u bekend is, was Maria Stuart de dochter van den Schotschen koning Jacobus V en Maria van Lotharingen, uit den stam der Guisen. Zij werd den 14 December 1542 in het kasteel van Lintlithgow geboren. Haar vader stierf acht dagen na hare geboorte, en bij dien dood werd aan het Engelsche hof de zucht om Schotland in te palmen meer wakker dan ooit.

Hendrik VIII vroeg het koningskind, pas zes maanden oud zijnde, ten huwelijk voor zijn zoon Eduard, prins van Wallis. Door dat huwelijk werd de vereeniging van Schotland met Engeland als uit de omstandigheden zelven geboren. De raad van Schotland stemde in die huwelijksbelofte toe, en nadat Engeland zijne poging had zien mislukken om het kind naar dat land over te brengen, werd er beslist dat zij tot haar tiende jaar onder toezicht van een Engelschen gouverneur zou worden opgevoed. Die toestand deed echter de intrigues van Engeland, dat altijd vreesde zijne prooi te zien ontsnappen, niet ophouden.

Toen het kind negen jaar oud was, werd het door kardinaal Beaton tot koningin van Schotland gezalfd; doch toen de moeder de voortdurende slinksche werking van Engeland ontwaarde, die terecht hare verontwaardiging opwekte; toen zij bespeurde dat Hendrik VIII nog altijd het kind wilde doen oplichten, terwijl aan de andere zijde een voortdurend gevaar voor de kleine koningin, uit de woelige reformatie en de heb- en eersucht der Schotsche edelen, opsteeg, vooral van de zijde van graaf van Arran - die openlijk zeide, dat zijn zoon de koningin trouwen zou - toen wendde de koningin-moeder de oogen naar haar bemind Frankrijk, en zocht dàar bescherming.

Na met Frankrijk onderhandeld te hebben, en welke onderhandeling andermaal door den raad van Schotland

werd goedgekeurd, verklaarde de koningin-moeder dat hare dochter den dauphin van Frankrijk tot echtgenoot hebben zou, en niettegenstaande de woede van Engeland, vertrok Maria, onder ander vergezeld van vier meisjes uit den hoogen adel, welke met haar waren opgevoed en even als zij den zoeten naam van 'Maria' droegen, naar het Fransche hof. Zij trouwde den 24ⁿ April 1558, dus op haar 16e jaar, den dauphin François en droeg nu, daargelaten hare rechten op de kroon van Engeland, de kroon van Schotland en Frankrijk.

Maria Stuart was schoon; zij was, zeggen hare tijdgenooten, de liefalligste vrouw van haren tijd. 'Elle eut été reine sans sa couronne,' zegt Genevay, en Catharina de Medicis zeide bits: 'Notre jeune reinette d'Ecosse, n'a qu'à se montrer pour tourner toutes les têtes.'

En dat was de waarheid; doch juist die schoonheid was der koningin dikwijls noodlottig! Haar gelaat was met eene keurige regelmatigheid gevormd; het blanke voorhoofd, door blondgeel en uit zijne natuur gestruiveld haar bekroond. Onder den sierlijk geteekenden fijnen wenkbrauwboog, flikkerden groote bruine oogen, die krachtvol en tevens zoet waren, die, kortom, eene onbeschrijflijke, betooverende uitdrukking verspreidden. Hare gelaatskleur was uitnemend blank, doch licht door den levensgloed gepurperd; hare hand even sierlijk, even eêl gevormd als het overige haars lichaams; hare gestalte was rank, bevallig, vol waardigheid; hare stem zoet en welluidend.

Ja, dat was een hoofd om eene kroon te dragen, eene hand om een scepter te omvatten, eene gestalte om door het hermelijn omhangen te worden, eene stem om liefde in te boezemen en genade te geven.... Ik zou schier zeggen, ze was te schoon voor eene aardsche koningin; er straalde iets hemelsch uit geheel dat wezen!

Hare verstandsontwikkeling was even schitterend en voor die dagen buitengewoon. Zij was zeer ervaren in aardrijkskunde en geschiedenis, sprak, behalve Schotsch en het aanverwante Engelsch, Latijn, Grieksch, Italiaansch en Fransch. Van Ronsard leerde zij de regels der versifikatie, en schreef allerliefste Fransche verzen - een bewijs dat in dat schoone lichaam ook eene schoone en teêre ziel leefde.

Die vrouw had inderdaad een gevoelig hart, dankbaar voor allen die haar eenigen dienst bewezen, gansch opoffering voor hare vrienden, vol liefde voor hare minderen, vergevingsgezind voor hen die haar misdeden, indien zij zich op hare genade beriepen; doch ook wettelijk streng, als zij in hunne booze handelingen voortgingen.

Had zij gebreken? Zij was mensch en op deze aarde wonen geen engelen; doch die vlekken in haar karakter waren eer zwakheden dan wel fouten. Wat was anders die buitengewone lichtgeloovigheid, welke men haar toeschrijft, dan een uitvloeisel van hare goedheid en goede trouw? In de omgeving waarin zij in Schotland leefde, en in deze meer dan in eene andere, moest men *dupe ou fripon* zijn; zij was de bedrogene, en welk dan ook het einde geweest zij, 't is beter de bedrogene dan wel de schurk te zijn.

Was zij bovenmatig eerzuchtig, zooals men beweert? Opgevoed in het gevoel van koninklijke waardigheid, handhaafde zij deze tegenover de intrigues van Elisabeth en kwam zij daaraan ooit te kort, dan moet men het toeschrijven aan verschillende omstandigheden, dikwijls uit de kuiperijen harer vijanden ontstaan; doch zeker is het, dat die haar toegeschreven eerzucht nooit zoo bovenmatig was dat zij daaraan het minste deeltje van haren godsdienst ten offer bracht. Ja, zij hield aan hare koninklijke rechten, aan hare kroon, maar dit was als het ware een ingeschapen gevoel, eene heilige overtuiging uit hare opvoeding geproten.

Daarbij Elisabeth, die haar steeds hare eerzucht verweet, ging zelf, en meer dan zij, daaraan mank. Toen Maria Stuart in 1561 weduwe geworden en hare moeder overleden was, en zij door de staten van Schotland aangemaand werd naar dit rijk terug te keeren, sommeerde haar Elisabeth niet langer den titel van 'koningin van Engeland' te dragen. Het antwoord luidde, dat zij, Maria Stuart, van dien titel had afgezien sedert den dood van haar echtgenoot; maar dat zij het tamelijk wonder vond, dat Elisabeth dien van 'koningin van Frankrijk' durfde dragen!

De vloot van de Engelsche koningin maakte te vergeefs jacht op die, welke Maria Stuart naar hare staten moest overbrengen. Gij kent zonder twijfel de droomerige regelen, welke zij in de Fransche taal schreef, tot vaarwel aan Frankrijk, haar tweede vaderland. Helaas, het land dat zij nu ging betreden, was wild, woest, koppig, dweeppziek protestant, ten prooi aan de hevigste driften en vooral oproerig. Geen wonder, dat zij het meer zachte en reeds beschaafde Frankrijk boven Schotland verkoos.

Schotland was op de bergen bewoond door de Highlanders (hooglanders), een Celtisch volkenras, met eigen taal en zeden, met iets woest-grootsch in zijne gebruiken en gewoonten, met een woelig, waaghalzend en oorlogzuchtig karakter. Licht begrijpelijk is het, dat een moord bij hen niet veel bijzonders was en de wraak, die den vijand neêrschiet, als iets geheiligds werd beschouwd.

In de vlakten woonden de Lowlanders (laaglanders), van Angelsaksischen oorprong en bij welke de feodale geest diep was ingedrongen. De haat, de veete, niet alleen van stam tegen stam, maar van familie tegen familie, deed gedurig den oorlog ontbranden. De barons en hoofden der clans waren wezenlijke bandieten, plundersaars en moordenaars. Niets was hun heilig: een vijand van kant helpen was hun dagelijksch werk.

Hosack, de bekende Schotsche schrijver, maakt te dezer gelegenheid eenige opmerkingen, die, voor het vervolg dezer verhandeling, van het grootste gewicht zijn. Den Schotschen edelen was de huichelarij als eene aangeborenheid, zegt hij; het vervalschen van geschrift werd als eene onbeduidendheid aangezien, en dit was zoo algemeen onder hen dat de vorsten van den lande bij edikt geboden, dat men de notarissen en particulieren, van het feit overtuigd, de hand moest afkappen. 't Scheen echter weinig te baten.... Van verraad en koningsmoord loopt hunne geschiedenis over.

Voegt bij die omstandigheden de opstokingen van Engeland, de woelingen der hervorming, die Europa beroerden en welke - door den predikant Knox, die van de galeien kwam, geleid - alle denkbeeld in woestheid te boven gingen. Knox vuurde gedurig den haat tegen de paapsche vorstin aan, en werkte alzoo de helsche politiek van Engeland in het algemeen en de lage hartstochten van Elisabeth in de hand, en die hartstochten daalden bij deze koningin tot op den laagsten trap, beneden alle peil van waardigheid.

Elisabeth gevoelde dat zij in alles, in talenten en schoonheid, beneden Maria Stuart stond, en zij bezat geene hoedanigheden om den vergiftigen angel der jaloezie te keer te gaan. Integendeel, deze drong overal door.

Eens deed zij aan den Schotschen gezant Melvil, de voor hem wel lastige vraag: Wie, zij of Maria Stuart, de schoonste vrouw was? - De geslepen diplomaat trok zich uit de moeilijkheid door te zeggen: - Maria is de schoonste vrouw van Schotland, maar Elisabeth van Engeland. - In alle geval, hervatte Elisabeth, is uwe koningin zoo groot niet als ik? - Zij is iets of wat grooter, was het antwoord. - *Dan*, zeide de koningin, *is zij veel te groot!* - en die woorden worden verschrikkelijk wreed, als men bedenkt dat zij, Elisa-

beth, Maria Stuart op het schavot een hoofd korter deed maken.

Toen de koningin van Schotland eindelijk weêr in het huwelijk treden zou, speelde Elisabeth andermaal eene intrigueerende rol, wier draden eens de argelooze Maria Stuart als een moordend net zouden omvatten. Deze laatste trouwde Darnley, de grootste nulliteit die ooit bestond, en wiens brutaal en ruw karakter niet overeenkwam met het zachte gemoed der koningin. Het huwelijk met dien laag gezonken kerel, was eene fout; doch tot dien stap werd Maria Stuart, door staatkundige redenen, gedwongen. Het schenken van haar vertrouwen aan den Italiaanschen muzikant Riccio, haar secretaris, was ten hoogste eene onvoorzichtigheid.

De moord van dien ongelukkige (gepleegd door Darnley en zijne aanhangers en dit in tegenwoordigheid der koningin), en die zich jammerend en bebloed aan hare kleêren vastklampte, was eene daad van helsche barbaarschheid, welke, meer dan alle woorden, het karakter aangeeft van het midden. waarin de koningin geworpen was.

Een zoon werd uit het huwelijk met Darnley geboren. Op dat oogenblik van zoete moedervreugde, was Maria Stuart integendeel door doodsche droefheid overstelpt. Zij overzag wat al listen en lagen er nu weêr zouden gesmeed worden, nu een rechtstreeksche erfgenaam aan Engeland de hoop der binnenpalming kwam ontnemen. Wat zag de ongelukkige vorstin om die kinderwieg?... ‘Ik zou willen dood zijn,’ nokte zij.

Elisabeth, dat toonbeeld van volmaakte huichelarij. wilde de peet zijn van het kind, wiens aanschijn zij gewis vloekte. Ja, zij haatte het hof van Schotland en alles wat daaraan verbonden was; maar zij was zoo'n slang, dat zij daar altijd hare betrekkingen hield om des te beter te kunnen schaden.

Darnley werd ziek, en hoe onwaardig hij zich jegens de

edele vrouw had gedragen en men haar gedurig terughield, snelde de koningin tot hem, voerde hem naar Edimburg, en deed hem in het prevoosthuis van Kirk-of-field verzorgen. Den 9 Februari 1567 moest de koningin afwezig zijn. Zij nam, gansch verzoend met haren echtgenoot, hartelijk afscheid van hem. In den nacht sprong Kirk-of-field in de lucht en men vond de lijken van koning en kamerknecht in den hof van het huis terug. Beiden droegen aan den hals het spoor der verworping.

Jacob Hepburn, graaf van Bothwel, dong weldra naar de hand der vorstin, ofschoon men hem openlijk van den koningsmoord betichtte. Graaf Lennox, Darnley's vader, klaagde hem als zoodanig aan. Bothwel, voor de rechtbank gedaagd, werd vrijgesproken bij gebrek aan bewijzen, zeide men, en aan den door Maria uitgelooften prijs om de moordenaars te ontdekken, werd geen gevolg gegeven. Overigens, de rechters schenen het met de moordenaars eens te zijn.

Bothwel was calvinist; hij werd, in zijne huwelijks-ontwerpen met de koningin, gesteund door de calvinistische edellieden, welke boos, diep bedorven of kruipend bang, een verzoekschrift - door de woelingen der reformatie scheen het een dwangschrift te zijn - ondertekenden, waarin men de koningin aanzette Bothwel tot man te nemen, en vier maanden later werd het huwelijk, *alleen volgens den protestantschen ritus* voltrokken, zooals een brief van don Francis de Alava aan Philips II bewijst.

Die laatste bijzonderheid alléén bewijst dat er dwang moet bestaan hebben. Maria Stuart was te innig katholiek, om goedsmoeds alle katholieke plechtigheid te laten verbannen. Doch zij werd misschien tot die soort van heiligschennis gedreven door eene dwaze liefde tot Bothwel! hoor ik zeggen. Geloofwaardige getuigen kunnen u doen zien, dat die liefde *nooit* heeft bestaan.

Zij, die de ongelukkige koningin tot dien stap gedreven

hadden, maakten juist daarvan gebruik om haar dieper in het verderf te storten. Door den oproer vervolgd, vluchtte Bothwel naar Noorwegen, en Maria Stuart, in het kasteel van Lochleven opgesloten, werd gedwongen den afstand van de kroon te teekenen en het regentschap over te laten aan Murray, haar bittersten vijand, en dien zij echter met weldaden overladen had; Murray, die niet alleen hare diamanten stool en ze voor een spotprijs aan Elisabeth verkocht, maar ook, wat erger was, hare eer roofde!

William Douglas, schier nog een kind, had eene reine, heilige vereering voor de schoone gevangene opgevat, bewerkte hare vrijheid en zij, de fiere koningin, zag een gansche schaar dapperen rondom zich opstaan om de oproerlingen te bevechten. Het leger werd echter te Langside verslagen, en de ongelukkige vorstin kwam eindelijk, heilloos denkbeeld! op de grenzen van Engeland eene schuilplaats vragen aan diezelfde Elisabeth, welke gansch haar leven had vergiftigd, en wier hand, als een brandend kleed van Nessus, op hare koninklijke schouders lag vastgeklemd.

Philarète Chasles bekent hier met ons, Katholieken: ‘elle se livrait donc follement à cette femme orgueilleuse... odieuse créature, qui avait employé l'argent anglais à soudoyer des traîtres autour de Marie, qui l'avait entravée, entourée de pièges, embarrassée, trompée et perdue autant qu'il était en elle; qui ne l'avait pas jetée dans le danger, il suffisait bien des imprudences de Marie pour le perdre, mais qui l'avait poussée et précipitée de toute sa force vers le dernier abîme; s'entendant avec ses ennemis pour la renverser, avec ses amis pour la trahir, avec les bourgeois pour détruire son autorité, avec les calvinistes pour la diffamer. Elisabeth fut joyeuse quand elle eut mis la main sur cette femme, qui la gênait.’

Met wat recht hield Elisabeth de vluchteling, die de

gastvrijheid kwam afvragen, gevangen? Met wat reden stelde zij zich als rechter aan, over de voorvallen met Darnley en Bothwel? Maria Stuart was niet hare onderdaan en Schotland was hare leen niet.

Helaas, alle protestatiën waren te vergeefs: de vlieg was in het zoo langzaam, maar ieverig en sterk geweven net der vergiftige spin, gevallen! Elisabeth was echter minder genadig dan eene spin: deze doodt' openlijk om het bloed uit de romp te zuigen: - de koningin van Engeland bezwadderde, lasterde eerst, doodde toen en dronk, huichelend en weenend, het hartebloed van haar slachtoffer.

In Schotland had men de koningin niet openlijk durven dooden, uit vrees voor weerwraak van Frankrijk en vooral der Guisen; in Engeland wilde men haar evenmin rechtstreeks van kant helpen; men zocht aan dien reeds beraamden moord een schijn van recht te geven. Er is dan ook geen denkbeeld te maken van al de huichelarijen van Elisabeth, en toen eindelijk, na achttien lange jaren van martelende gevangenis, het doodvonnis was uitgesproken - waartoe zij gewis het meeste had bijgedragen - veinsde zij eene wanhoop over 'hare lieve zuster', die aan zinsverbijstering grensde, en terzelfder tijd zocht zij sluipmoordenaars, die haar van de onrechtvaardig veroordeelde zouden ontslaan. Zij wilde den moord plegen, doch zij had den moed niet openlijk de verantwoordelijkheid ervan te dragen.

IV.

Welke zijn nu de groote beschuldigingen tegen Maria Stuart ingebracht? Niet alle punten kunnen wij hier behandelen; doch geen enkel, in dit groote proces, blijft nog recht staan. Wij zullen vier hoofdpunten aanhalen, die vooral besmettend voor die vrouw waren:

- 1° de beschuldiging van liefde voor den Italiaanschen muzikant Riccio;
- 2° hare ongeoorloofde genegenheid voor Bothwel, tijdens het leven van Darnley, en de onstichtende brieven, die zij aan den eerste zou geschreven hebben, brieven in de beruchte cassette bewaard;
- 3° hare toestemming en meêwerking tot den moord van Darnley; haar huwelijk met den moordenaar;
- 4° hare brieven aan Babingthorpe, aan den samenzweerder, die den moord van Elisabeth beraamde en waarin zij, Maria Stuart, zou hebben toegestemd.

Welk is de bron van die beschuldigingen?

De grootste belager van de katholieke koningin was de predikant Knox, in wiens preeken, zegt Russell in zijne *Geschiedenis der Hervorming*, ‘de leugen en de razernij elkaar den voorrang betwisten’; vervolgens Buchanan, een man, die door alle eerlijke schrijvers erkend wordt, als zijnde een lage en laffe ziel, die, na door de koningin met weldaden overladen te zijn - immers, Maria Stuart redde hem van de galg - zijne pen verkocht aan den grootsten vijand der koningin, aan Murray, haar natuurlijken broeder, het hoofd der geuzenoproerlingen, regent van Schotland, en door protestantsche schrijvers zelf als een schurk gebrandmerkt. Buchanan deed zijn best om den Judaspenning

te verdienen door een schrift, getiteld *Detection* (ontdekking), waarin hij zijne weldoenster van echtbreuk en moord betichtte.

Voegt bij die vuile bronnen nog de lasteraars, de spionnen en vervalschers, door Elisabeth en haar minister Cecil betaald, en gij hebt het begin van den draad in handen, die zich welhaast tot een zoo onmetelijk net ineenslingert, dat de nagedachtenis van Maria Stuart er drie eeuwen onder versmacht werd.

Uit die bron hebben alle latere schrijvers, zooals dit maar al te veel gebeurt, zonder verder onderzoek geput. Robertson, Voltaire, Hume, Malcolm-Laing, Mignet en zooveel anderen, namen den laster van Knox en Buchanan onvoorwaardelijk over - deze met een sprankel medelijden meer dan wel gene, doch allen beziel met een vooroordeel jegens die paapsche koningin, ofschoon de moord, op haar gepleegd, meestal gebrandmerkt werd.

‘Marie,’ zegt St Beuve, ‘avait à subir à la fois les “haines politiques et les haines religieuses” - en dit alleen zegt veel, ten nadeele der beschuldigers. Zoo hardnekkig werd de laster tegen de koningin doorgedreven, dat er in 1688, zegt de Engelsche schrijver Chalmes, en nadat de Stuarts voor de tweede maal tot den troon geroepen werden, eene maatschappij in den omtrek van Edimburg bestond, openlijk ten doel hebbende den laster van Buchanan ingang te doen vinden.

Aan verdedigers heeft het echter ook niet ontbroken; doch de laster vliegt met de snelheid van den stoom, de waarheid kruipt langzaam gelijk eene slek. De verdediging heeft slechts eene wezenlijke, krachtige uitbreiding bekomen, sedert de Russische prins Labanoff. in 1844, de eigenhandige brieven van Maria Stuart in het licht gaf. Die brieven bevatten gansch hare levensgeschiedenis, al haar lijden, al haar geluk - hoewel dit laatste, helaas! na het verlaten van Frankrijk, niet warmer tintelde dan het

zonlicht des Winters.... Die brieven vormen eene lange ketting, van hare jeugd tot weinige stonden vóór dat zij het schavot beklom. De eerste brief is gericht aan hare moeder, de laatste is geschreven eenige uren vóór haren dood, en was bestemd voor haren schoonbroeder. Hendrik III. De brieven, in de cassette vervat, worden in de uitgaaf gemist, omdat de valsheid derzelve bekend en thans erkend is.

De brieven door prins Labanoff uitgegeven doen u tot diep in de ziel van Maria Stuart lezen. Die vrouw leefde en hoopte immer in Christi. Zwakheden en onvoorzichtigheden kan zij begaan hebben - misdaden niet! Doch die brieven zijn zelfs onnoodig om te bewijzen, dat zij niet plichtig is aan wat men haar ten laste legde. En men denke niet, dat wij hier katholieke auteurs volgen: - wij nemen bij voorkeur de protestantsche, vooral John Hosack, een presbyteraan en Schotlander, die, nog slechts kort geleden, onder den titel van *Koningin Maria en hare beschuldigers*, de prachtigste eerherstelling van die katholieke vorstin heeft uitgegeven.

Doch het is wel ongehoord, dat die leugens nog worden voortgezet in de vergadering der *immortels*, anders gezegd, 'Fransche Akademie', waar Alex. Dumas fils, dezer dagen, die dwaasheden staande hield. Wij begrijpen echter waarom: M. Dumas maakt komediestukken, en een *Marie Stuart courtisane* alleen, kan in den smaak vallen van den opleider der *Dame aux Camélias*.

Bij de liefde van Riccio zullen wij niet lang stil staan. Reeds vóór geruimen tijd heeft men die liefde aan de kluchtspelers op de planken, en aan zekere schilders en romanschrijvers, als een gemakkelijk effect, overgelaten - zooals dat van Galileï, dien men in een donkeren en akeligen kerker opsluit! Om aan die betrekking eenigen schijn van waarheid te geven, stellen sommigen zelfs Riccio voor als een schoon en verleidelijk jonkman, terwijl hij

integendeel een allerleelijkst en misvormd persoon was. Men moet den laster wel ongegrond hebben bevonden, dewijl men het noodig dacht den persoon zelven in een Adonis te herscheppen, om hem te doen beantwoorden aan Maria Stuart's fijngeestige hoedanigheden!

Een brief van Randolph, Elisabeth's gezant in Schotland, gericht aan den minister Cecil, den 18 Maart 1565 en die nog voorhanden is in de archieven van Engeland, noemt de plegers van den moord op Riccio, en het is bewezen dat het geld en de kuiperijen van Elisabeth de oorzaak dezer misdaad waren. 'Elle,' zegt de anti-katholieke schrijver Philarète Chasles, 'elle dirigeait de loin un complot, dont le résultat devait être la déposition de Marie, la chute définitive du catholicisme et le règne de Murray protestant, sous le nom de l'impuissant Darnley.' En toen de predikanten Knox en Craigh over dien moord geraadpleegd werden, antwoordden zij, 'dat de kerk Gods moest gered worden, ten prijze van het bloed van een afgodendienaar.'

Ziedaar de schelmsche Elisabeth, ziedaar de grondbeginselen van het Schotsche calvinismus geoordeeld!

Over het punt dat zij medeplichtig zou zijn aan den moord van Darnley, toont Mignet, die hier te lande het meeste gekend is, eene groote hardnekkigheid; doch Mignet's *Histoire de Marie Stuart* wordt scheurpapier na al de ontdekte bewijzen. Daarbij Mignet, die erg het protestantismus is toegedaan, heeft, om des te nijdiger te kunnen beschuldigen, verminkt en vervalscht.

Zoo beschuldigt Mignet Maria Stuart, dat zij betrekkingen had met Darnley vóór haar huwelijk, en hij verzwijgt dat zij reeds drie maanden met hem in het geheim gehuwd was. Mignet neemt het eerste gedeelte van den brief van den Franschen gezant over en verzwijgt het laatste.... Hoe geusachtig! En als Mignet, volgens de eerste getuigenis van Paris voor de rechtbank, zegt: 'dat de koningin

wist dat er een vat poeder onder Darnley's kamer geplaatst was' - het bewijs dat de koningin medeplichtig was aan zijn dood - pleegt hij eene andere vervalsching.

Paris verklaarde dat de koningin eene marterdeken uit de kamer, beneden die des konings haalde, om deze deken te redden.

Had die deken dan zoo groote waarde? Was de koningin dan zoo schraapzuchtig, dat zij zich voor zoodanig voorwerp in gevaar stelde? De waarde der deken werd in de getuigenis niet aangehaald; maar Malcolm-Laing, die sterk tegen Maria Stuart was ingenomen, zegt, op eigen houtje, dat het *zonder twijfel* eene schoone deken, en Mignet zegt bepaald, zonder er iets stelligs van te weten, dat het *eene prachtige, eene kostbare deken* was.

Zoo groeit de laster aan!

Op zulke losse schroeven rust de beschuldiging van medeplichtigheid, en men laat ter zijde dat men vier handlangers van Bothwel ophing, om de wezenlijke moordenaars niet te zien verraden. Op het schavot beschuldigden die ongelukkigen de vrienden van Murray, dat zij gekend en erkend het verbod geteekend hadden om Darnley te vermoorden; doch geen hunner had een woord van beschuldiging voor Maria Stuart in den mond!

In de archieven van Simancas heeft men nog niet lang geleden een document ontdekt, een brief door den afgezant van Spanje, Guzman da Silva, aan koning Philips II geschreven, onder dagteekening van 2 Juli 1567: 'Ik heb aan de koningin (Elisabeth) gezegd,' zoo schrijft de gezant, 'te weten dat de lords zekere brieven in de hand hadden, waaruit bleek *dat de koningin met den dood van haren man bekend was*. Zij heeft mij geantwoord, dat dit niet waar was. Meer dan dit: dat Lethington, *in dit geval*, ONBEHENDIG *was te werk gegaan*, en dat, als zij hem zien zou, zij hem dingen zou zeggen, die hem geen groot plezier zouden doen.'

Welnu, zegt Jules Gauthier, Lethington was een der grootste vijanden van Maria Stuart, en reeds ten tijde van Camden werd hij beschuldigd dat hij het was, die de brieven der cassette, welke tot beschuldiging der koningin dienden, vervalscht had. John Hosack, die niet alleen Schotsch, maar Engelsch en Fransch kent, zegt luidop, *dat de origineele brieven in het Schotsch waren*, terwijl de moordenaars van Darnley, die ze te York en Westminster voor de rechters aanboden, volhielden dat die brieven *oorspronkelijk* in het Fransch waren geschreven. Die laatsten waren echter slechts vertalingen, en welke vertalingen, natuurlijk, dan nog! De Schotsche tekst, de origineele, zegt Goodall, bevat geen onzin, terwijl de Latijnsche en Fransche teksten blijkbaar vervalscht zijn, omdat zij wriemelen van onzin en tegenstrijdigheden.

Het was Buchanan zelf, die deze Fransche brieven voor de Engelsche commissarissen in het Engelsch uitlegde en ze voor de origineele deed doorgaan. Die leugen was noodig, om het zich voorgestelde doel te bereiken: immers, hadde men bekend dat de tekst Schotsch was, zouden de rechters zelf hebben kunnen oordeelen en men kon het publiek niet meer bedriegen!

Deze brieven ondergingen overigens wonderlijke varianten. De schurkachtige regent Murray zeide, tijdens de koningin te Lochleven gevangen zat, dat er een brief van vier blijdzijden, *geschreven* en *geteekend* door de koningin, bestond, waarin zij hare liefde voor Bothwel en den moord op haren man gepleegd, erkende. Die brief werd echter nooit voor de rechtbank geleverd - een bewijs dat hij niet bestond.

Van één brief, werden het brieven; van geteekende werden het ongeteekende brieven. De beruchte cassette bestond in den aanvang niet en over haar ontdekking bewaart men het stelligste stilzwijgen. En die varianten hadden in officieele vergaderingen plaats, evenals andere

varianten op datums en omstandigheden! ‘Tout dans leurs explications,’ zegt Jules Gauthier, ‘n'est qu'imposture et contradiction; ils n'essayent de se dégager d'un mensonge, que pour retomber dans un autre mensonge.’

Camden, die de staatspapieren doorzocht had, verklaarde daarenboven valsch het postscriptum, gevoegd bij den brief aan Babington, in welke postscriptum Maria Stuart den moord, op koningin Elisabeth te plegen, zou hebben goedgekeurd. De vervalscher of schrijver van dit postscriptum was een agent van Walsingham, zekere Phelips, die door Tytler beschuldigd wordt een vervalscher van beroep te zijn, dewijl hij, om Spanje te misleiden, reeds vroeger eene gansche valsche diplomatische briefwisseling gefabriceerd had.

Protestansche, Engelsche en Schotsche schrijvers spreken Maria Stuart nu vrij van de beschuldiging aangaande Riccio, aangaande hare betrekking met Bothwel, aangaande hare hartstochtelijke brieven, aangaande den moord van Darnley, aangaande de samenzwering tegen Elisabeth's leven en andere politieke misdaden, en als men het haar ten grief maakt, dat zij Bothwel trouwde, beticht van den moord haars mans, dan ook mag men niet vergeten, zooals wij gezegd hebben, dat de protestantsche edelen haar daartoe als het ware dwongen. Dominé Craigh betreurde in zijne preeken, *dat het BESTE deel des rijks* dit huwelijk goedkeurde. Het is trouwens nergens bewezen, zegt Hosack, dat Maria Stuart ooit eenigen hartstocht, eenige liefde voor den onwaardigen Bothwel aan den dag legde!

Ik zou nog eene gansche reeks aanhalingen kunnen doen, die de ongegrondheid dezer beschuldigingen bewijzen: de hedendaagsche geschiedschrijver heeft er handenvol; doch er is voor mij een bewijs dat onomstootelijk is - en dat vind ik in den dood van Elisabeth, in den dood van Maria Stuart. Dat vind ik in dat groote en plechtige oogenblik, waarvan Voltaire zegt: *au moment où les menteurs*

disent vrai - wanneer de leugenaar den kouden en onverbiddelijken vinger des doods ziet naderen, om weldra het uurwerk daar binnen te doen stil staan!

V.

Laat ons eerst het uiteinde van Elisabeth beschouwen, ofschoon zij slechts zeventien jaar na den dood van Maria Stuart stierf.

Elisabeth was zeventig jaar oud - voorzeker een ouderdom, waarop men niet meer denken moet aan de grillen der jeugd - en echter tot in het laatst van haar leven wierp zij zich in den stroom van zinverdoovende vermaken, zooals danspartijen, tooneelfeesten, spelevaren, optochten en wat dies meer.

Het was alsof zij op dien hoogen ouderdom den tijd wilde bedriegen en datgene versmoren wat in haar binnenste woelde. Zij scheen eeuwig jong te willen blijven, bemind en bewierookt te worden. In 1602 opende zij nog een bal in de appartementen van den hertog van Nevers, gezant van Frankrijk; zij luisterde nog naar de taal der vergoding, en bootste nog de lieftallige jongemeisjesmanieren na. In hetzelfde jaar ging zij, met gansch haar hof, op den eersten Meimorgen naar het bosch van Lewisham, om de Meizon te zien opkomen - eene plechtigheid die het karakter aannam van een herdersdicht.

Verbeeldt u die zeventigjarige Daphne!...

Evenals Leicester in 1588 op zijn kasteel Kenilworth, ter eere zijner aangebeden koningin, prachtige feesten gaf, waarvan, tot op onze dagen, met verbazing geschreven wordt, evenzoo gaf de gravin Derby, in 1602, alverblindende feesten op haar kasteel van Harefield en trachtte daar, rondom de oude, sombere en zwaarmoedige koningin, de jeugd en het leven weder te doen opstaan. Vergeefsche moeite! Daar woonde Elisabeth de vertooning van het dikwijls zoo cynieke, triviale en wulpsche treurspel *Othello* van Shakespeare bij, en speelde zelfs de groote William voor de vorstin - zij, die misschien zich nog niet eens verwaardigde op den genialen 'kluchtspeler' neêr te zien.

De keus van het stuk was misschien niet gelukkig. In den jaloerschen Othello, die den moord pleegt op zijne geliefde gade, moet de oude koningin meer dan eene zinspeling gevonden hebben, op haar toepasselijk: zij, zoo jaloersch onder ander van Essex, Walter Raleigh en Leicester, beurtelings hare gunstelingen; zij, waarvan Charles Hugo zegt: 'La jalousie, elle l'avait dans le sang.'

Maar al die feesten, bloemen en juweelen, waarmeê de koningin omgeven en omhangen was, waren ijdel: zij was en bleef - en de tijd had het zóó beslist - een wandelend geraamte en er hing sedert lang eene donkere wolk over haar, die de ondergaande levenszon verdonkerde.

Haar laatste aanbieder, de laatste van die lange rij, was de graaf van Essex. Evenals de overige hovelingen, had hij voor die oude koningin, die haren ouderdom niet wist te eerbiedigen, de lafste vleitaal over; doch achter den rug, zegt Hume, 'zeide hij openlijk dat de koningin oud geworden was, en krukkig werd van geest en van lichaam.'

Op dat punt was de koningin nog uiterst gevoelig, gaat de schrijver voort: 'ofschoon zij de zeventig naderde,

vond zij het goed dat hare hovelingen en zelfs vreemde gezanten hare schoonheid roemden.' Eenige dames van het hof, die zich op Essex te wreken hadden, brachten zijne gezegden aan de koningin over en de gloeiende haat, de nijd, de brandendste harstochten woelden dreigend naar boven, en toen zich weldra staatkundige verwikkelingen met Essex' toestand vermengd hadden, werd ook zijn proces opgetimmerd, evenals dat van zooveel andere gunstelingen, en hij werd ter dood verwezen.

Messire Aubery vertelt in zijne *Mémoires pour servir à l'histoire de Hollande*, en David Hume deelt dit insgelijks meê, dat de graaf van Essex, na zijne gelukkige expeditie van Cadix, van de teêrgevoelige Elisabeth een ring ten geschenke ontving, als een pand, zegt Hume, van hare teederheid. Zij verzekerde hem dat, in welke ongenade hij ook vervallen mocht - Elisabeth kende haar eigen zwak! - welke vooroordeelen men haar ook jegens hem mocht inboezemen, het vertoonen alléén van den ring, haar de eerste gevoelens die zij voor hem gekoesterd had, zou te binnen brengen; dat zij naar zijne verrechtvaardiging luisteren en hem genade schenken zou.

Ter dood verwezen op vier-en-dertigjarigen leeftijd, hoopte de graaf van Essex wel, op het laatste oogenblik van dien gelukkigen talisman gebruik te maken. Hij stelde hem ter hand aan de gravin van Nottingham, met verzoek dit kleinood zelve aan de koningin te willen geven. De echtgenoot der gravin, een vijand van Essex, belette haar dit. Hij toch moet begrepen hebben, dat onder die overhandiging eene genade verborgen zat.

Elisabeth, de hoevaardige, de trotsche, wachtte intusschen voortdurend naar het oogenblik dat haar gunsteling van den ring, hem gegeven, gebruik maken zou. Zij zag dat beroep op hare vroegere gevoelens jegens Essex niet opdagen, en schreef die nalatigheid toe aan eene diepe verachting welke hij voor haar koesterde. De zucht

naar wraak ontvlamde in dat door driften bedorven hart; zij teekende het vonnis - en alweêr rolde er een hoofd op het schavot.

De gravin van Nottingham werd ziek; de dood werd onvermijdelijk. Door gewetenswroeging gefolterd over het achterhouden van den talisman, die het leven van Essex redden moest, drukte zij den wensch uit de koningin te zien. De stervende bekende al wat er tusschen den gunsteling en haar was voorgevallen, en toonde den ring. Elisabeth deinsde bleek en ontsteld achteruit, en aan eene helsche furie gelijk, schoot zij op de lijderes toe en riep haar de ongenadige woorden toe: *'God kan het u vergeven, maar ik niet!... - Zij niet!...* Die woorden kenmerken gansch het karakter van die trotsche en ongenadige vrouw.

Een stroom verwijtingen, waarin de vloekwoorden en vermaledijdingen niet zullen ontbroken hebben - want Elisabeth (de dames zullen het mij vergeven die aanhaling te doen!) Elisabeth had de afschuwelijke gewoonte te vloeken, zelfs in bijzijn van de edelvrouwen van het hof, de hooge geestelijkheid en de vreemde gezanten; te vloeken, zeg ik, als de gemeenste matroos van den Theems, en hare vloekwoorden, zijn zelfs als eene soort van monument, in de geschiedenis bewaard gebleven - een stroom verwijtingen, vloekwoorden en vermaledijdingen rolde over hare lippen.

In haar paleis teruggekeerd, verwierp zij, zegt Hume, allen troost; zij weigerde zelfs alle voedsel; zij kroop op den grond, het hoofd in de satijnen kussens verborgen, bleef er soms onbeweeglijk liggen ten prooi aan de wreedste denkbeelden, en zeide dat het leven haar een last werd.... Uit die laatste bijzonderheden hebben sommigen afgeleid, dat zij zich door vergif om het leven heeft gebracht, 't geen evenwel niet is bewezen.

Reeds lang te voren verkeerde Elisabeth echter in een

verschrikkelijken geestestoestand. Zooals ik straks zeide, had zij in den stroom der vermaken, zoo weinig passend voor eene vrouw van hare jaren, het 'gedenken' willen vermoren. Zelfs hadden hare vleiers en hoftrawanten - en dat zal u andermaal een denkbeeld doen opvatten van het diepe, peilloos diepe verval der zedelijkheid aan het Engelsche hof - een jongen edelman, den graaf van Clanricarde, opgespoord, die zeer goed aan den laatsten gunsteling der koningin geleek, om alzoo te beproeven of men haar nog eenigen tijd kon misleiden. Kunt gij eene helscher, eene satanieker spotternij bedenken?

Het hielp niet meer: de hartstocht was gebluscht; de koude vinger des doods had haar aangeraakt.

In den aanvang van 1601 bezocht haar sir Harrington, haar peetekind. Het was ongeveer zeven maanden na de onthoofding van Essex. Haar gelaat was, zegt hij, ijselijk veranderd; zij scheen een wandelend geraamte, had alle liefde voor haar toilet verloren en bleef soms dagen lang in hetzelfde kleed. Niets kon haar bekoren, en zij was een geesel voor de vrouwen die haar dienden. Zij trapte, zegt hij, razend met de voeten en vloekte afschuwelijk.

Vreezende te zullen vermoord worden - zij, die er duizenden door den beul had doen wegslepen, pijnigen, hangen, radbraken en vierendeelen - had zij een grooten degen naast haar staan en soms omklemde hare vuist het gevest, bliksemde er meê rond en plofte het scherpe wapen in de tapisseriën - alsof zij de daar zwevende spoken vermoorden wilde.

Een prachtig onderwerp voor een schilder, inderdaad!

Indien zij reeds vroeger, om eene nietige reden, hare hofdames in het aangezicht sloeg, haar verwondde met hetgeen haar onder de hand viel - wat zou zij dan gewaagd hebben, indien zij, de hofdames, in die oogenblikken van razernij haar niet ontvlucht waren!

Lady Southwell, eeredame van Elisabeth, heeft een

manuscript nagelaten, waarin zij op eene treffende wijze de laatste levensdagen der koningin vertelt, wel verschillend van hetgeen David Hume daaromtrent aanneemt - die haar ten laatste nog een kalmen dood geeft. De koningin, zegt die hofdame, had 's nachts akelige visioenen en droomen; spoken en schimmen waarden om hare legersteê.

In geen twintig jaar had die trotsche, behaagzieke en ijdele vrouw zich in een spiegel bekeken. Zij duldde slechts spiegels die het oog misleidden; die haar de rimpels van het voorhoofd, het zilver in de haren, den mat geworden oogengloed verborgen of zeer onduidelijk lieten zien. Zij wilde niet oud worden! - Belachelijke dwaze! zij wilde denken dat zij de eeuwige jeugd bezat.

Eens - de vrouw blijft altijd nieuwsgierig, en 't is een wonder, dat de koningin zich twintig jaar lang wist te bedwingen - eens eischte zij een echten spiegel, een die de waarheid klaar en duidelijk zou weêrgeven, en toen zij zich zelve bezag, ontschoot haar een snijdende kreet - want zij zag wat verwoesting de tijd, niettegenstaande haar, op haar wezen had uitgericht; zij zag dat ze oud, stokoud geworden was!

De koningin wierp, razend als eene bezetene, den spiegel in stukken, en had zij toen naar beneden geblikt, zou zij tot hare straf, in ieder stuk, haar aangezicht hebben zien weêrspiegelen: honderd voor een.... Bulderend viel zij uit tegen die welke haar geveid en bedrogen hadden. Ja, zij moet gevoeld hebben, dat voor haar den tijd, toen Walter Raleigh zijn met goud geborduurd mantel op den bemodderden grond spreidde, voorbij was, en dat hij en anderen haar bedrogen, toen zij haar vergeleken met de jagende Diana, met de bevallige Venus, met deze godin, nu eens zingende als een engel, dan als Orpheus een instrument bespelende.... En toen zij die laffe laagheden, die walgelijke en dikwijls ontheiligende galanterieën met

welgevallen aanhoorde, was Elisabeth zoo wat *zeventig* jaar oud!

Het was omtrent den tijd van die gemoedsstemming, dat de gebeurtenis met den ring deze nog kwam verzwaren en verdonkeren.

Lady Southwell schildert ons het schitterend paleis der machtige koningin, als een spookhuis af. Al de leden der hofhouding waarden daar met een beklemd gemoed rond. De koningin zat twee dagen en twee nachten gekleed in haren leuningstoel; zij vreesde naar bed te gaan, alsof zij een voorgevoel had, dat zij zich daarvan niet meer zou oprichten, Daarbij op dat bed, zeide de koningin, zag zij spoken en schimmen!

En welke dan? Zonder twijfel: gansch dien stoet edelen, priesters, monniken, burgers, vrouwen en kinderen, grijsaards en moeders, waarmeê zij de gevangenen bevolkt had en die als prooi aan den beul waren overgeleverd, omdat zij de moeder van Rome niet wilden haten, die zij, de verwaande, haatte! Zij zag gewis al de bannelingen, die zij had uitgeplunderd; al de gunstelingen en vijanden, die zij had doen vermoorden - tusschen al die wezens - verschrikkelijke processie! - zal zij nog de bloedige figuur van Maria Stuart gezien en misschien hare laatste versmaade bede gehoord hebben!

Gansch haar leven van opstand tegen Rome, heiligschennis, diefstal, bedrog, vervalsching, verraad, wellust, huichelarij, meened, spionneering - dat alles moet daar verwijtend voor haar zijn opgerezen. Dat moeten de schimmen zijn geweest, waarvan zij aan hare hofdames sprak en die het 'Mane, thekel, phares' op hare goudleêren salonwanden schreven. 'Ik ben,' zeide zij eens, 'met eene ketting aan den hals geboeid.... en alles is rondom mij veel veranderd....'

Haren minister, den schurkachtigen Cecil, medeplichtig aan al het kwaad, joeg zij vergramd van haar weg; de

Anglikaansche bisschop van Canterbury en andere prelaten van de door haar gefabriceerde religie, bezochten haar, doch zij dreef hen de deur uit en deed een brutaal barschen uitval tegen hen, zeggende dat zij geene verloochenaarster was, maar wel wist dat *zij* valsche priesters waren, en zij het als eene harer onwaardige zaak beschouwde, dat dergelijke priesters haar durfden toespreken.

Die vrouw geloofde eigenlijk aan niets; zij helde naar dat gelooven over dat zij gunstig dacht aan hare staatkunde of aan de veiligheid van haren persoon; zij was *adiaphorist*, dat is, zij was onverschillig aan een of ander leerstelstel, en bood zelfs eens Philips II aan, het katholicismus in hare staten te herstellen, als hij gunstig wilde zijn aan haar huwelijk met haren gunsteling Leicester. Zij had geen geloof - neen, zij had het bidden verleerd; zij had het huichelen vroeg aangeleerd en de genade bleef haar blijkbaar vreemd.

Zoo, door de wroeging gefolterd, door de vleiers nu geschuwd en zelfs in de verte bespot, door iedereen met schrik benaderd, verlaten en alleen, gefolterd door denkbeelden van hekserij en spokerij, razend en woedend, kruipend op den grond, omdat zij nu boven haar eene straffende hand gevoelde en duchtte - zoo, zonder eenige koninklijke waardigheid, stierf de misdadige dochter van twee plichtigen, van Hendrik VIII en Anna Boleyn....

Dat was de dood als vijand!

VI.

Kom nu met mij, en laat ons zeventien jaren in de geschiedenis terug gaan, en den dood als vriend beschouwen.

Ik heb u zoo even gezegd, dat Maria Stuart Elisabeth's gevangene was, of liever haar veroordeelde.

‘Alleen,’ zegt Lingard, ‘zonder vrienden, sedert negentien jaar gevangen gehouden, zonder kennis der wetten, zonder de gewoonte der gerechterlijke vormen te bezitten, zonder nota's, zonder getuige, zonder raadsman, niets wetende van de laatste gebeurtenissen, dan hetgeen zij onder de muren harer gevangenis kon bijeen garen; niets kennende van de bewijzen, welke hare vijanden konden aanhalen, dan wat zij meende te kunnen onderstellen - zeg, wat, kon zij met hoop van welgelukken, tot die bende rechtsgeleerden, tegen haar saamgespannen, zeggen? En als zij onder de rechters twee of drie heimelijke vrienden bespeurde, waren het mannen wier trouw verdacht voorkwam en wier leven en fortuin waarschijnlijk afhingen van hunne stem in die zaak; de anderen waren van die, welke zich sedert jaren onderscheiden hadden met in den raad den dood der koningin te vragen, of dezen schreeuwend van het Parlement geëischt hadden. Toch verdedigde zij zich met verstandelijkheid en behendigheid.’

Waarom? Heel eenvoudig, zeggen wij, omdat zij de waarheid voor zich had.

Men beschuldigde in dit proces Maria Stuart van drie punten:

1° Hare briefwisseling met Babington, die hare vrijheid wilde bewerken;

- 2° De getuigenis van hare twee sekretarissen Nau en Curle, volgens welke het postscriptum, onder den brief aan Babington en betrekkelijk het voornemen om Elisabeth te vermoorden, van haar was;
- 3° De aanzoeken, bij vreemde vorsten gedaan, om hare vrijheid te erlangen.

Babington werd ter dood gebracht, vóór dat hij met Maria Stuart geconfronteerd was! Hierin waren voorzeker de eerste grondbeginsels van recht en reden onder den voet getrapt. Wat kon echter de koningin meer doen dan protesteeren?

Nau en Curle leefden nog; zij zaten zelfs op eenige schreden van daar, waar zich de rechters en de koningin bevonden, gevangen - en Nau en Curle werden niet geroepen, omdat men wel wist dat de waarheid aan het licht komen zou!

En de aanzoeken bij vreemde vorsten om hare vrijheid te bekomen?... Maar kan men een grooter tyrannie bedenken, dan daarin eene misdaad te vinden? Hoe, zij, die onrechtvaardig door de meinedige Elisabeth gevangen werd gehouden, zou hare vrijheid niet hebben mogen beamen? De vogel, van zijne vrijheid beroofd, mocht dan zelfs niet tegen de onverbiddelijke traliën opvliegen!

En echter loochende Marie Stuart alle onbillijke pogingen daartoe aangewend. Ja, buiten de muren waren edelmoedige harten, die hunne verontwaardiging niet konden bedwingen en zich opofferden om de ongelukkige te redden; ja, zij had ridderlijke verdedigers, zooals zij er door alle eeuwen heen gevonden heeft; maar ik zeg, dat nog strekt Engeland tot eer! Die ridderlijke mannen deden ten minste zien, dat er in dit diep verslaafd, ontzedelijk, door spions en beulen verkankerd lichaam, dat men Engeland noemde, nog hier en daar een goed hart klopte!

Maria Stuart was veroordeeld.

De schoone vrouw werd opgeofferd aan de jaloezie; de

katholieke souvereine aan de pauzin; de koningin aan de zucht om eene kroon te stelen. Zij moest dus sterven; maar Elisabeth was en bleef laf en, zooals wij reeds gezegd hebben, zij wilde moordenaars huren om de weerlooze in hare gevangenis te doen vermoorden.

Terwijl de zoon van Maria Stuart - een bedorvene en onwaardige - en vreemde vorsten hare genade vroegen, huichelde Elisabeth nog en zij speelde, zegt Hume zelf, komedie; zij speelde eene laffe, eene eerlooze komedie! Inderdaad, zij verspreidde, zegt Camden, de tijding dat er eene Spaansche vloot te Milford was aangekomen, dat de Schotten in Engeland waren gevallen; dat de Franschen te Sussex ontscheept waren; dat de koningin ontvlucht was; dat men haar, de koningin Elisabeth, wilde vermoorden, zelfs zeide men, vermoord had; dat Londen zou in brand gestoken worden.

Welnu, indien dit alles gebeurd ware, zou het ons niet verwonderen; maar al die geruchten waren enkel eene afschuwelijke tartuferie, om voor de oogen van zeker publiek den moord te rechtvaardigen. Zij teekende het vonnis, gaf bevel tot de uitvoering, scheen dit andermaal te willen tegenhouden, liet de vijanden van Maria Stuart begaan, scheen boos toen het te laat was en speelde de rol van rattenkruid - 't schijnt uiterlijk suiker en bevat innerlijk den dood.

Men ontnam aan Maria Stuart te Fotheringay alle koninklijke waardigheden - eene nuttelooze belediging, welke zij zonder onroering ontving - omdat zij, zeide zij, het koninkdom van God ontvangen had, en niemand ter wereld haar dit kon afnemen. Zij schreef aan Elisabeth, doch liet geen woord ontglippen om de uitvoering van het vonnis af te wenden; zij vroeg ééne genade van de koningin: zij vroeg dat als haar vijanden zouden verzadigd zijn aan haar bloed, haar lichaam naar Frankrijk gevoerd en in gewijden grond zou begraven worden; in Schotland

waren de graven haren vaderen geschonden, in Engeland zou zij niet bij de koninklijke familie kunnen bijgezet worden, omdat zij volgens de voorschriften van haar eigen godsdienst wenschte begraven te worden.

De koninklijke harpij heeft nooit op den zielroerenden brief geantwoord.

Wij volgen de graven van Kent, Screwbury en eenige anderen naar Fotheringay. Zij bieden zich voor Maria Stuart aan, en bevelen haar zich ter dood te bereiden voor den volgenden dag, 8 Februari, ten 8 ure.

Verschrikte de edele martelares? Geenszins. De dood deed haar niet beven, zooals zeventien jaar later Elisabeth voor deze bevend en sidderend op den grond kroop. ‘Neen,’ zegt David Hume zelf: ‘zij antwoordde kalm en zelfs glimlachend, dat zij niet dacht dat de koningin in haren dood zou toegestemd hebben en een vonnis zou doen uitvoeren, uitgesproken tegen iemand, *die noch aan de wetten, noch aan de jurisdictie van Engeland onderworpen was.*’

‘Maar,’ voegde zij er volgens Camden bij, ‘maar dewijl het haar wil is, zegen ik het oogenblik dat een einde stelt aan de rampen mijns levens. De ziel, welke zwak genoeg zijn zou om het lichaam niet te steunen tegen de ijselijkheden van den laatsten overtocht, is, volgens mij, niet waardig in het rijk der zaligen te geraken.’

Dat is waarheid; doch waaruit put zij de kracht om dat verschrikkelijke oogenblik zoo kalm af te wachten? In een ijdel en hoogmoed? In een valsch denkbeeld van eergevoel? In dat eener theatrale vorstelijke waardigheid? Neen, neen, duizendmaal neen! Zij put die kracht in een leven van onschuld en godsvrucht. Ware Maria Stuart eene verlorene vrouw geweest, hadde zij zooveel misdaden op het geweten als men beweerde, zij zou den dood niet als vriend, niet met zooveel zielevrede in de oogen hebben gestaard.

Toen zij van de twee grafelijke beulen, door Elisabeth gezonden, ontslagen was, wilde zij evenals naar gewoonte een licht avondmaal nemen - het laatste in deze wereld - en Hume zegt, 'dat gedurende dit maal hare zoete vroolijkheid haar niet verliet,' en, inderdaad, zij was minder neêrslachtig dan hare omgeving, welke hare tranen niet weerhouden kon.

'Ziet ge niet,' zeide zij tot haar dokter, Burgoigne, 'ziet ge niet de onverwinbare kracht der waarheid? Zij beweren dat zij mij ter dood brengen, omdat ik tegen het leven der koningin heb saamgezworen; maar de graaf van Kent heeft mij daar zoeven beleden, dat mijne dood geene ande re oorzaak heeft dan de vrees waarin zij verkeerden, dat, leefde ik, *zij hunnen godsdienst niet zouden kunnen in stand houden. MIJNE STANDVASTIGHEID IN MIJN GELOOF, IS MIJNE WEZENLIJKE MISDAAD*; het overige is slechts een voor wendsel, door eigenbaatzuchtigen en door boozen uit gevonden.'

Inderdaad, een oogenblik te voren toen zij een katholiek priester vroeg om haar in hare laatste stonden bij te staan en de graaf van Kent haar een van de Kerk afgescheiden priester had toegezegd, had die ellendige verklaard, *dat hare dood het geluk van het protestantismus was, zooals haar leven dezes ondergang zijn zou.*

Toen het avondmaal afgeloopen was, riep de koningin hare bedienden, dronk op hunne gezondheid en welvaren, terwijl de bedienden op hune beurt, de knieën buigende, haar ter eere dronken, Daarna vroeg zij aan allen vergiffenis voor het verdriet dat zij hun had kunnen aandoen, en op dat oogenblik rolden groote tranen over hare wangen. Nu verdeelde zij onder hen haar geld en kostbaarheden - en het onbeduidenste was reeds eene kostbaarheid! - las haar testament en schreef brieven aan den koning van Frankrijk en den hertog van Guise, om hun hare getrouwen aan te bevelen.

Eindelijk legde zij zich te bed en sliep - sliep rustig en kalm eenige uren, zoo rustig en kalm alsof de dageraad voor haar niet met bloed moest bemorst worden.

Toen zij ontwaakte was het nog nacht.... Het lamplicht brandde stil en traag in het vertrek.... Alles was doodstil rondom haar.... Zij bereidde zich door het gebed tot den dood.

Een priester, volgens haar geloof en haar hart, had zij niet; doch men had in dien pijnlijken toestand voorzien. Immers, de koningin had eene Hostie in haar bezit door Paus Pius V geconsacreerd - en nadat zij zich vergewist had dat geen verraderlijk oog haar bespiedde, nam zij het Lam Gods en - nuttigde.

De flauwe Februarimorgen brak door de grauwe wolken.... Maria Stuart groette voor het laatst den aanbrekenden dag. Het aardsche licht was mistig en nevelig; straks echter zou zij het eeuwige licht zien!

De koningin kleepte zich in een gewaad van zijde en fluweel, dat zij voor het groote oogenblik bestemd had.⁽¹⁾ Immers, op een zoo plechtigen dag dat zij heenging tot den Vader, zeide hij, moest zij zich zoo feestelijk kleeden als 't haar mogelijk was. Op haar hart hing het kruis, in hare hand hield zij het O.L. Vrouwe getijdenboek en het kruisbeeld.

- (1) Volgens Froude, die beweert dat de koningen tot het laatste oogenblik parade maakte, stond zij op het zwart schavot en omringd door alle die in 't zwart gekleede figuren, in het *'blood-red head to foot'* in het bloed-rood van het hoofd tot de voeten. Het *Vray Rapport* zegt: *'toute en rouge'*. Maar John Morris, en zijn *the letter-books of sir Amias Poulet* - dat ik slechts na het verschijnen dezer verhandeling leerde kennen - zegt dat het *rouge* geen bloedrood was, maar een donker rood-bruin *a dark red brown*. Blackwood spreekt van een *pourpoint of corsage* van zwart satijn en *'un juppe de sellours cramoisi brun*. Het verhaal *la Mort de la Royne d'Ecosse* zegt hetzelfde. In den Juni-inventaris bevond zich, zegt Morris *'une juppe de velloux cramoisy brun, bandée de passement noir, doublée de taffetas de couleur brune'*. In den inventaris na haar dood, is het kleedingstuk verdwenen.

De sherif Thomas Andrews trad binnen en meldde haar dat het uur gekomen was. Geen trek veranderde in haar wezen. 'Ik ben gereed,' zeide zij, en nam nogmaals afscheid van hare omgeving. Leunend op den arm van bedienden des slotvoogds, ten gevolge eener ongesteldheid aan het been, verliet zij niettemin met majesteit het vertrek en trad in eene aangrenzende zaal.

Daar ontmoette zij Melvil, haar ouden huismeester. Vooruitschietend, wierp deze zich weenend en snikkend voor haar en versperde haar den weg. Diep was zij ontroerd, 'Staak uw kermen en weenen, Melvil,' zeide zij, 'gij hebt meer reden u te verheugen, dan u te bedroeven. Gij zult eindelijk het langzaam naderend en zoo verlangd einde der ongelukkige Maria Stuart zien. Leer, trouwe vriend, dat alles hier ijdelheid is, dat alles door smart wordt vergiftigd en dat de wereld niets anders is dan eene wijde zee van lijden en tranen. Melvil, ik bezweer u voor mij te verkondigen, *dat ik sterf onwankelbaar in mijn geloof*, het zuiver, waar katholiek geloof, onwankelbaar gehecht aan Schotland en Frankrijk.'

Daarna sprak zij nog:

'Dat God mijn dood vergeve, aan die welke haar zoo lang hebben gewenscht, die zooveel dorst hadden naar mijn bloed, als het smachtend hert naar eene beek zoekt om zijnen dorst te lesschen. O God, mijn God! Gij, die de oorsprong zijt van alle waarheid, Gij ziet tot in de geheimste plooien van mijn hart - Gij weet met welke rechtzinnigheid ik immer getracht heb, de beste eendracht tusschen Schotland en Engeland daar te stellen; met welke zorg ik altijd poogde de kiem van die noodlottige twisten uit te dooven.,..

Melvil, zeg aan mijn zoon, dat hij zich zijner moeder herinnert; zeg hem, dat niettegenstaande mijne ongelukken, ik nooit iets deed, dat het koninkrijk Schotland

kon benadeelen....' Toen boog zij zich en kuste het met tranen overgoten aangezicht des grijsaards. 'Vaarwel, beste Melvil, nogmaals vaarwel, goede Melvil; uwe meesteres, uwe koningin beveelt zich in uwe gebeden....'

Men weigerde haar de gunst, dat hare bedienden haar zouden vergezellen: - de grafelijke beulen wilden beul zijn tot het laatste toe! Eindelijk zelf ziende hoe afschuwelijk en hatelijk zij waren, stonden zij toe dat een klein getal haar volgen zou. De koningin koos vier mannen en twee vrouwen uit. Die menschen waren hare eenige familie.

Daarna trad zij rustig, kalm, met natuurlijke majesteit in eene tweede zaal, waar het schavot was opgericht en waar twee beulen haar wachtten. Kalm schouwde zij het een en ander aan. De aanwezigen aldaar waren dieper bewogen dan zij; want aller harten bonsden, aller leden trilden, velen weenden en snikten en nokten achter de opengespreide handen.

Maria Stuart luisterde naar het aflezen van het doodvonnis, alsof het haar niet gegolden had; maar den meenedigen priester, den deken van Peterborow, die aan hare ooren teksten en spreuken bazelde en ratelde, wees zij af, nogmaals luidop verklarende dat zij stierf in het waarachtig Roomsche katholiek geloof, en bereid was haar leven ten offer te brengen tot verdediging van dat geloof.

Toen de protestantsche dweeper niets met vermaningen van haar erlangen kon, nam hij een toon van gezag aan en gebood haar heur valsche geloof af te zweren, en berouw te toonen over hare begane misdrijven. Op dit laatste verwijt verwaardigde zij zich niet hem te antwoorden; zij onderbrak hem echter en zei plechtig: 'Ik ben geboren, ik heb geleefd en zal sterven in mijn geloof,' in het katholiek geloof.

De graven van Kent en Screwbury deden ten slotte den komediant ophouden, en Maria Stuart bad de getijden der

H. Maagd. Dan, altijd volgens den atheïst Hume, dan vroeg zij luidop in de Engelsche taal, aan God dat Hij genadig mocht neêrzien op de bedroefde Moederkerk; dat Hij een einde mocht stellen aan hare rampen. Zij bad voor haren zoon; zij bad voor koningin Elisabeth; zij bad dat God langen voorspoed over die vorstin zou doen neêrdalen!

En in dat verheven, goddelijk oogenblik, durfde de walgelijke graaf van Kent het kruisbeeld nog beledigen, waarop zij het oog vestigde - en 't was echter die goddelijke Meester, welke haar dat grootsch en zielroerend gebed inboezemde!

De koningin weerde den scherprechter af, die haar van hare kleêren wilde ontdoen; zij deed dit zelf met behulp van hare twee vrouwen. Men hoorde in het rond niets dan nokken, snikken en weenen - en zij, zich omkeerende, legde den vinger op hare lippen, om hare bedienden tot stilzwijgen aan te manen. Dan gaf zij hun haren zegen, liet zich blinddoeken en bad: 'Open uwe armen, o mijn God! Zooals Gij uwe armen uitstrektet op het kruis, strek ze ook nu uit om mij te ontvangen...'

De bijl viel, en bij den derden slag was de moord voltrokken.

VII.

Dat was de dood als vriend! Ik ken in geen geschiedenis, eene zoo edele, zoo grootsche dood als die van Maria

Stuart, al was er dan ook niets gespaard om haar, in de laatste oogenblikken, met hare majesteit, haar geloof te doen verliezen.

Neen, zoo sterft geene misdadige vrouw! De misdadige vrouw sterft zonder grootheid en als het ware haren kronenglans verloochenend, gelijk Elisabeth! De dood van Maria Stuart moge dan voor sommigen geen afdoende bewijs zijn van hare onschuld, dan toch zal iedereen moeten bekennen, dat zij eene schitterende bekroning is der onweêrlegbare getuigenissen, welke wij hebben aangehaald. De katholieken, hare tijdgenooten, daarin eens met vele protestanten, schreven op haar graf: *‘Hier ligt, met de asch van Maria Stuart, de majesteit der koningin begraven.’*

Deze was begraven - en voor velen is zij begraven gebleven!

Dat is de waarheid, terwijl Elisabeth nog wilde liegen voor het nageslacht, toen zij zelf gebood op haar marmer en in gouden letters te griffelen: *‘Hier ligt Elisabeth, die als maagd regeerde en als maagd stierf...’* Kluchtspeelster tot zelfs in het graf!

Het is vandaag, of ten minste binnen eenige uren, twee honderd acht en tachtig jaar geleden, dat de koningin van Schotland *a été égorgée par Elisabeth*, zegt een Fransch schrijver, en nu slechts, sedert eenige jaren, klopt het menschdom dat eeuwenlang in twijfel gestaan heeft, overtuigd, maar ook diep verontwaardigd, op de graven en roept, niet al de handlangers - de slaven volgen het vonnis der meesteres - maar de groote en lang gevierde souvereine Elisabeth voor de rechtbank van het openbaar geweten!

De tijd heeft hier niets doen vergeten. Integendeel. De tijd heeft de aanranders van het slachtoffer doen verzwakken en vallen, en zijne verdedigers versterkt en doen aangroeien. De Northumberland's, de Wesmoreland's, de Pembroke's, de Arundel's, de Norfolk's en zooveel andere

edellieden, protestantsche en katholieke - want Froude liegt als hij zegt dat Maria Stuart onder de protestanten geen verdedigers vond - al die edele ridders, waarvan er velen hun bloed voor haar ten offer brachten, hebben navolgers gevonden en een heir van schrijvers en woordvoerders hebben luider en luider haar eerherstelling gevraagd.

En die eerherstellers, wij herhalen het, zijn niet alleen katholieken, maar ook protestanten, zooals in de laatste dagen de meergemelde John Hosack, advocaat te Edimburg, wiens eerste boekdeel van zijn werk *Maria, koningin van Schotland en hare beschuldigers*, in 1870 en het tweede verleden jaar verscheen. In Frankrijk trad, ook in de laatste tijden, Jules Gauthier, in Nederland professor De Rijk op; maar de onweerlegbaarste bewijzen van onschuld werden door Hosack en twee of drie anderen geleverd of liever volledig. Twee honderd acht en tachtig jaar heeft dus de laster van eenen ellendige, van eenen huurling, van eenen Judas die zijn meesteres had verkocht - kortom, van Buchanan, op de nagedachtenis gewogen! Twee honderd acht en tachtig jaar, eer dat lasternet, door Elisabeth en hare handlangers geweven, verscheurd werd, en hoelang zal het nog duren dat de draden van het gescheurde net, ons van tijd tot tijd in het aangezicht zullen vliegen!

En nu staat Elisabeth, de gekroonde, de gevierde, de omlauwerde moeder van het protestantismus, voor de rechtbank van het menschdom! Doch zij is ontdaan van hare macht.... Er bukken en knielen geen hovelingen meer rondom haar... die ook zijn niets meer - niets! Haar vlamme blik jaagt geen schrik meer aan.... De gemeene vloekwoorden, die van hare bitse lippen rolden, hebben geen kracht meer.... Haar aanvallen van haat, nijd en jaloezie doen ons glimlachen.... Haar vinger kan de afschuwelijke Sterrekamer, noch den beul meer gebieden....

Haar leven is bekend, hoe zorgvuldig zij het ook verborgen hield.... De processtukken liggen open voor ons....

Haar slachtoffer treedt als haar beschuldigster op.

Plechtig oogenblik! Schitterende eerherstelling!

Wat zal die miskende en gelasterde aan hare moordenares zeggen? Verhevene dichters, Schiller onder ander, hebben haar reeds eene lange en voor Elisabeth verpletterende rede in den mond gelegd. De Duitsche dichter brengt Elisabeth in tegenwoordigheid van Maria Stuart, en geeft aan deze een hoogklinkende, diep verontwaardigde taal in den mond: eene rede waarvan ieder woord een bliksem is, op het hoofd van Elisabeth neêrgeslingerd. Zij verwijt haar heur onrecht, zij vernederd haar in tegenwoordigheid van haar aanbidder, Leicester.

Ja, die taal klinkt grootsch op de tooneelplanken; maar zij meldt niet datgene wat Maria Stuart, in het oogenblik van eerherstelling, zeggen zal. Het is de taal van den gekrenkten menschelijken trots, de taal van brandenden haat, gloeienden nijd - kortom, het is de taal der heidensche wraak!

Vondel, onze groote Vondel, heeft beter den geest van Maria Stuart verstaan in zijn treurspel, dan wel Schiller.

Doch ik zal u zeggen wat Maria Stuart, in dien plechtigen stond, tot haar beul en moordenares zeggen zal, en de opstapeling van alle dichterlijke schoonheden kan tegen die twee of drie woorden niet opwegen, omdat deze laatste inderdaad koninklijk, inderdaad katholiek, inderdaad Maria Stuart waardig en de weerspiegeling van haren dood zijn.

Als het menschdom aan die schuldige Elisabeth den steen toewerpt, haar spottend in het aangezicht slaat en zich baden wil in het genot der wraak, zal Maria Stuart, op hare beurt oprijzend, tot haar zeggen:

'Ik, ik vergeef het u.'

De straf van Elisabeth is voorwaar reeds verschrikkelijk

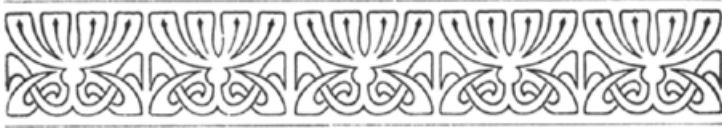
genoeg. Immers, het zijn protestanten zelve, die zij meende te dienen, welke nu haar koninklijk hermelijn verscheuren en, van haar sprekende, met Withaker zeggen: 'Het rood der schaamte stijgt mij, Engelschman, naar het voorhoofd,' terwijl zij Maria Stuart moeten vereeren. Engeland zelve keert meer en meer op dien weg terug, van welken Elisabeth dit land door den dood Maria Stuart wilde afleiden - namelijk van den weg die naar Rome leidt.

Als eene furie is die vrouw het Roomsche heiligdom binnengevlogen; zij sloeg de hand aan al wat heilig is - stelende, roovende, schendende, moordende en vernietigende - en 't is juist door den marteldood van zooveel duizenden, en vooral van Maria Stuart, dat er nu zoovelen tot de Kerk van Rome terugkeeren; dat onlangs nog een der machtigsten van Engeland's edelen, de grootmeester der vrijmetselarij, een raadgever der kroon, in eene nederige kerk, onbekend en voor een nietigen kloosterling gekniel, zijne dwalingen afzwoer en in den schoot der Moederkerk terugkeerde.

Dat is de vinger Gods!

Het werk der *moeder van het protestantismus*, waarvan zij zelf niet geloofde, verbrokkelt zich meer en meer; hare nagedachtenis, trots al hare grootheid, wordt aan den schandpaal genageld, terwijl Maria Stuart, eeuwig schoon en vereerd, omgeven door den stralenkrans aller liefde, opwaarts stijgt en men haar van Hooger, de kroon van het martelaarschap, de kroon der heiliging toereikt!

1874.

Chauvins in de XVIIe Eeuw. Voordracht.

I.

Is het noodig hier, op deze plaats, te zeggen dat wij het tweegevecht, onder welk opzicht dan ook, veroordeelen, zelfs dan wanneer het zich voordoet, beschermd door het schild, op hetwelk wij het woord ‘vaderland’ lezen?

In het gewone tweegevecht wreekt men zich eigenlijk slechts over een persoonlijk gevoel, en men kan zich daarin niet achter een vaderlansch en tot algemeen nut dienend voorwendsel verbergen; doch zelfs tweegevechten tot meer dan twee personen uitgebreid, van welker feiten soms de geschiedenis der volkeren gewaagt, zijn in ons oog even misdadig, omdat zij tot geen uitslag van algemeen welzijn geleiden, en slechts dit verschil met de gewone tweegevechten opleveren, dat de strijd hardnekkiger en moorddadiger is en de slachtoffers talrijker zijn.

In de geschiedenis der Nederlanden staat een dergelijk feit opgeteekend, onder den titel van ‘Slag van Lekker-

beetjen.’ Het ‘tweegevecht van Lekkerbeetjen’ zou beter gezegd zijn, en het moge dan ook *chauvins*⁽¹⁾ rondom ons kwetsen, maar wij veroordeelen dat militair feit; dat wreken van een valsch punt van eer en waaruit niemand voordeel trok, dat niets besliste over de meedere of mindere dapperheid der twee tegenover elkander staande legers, nutteloos weduwen en weezen maakte en een langen venijnigen staart na zich sleepte.

Wat voordeel gaf het den tijdgenoot te weten, dat twintig Brabranders en Vlamingen gezegepraald hadden over twintig Franschen? Dat de eersten behendiger waren in het hanteeren der wapens en in het dooden hunner tegenpartij dan de laatsten? 't Kan den moed aan de Spaansche zijde een oogenblik hebben aangewakkerd; 't zal de verbittering aan de zijde der Staatschen hebben vergroot en men zal, bij de eerste gelegenheid, minder kwartier hebben gegeven dan ooit. Wij zeggen dat dit gevecht, door sommigen zoo hoog opgehemeld, onchristelijk, onburgerlijk, met één woord, barbaarsch en alleen den heiden waardig was, die niets kende dan geweld.

Men begrijpt nog eenigszins den strijd tusschen de

- (1) Bescherelle geeft de volgende uitlegging over dit woord: ‘Men heeft ten rechte of ten onrechte beweerd, dat er na de ontbinding van het leger der Loire in 1815, een groot aantal soldaten waren, die den naam *Chauvin* droegen, en die, in het gewone leven teruggekeerd, zich door eene grenzelooze bewondering, door een blind en dom vertrouwen in alles wat Napoleon had toebehoord en wat van hem was uitgegaan deden opmerken. De onschuldige iever, door Scribe in zijn *Soldat-laboureur* vooropgezet, in welk stuk de hoofdpersoon Chauvin genoemd genoemd wordt, is ook door de geestige teekenstift van Charlet gekenmerkt. Sedert dien tijd werd de naam van *chauvinisme* toegepast op alle collectieve genegenheid, op ieder staatkundig of maatschappelijk leerstelsel, dat geen onderzoek duldt, omdat het voortkomt uit een uitsluitend (exclusif gevoel.’ De toepassing van dit woord is hier dus zeer geschikt. Het woord was in de XVIIe eeuw nog niet gevonden; maar de daad bestond toch, en reeds van eeuwen vroeger.

Horaciërs en Curiaciërs, om te weten of het oude Rome aan Alba, of Alba aan Rome zou onderworpen zijn. De strijd tusschen deze gebroeders verhoedde wellicht de botsing van twee gewapende volkeren, het vernielen, verbranden en uitmoorden van de twee machtige steden, welke langs den weg der onderhandeling het niet schenen eens te kunnen worden; doch in het bovenvermeld geval was er niets in het spel dan eene Fransche snoeverij en een Brabantsch punt van eer. Gerard Abrahams, hij zij dan ook onze landgenoot, en Breauté, hoe dapper zij ook moordden, brengen ons niet in geestdrift, omdat wij niet tot het ras der *chauvins* behooren.

Men moet zich in de dagen der XVIIe eeuw verplaatsen, toen vooral de *bretteurs* en *spadassins* in de mode waren; toen het nu afslijtend vooroordeel nog bestond, dat de bevleete eer door eene onbeschofte aderlating kon worden gewasschen; toen vooral het krijgswezen, *le noble métier des armes* werd genoemd - men moet zich in die dagen verplaatsen, wil men van dit feit eene gloriekroon voor het nationaal gevoel maken; maar immer zal het dit zijn, wanneer men het beschouwt met de oogen van onzen tijd, met onze denkbeelden van vredelievende beschaving, met onze louter christelijke gevoelens.

Wij weten wel dat die laatste denkbeelden, door de immer militairgezinde gouvernementen niet gedeeld worden; dat deze er belang bij hebben het *chauvinisme* aan te kweken, en van daar schier uitsluitend standbeelden oprichten voor groote oorlogshelden, meestal verdelgers van het arme volk, bloedige hinderpalen op den weg der beschaving; maar 't staat ons vrij te denken, dat de eenvoudige landbouwer, die de bemesting der landerijen uitvond, om alzoo den tiendubbelen oogst te winnen; dat de arme werktuigkundige, die eene eenvoudige spil maakte om den handenarbeid te verlichten; dat de visscher, die ons leerde den haring te bewaren, enz., dat

deze meer roem verdienen dan al de kleine en groote Abraham's en Breauté's te zamen.

Met dit voorbehoud willen wij den toehoorder het zoo geroemd, bezongen feit, onder den naam van 'Slag van Lekkerbeetjen' bekend, verhalen.

II.

Het was op het laatst der XVIe eeuw. De vrede tusschen Spanje en Frankrijk was geteekend, doch de oorlog tusschen Spanje en de Staatschen duurde in de Nederlanden voort. De Fransche adel moest het rapier in de scheede laten zakken, of het ten dienste stellen van Maurits van Nassau of den koning van Spanje, als hertog van Brabant, wilde hij zijn blazoen nog met lauweren verrijken.

Het *noble métier des armes* liet dit verhuren van den degen, in die dagen toe. De Zwitsers maakte nog geen uitzondering. Men streed alzoo zonder overtuiging voor de zaak welke men diende, men streed alzoo voor de 'gagie', uit zucht naar bloedige of zoogenoemd roemrijke avonturen, even als de jager het wild opspoort, onverschillig waar; of men deed dit, en dit maakte het vak nog hatelijker, uit zucht naar buit, welke de soldij noodzakelijk verhoogde. De soldaat was, zoo als Huygens zegt 'een roover met verloff, een vreeslick ambachtsman.'

Frankrijk telde een aantal van die gelukzoekers en roembejagers, en onder deze, zooals de kroniek zegt:

‘een vroom ende vaillant soldaat’ ridder de Breauté, een ongeveer twintigjarig edelman uit Normandië, die zijnen degen aan graaf Maurits van Nassau ten dienst bood.

Breauté werfde op zijne goederen in Frankrijk, manschappen en paarden, ontving daartoe groote voorschotten van wege de Staten van Holland, en beoogde zelfs de eer van het kommando over eene kompagnie staatsche kurassiers te erlangen - een voorrecht, dat niet zonder morren door de inlandsche en rechthebbende officieren van gemelde kompagnie zal gezien zijn.

Maar Breauté had zich in Frankrijk door een aantal gedruischmakende daden onderscheiden; hij was een *duelliste forcené* en zocht *des actions d'éclat*; koning Hendrik IV schatte hem hoog, had hem warm aanbevolen en zelfs ontevredenheid van Spanje getart met betrekking tot het lichten van paarden binnen de grenzen van Frankrijk, om Spanje in de Nederlanden te gaan beoorlogen; verder droeg Breauté een schitterend blazoen, hetgeen in die dagen meer waarde had dan talent en moed.

Hoe het zij, wij ontmoeten den jongen overste, reeds eenigen tijd in 's graven dienst, zonder dat wij juist iets opmerkenswaardig van hem te zien krijgen, hetzij, volgens eenige brieven van den Franschen ambassadeur de Buzanval, dat de Breauté zeer bevriend was met prins Maurits en hij veel ongeduld toonde om bewijzen te leveren van zijnen moed; verder, dat hij niet bezadigder en wijzer werd door de listen van Maurits; eindelijk dat hij veel geld verteerde, *principalement quand il est échauffé au jeu, où il débauche tout ce qu'il rencontre*.

Het was kortom de jonge losbol, de waaghals in den vollen zin des woords.

In de maand november 1599 greep er een voorval plaats, dat aan Breauté gelegenheid gaf zich eindelijk te onderscheiden. Eenige manschappen zijner kompagnie, onder kommando van den luitenant-kapitein Jacques, be-

gaven zich naar het kamp, toen zij op eene bende vijandelijke kavalerie stieten, welke op weg naar Diest was. Deze troepen behoorden tot de kompagnie kurassiers van den Heer van Grobbendonck, Antonie Schets, gouverneur van 's Hertogenbosch; zij werden gekommandeerd door luitenant Gerard Abrahams, bijgenaamd *Lekkerbeetjen*, uit het adellijk geslacht der van Houwelingen.

De getalsterkte was ongeveer dezelfde, en Abrahams wilde zoo min als de Fransche ruitery, de kans laten ontsnappen. De aanval was inderdaad verwoed, maar de Grobbendoncksche kurassiers schenen bijzondere wakkere knapen te zijn, want hun bleef de overwinning en zij voerden den bevelhebber Jacques gevankelijk naar Diest,

Breauté bevond zich op dat oogenblik in Frankrijk. De gevangen luitenant berichtte hem zijn rampzalig wedervaren; doch ten bewijze dat de soldij hem inniger aan het hart lag dan wel juist de eer, herinnerde hij den kapitein dat men, ten zijnen opzichte, in zekere betaling, achterstallig gebleven was. Zou het daaraan te wijten zijn geweest, dat hij zich door de Grobbendoncksche ruitery had laten slaan en gevangen nemen? Dewijl, zooals gezegd is, geene andere drijfveer dan geld den soldaat aanzette, kon men dus ook van hem niet vergen, dat hij dapper was indien hij niet betaald werd.

Hoe het zij, die klacht over het onthouden zijner 'gagie' doet een niet heel grootsch denkbeeld van luitenant-kapitein Jacques opvatten; doch het antwoord dat de luitenant ontving, brengt ons in de gelegenheid om een nauwkeurigen blik in het karakter van Breauté te werpen.

III.

Hoog en snoevend was inderdaad de toon van een der brieven, welke de jonge kommandant aan zijnen luitenant schreef. Barsch en vernederend duwde hij hem toe, na gezegd te hebben niets te weten van 't geen zijne soldij betref, dat de officiers van Breauté niet met twintig tegen veertig hunner tegenpartij behoorden te wijken; en dat wat hem betref, hij den strijd van twintig der zijnen tegen veertig van die der kompagnie van Grobbendonck wilde aannemen.

Overigens was er nu schande over hem gekomen, tengevolge der neêrslag van zijnen luitenant, hij zou bij de eerste gelegenheid die zich zou aanbieden, den moed zijner soldaten anders toonen, 'dan gij,' zoo schreef hij, 'gedaan hebt.'

Volgens krijgsgebruik kwam de brief van Breauté niet onmiddellijk in handen van den gevangen luitenant; alvorens hem dezen te doen geworden, werd hij door Gerard Abrahams gelezen en vinnig voelde deze zich over de uitdaging, daarin vervat, gekwetst. Hij schatte zijne Brabanders en Vlamingen hoog en kon niet dulden dat zij door dien Franschman zoo werden geminacht.

De kapitein was wel is waar aanwezig; doch de luitenant nam op zich Breauté te antwoorden, en ook deze brief kenmerkt de tegenpartij. Was het schrijven van Breauté snoevend, dat van Abrahams draagt het karakter van beradenheid, vol vertrouwen in den moed zijner soldaten. Hij wilde doen gevoelen, dat de Nederlander in 'vromichheijt' niet achter den Franschman staat en dat hij voor eene schande aanzag, om het hem

aangeboden ongelijk gevecht aan te nemen, eene schande niet alleen voor zijnen kapitein en zijne kompagnie, maar voor zijne landgenooten. Indien, zoo schreef hij aan Breauté, hij het gevecht tusschen gelijk getal wilde beproeven, ‘zal ik, Abrahams, den toegeworpen handschoen oprapen.’

Met onze denkbeelden had Abrahams de snoevende en onbepaalde uitdaging van Breauté, zonder gevaar met eenen glimlach kunnen bejegenen. Die uitdaging was overigens niet rechtstreeks tot hem gericht en het was de beurt aan Breauté, bij de eerste gelegenheid welke zich aanbood, te bewijzen dat hij zich beter dan zijn luitenant van zijnen plicht wist te kwijten; doch Abrahams onderging het nu in onze legers nog heerschende vooroordeel, dat van het valsche punt van eer.

Er bestond daarenboven misschien nog een andere prikkel in zijn karakter, namenlijk haat tegen de stadhouderlijke partij. Abrahams had vroeger aan de zijde van prins Maurits gestaan en was, tijdens de overgaaf van Geertruidenberg, cornet in de ruitery van John Wingfelt, een Engelsch ritmeester en gouverneur van gemelde stad, ten gevolge waarvan hij beschuldigd werd de hand te hebben gehad in de overgaaf dezer vesting aan den Spanjaard.

Gouverneur, officieren en garnizoenen werden door de Staten verraders verklaard en elk middel tot verantwoording werd Abrahams afgesneden, die overigens bij de Staatschen slecht gezien was, omdat hij, schoon den prins van Oranje dienende, immer Katholiek gebleven was. Doch de beschuldiging van verraad, den eenvoudigen cornet aangewreven, terwijl de gouverneur zelfs zich tegen de Staten en meer voor de Spaansche partij verklaarde, rust op geene vaste gronden.

Zijne geboortestad 's Hertogenbosch was middelerwijl onder het gezag der hertogen teruggekeerd en dewijl

het denkbeeld van een algemeen vaderland destijds nog onder den localen, of zool men wil gewestgeest verdrongen lag, is het zeer goed aan te nemen dat Abrahams van de gelegenheid der overgaaf gebruik maakte, om aan de zijde der stad te staan waar zijne familiebetrekkingen gevestigd waren, en aan welke hij niet alleen door geboorte, maar ook door godsdienstig gevoel verbonden was, welk laatste den Staatschen immer een doorn in het oog bleef. Wellicht ook was hij ontgoocheld over de partij die hij diende, van welke hij, na de overwinning, geene loyale rechtsherstelling voor zijne gewest- en geloofsgenooten te gemoet zag.

Hoe het zij, de beschuldiging van verraad moet een karakter als dat van Abrahams, vinnig hebben verbitterd. Het moet eene wonde geweest zijn, die niet genezen wilde en telkens, als de gelegenheid zich aanbood, moet die herinnering zijnen haat tegen al wat Staatsch was, hebben aangewakkerd, onverlet de boven aangehaalde drijfveêren. 't Moge ook zijn karakter verkleinen, als Christen zijn hart bezoedelen, maar 't blijkt genoegzaam, bittere haat bezielde Abrahams en bewees dit, toen hij later bij eede zwoer geen kwartier te zullen geven. Toen sprak de man van moed niet meer in hem, toen kwam het gevoel des beuls bij hem boven, en de bloeddorst ontadelt hem in onze oogen. Hij daalt op dat oogenblik niet alleen beneden den rang van Kristen, maar van mensch, hoe euvel zijne driftige vereerders die woorden dan ook mogen opnemen.

Het aanbod van Abrahams was den lichtzinnigen Breauté welkom. Deze prees zijnen moed, maar voegde er onmiddellijk snoevend, uitdagend, tergend zelfs, bij: 'omdat gij het durft wagen in gelijk getal tegen ons op te komen.' En dewijl men van weêrszijden zich tot zijne oversten moest wenden, ten einde toelating tot het gevecht te erlangen, drukte Breauté te dien opzichte zijn ongeduld uit. Hij nam het voorstel aan in gelijk getal op te treden, doch zonder harnas, zonder eenig schild; hij verlangde te

vechten in de hemdsmouwen, met zwaard en pistolen en duidde als eene geschikte plaats de heide tusschen Ravels en Turnhout aan, God biddende - en er ligt andermaal iets uitdagends in die woorden - dat Abrahams in zijn goed voornemen zou blijven volharden. Mocht hem overigens de victorie ten deel vallen, hetgeen hij niet betwijfelde, zouden de luitenant van Grobbendonck en zijne manschappen allen die 'courtoisie' ontvangen, welke men van een 'arm soldaat' zou kunnen verwachten.

Ten slotte zegt Breauté, dat, indien gezegde wapens den luitenant niet welgevallig mochten zijn, deze naar verkiezing andere kon aanduiden, aangezien hij elk wapen voor zich en de zijnen geschikt achtte. Breauté, men ziet het, behandelt die zaak met eene soort van geestdrift. Hij doet zich hier wel voor als eene soort van *duelliste forcené*, als een jonge waaghals, des te lichtzinniger geworden, naar gelang zijne vroegere daden grooteren bijval hadden gevonden, die zijne *faits d'éclat* op de hoogte wil brengen van zijne pochende houding en woorden, zoo in Frankrijk als hier te lande, doch die in dit alles zonder eigenlijke berekening, zonder nadenken te werk gaat. Overmoed is de hoofdtrek van gansch zijn karakter: Breauté is de *casse-cou* in den vollen zin des woords.

Abrahams is integendeel een sterk, kloek, vastberaden karakter, hij heeft wel is waar met zekere drift het aanbod toegeslagen, doch kansen en gevolg zijn gewis berekend en in het vertrouwen dezer laatsten is hij versterkt door het denkbeeld dat het recht der wapenen - 't zij al of niet vooroordeel - aan zijne zijde is. Daargelaten de tinteling van den haat tegen de huurlingen der Staatschen en hen zelve, voortspruitende uit bovengemelden toestand, wordt Abrahams nog aangedreven door eene zedelijke, zelfs door eene met godsdienstig gevoel in verband staande overtuiging. Jammer, dat dit laatste door de drift ontadeld en aan deze ondergeschikt wordt gemaakt. Opvoeding,

leven, tijdsomstandigheden vormen echter den mensch en plichtbesef bekomt onder dezen invloed een gansch bijzonder karakter. Wat wij, en met reden, dwaasheid en wraak noemen, wordt alzoo, en bij dergelijken, punt van eer en roem: twee ijdele woorden, vooral het laatste, die elk ander als overheerschen.

Wij ontmoeten den luitenant Abrahams welhaast te 's Hertogenbosch, bij zijnen kapitein den heer van Grobbendonck, ten einde zijne zaak te bepleiten, en deze ook met het vooroordeel behebt, dat het hier de eer van gansch het leger gold, stemde in den wensch zijns luitenants toe: hij deed Breauté door diens trompetter, welken Abrahams uit Diest met zich voerde, een eigenhandigen brief geworden, in welken hij Breauté's moed erkende, hem den verschuldigden lof bracht over zijne heuschheid van edelman en 'cavalier' indien hij echter het gevecht al goedkeurde en er zijne toestemming aan hechtte, dan toch weigerde hij den strijd in het hemd, met pistolen en zwaard.

Met toestemming des hertogs zou men vechten: in gelijken getalle en zoodanig uitgerust als zijne kurassiers gewoon waren ten oorlog te gaan en volgens patent 'opt stuck vande curassiers.' Verder sloeg de heer van Grobbendonck ook de aangeduide plaats af, als zijnde deze te ver van het garnizoen der Grobbendoncksche ruitery gelegen: doch stelde de bijeenkomst voor in de heide tusschen Postel en Lommel.

De heer van Grobbendonck acht zich, in zijn schrijven gelukkig, dat Breauté zich tot zijne officieren en zijne kompagnie heeft gewend; het griefde hem echter, dat hij zijne Brabanders met zooveel minachting bejegende, 'oorsaeke van dese questie' en veertig hunner tegen twintig der zijnen had willen doen opwegen. Met gelijken getalle, zeide hij, zult gij 'genoech te doen hebben om te overwinnen.'

Even als Breauté, even als Abrahams, legde Grobbendonck een onpebaald vertrouwen in zijne wapenen aan den dag; de brieven van ieder hunner droegen altijd min of meer den stempel van militaire grootspraak. Gezonde rede is er vreemd in. In geen van al die brieven tintelt een enkele sprankel op, die aan het onnuttige, het doellooze van dat gevecht doet denken. Stonden die menschen wel hooger dan de onbeschaafden, die niets dan geweld kennen en daarin alleen hunnen roem zoeken?

Breauté prees op zijne beurt Grobbendonck's moed en die wederkeerige beleefdheden besloegen eene niet geringe plaats in de brieven. Doch gelijk de Brabanders hunne gezellen eene behoorlijke plaats in de onderhandelingen gaven, overheerscht bij Breauté het persoonlijk gevoel, het *moi* - zoo eigen aan den Franschman. Zijnen moed? hij zou die toonen met het zwaard, en indien gij, zoo schreef hij, op onze grenzen gediend haddet, tijdens de Fransche oorlogen, zoudt gij mijnen moed wel hebben leeren kennen! Keus van wapenen, getal, plaats, uitrusting, met alles is hij tevreden, indien men maar spoedig handgemeen wordt.

't Was gewis niet alleen zijn landaard, die hem zoo deed spreken, 't was ook zijne jeugd.

Verschillende plaatsen werden beurtelings, hoofdzakelijk door Breauté, aangeduid: nu eens stelde hij voor het gevecht te doen plaats hebben te Loon-op-Zand, later in eene weide nabij Crevecoeur, eindelijk op de Vuchterheide, en in dat geval was Abrahams gewis de nauwgezetste van allen. Indien het om een juist middelpunt te doen was, dan gewis was de door den luitenant aangewezen kampplaats tusschen Postel en Lommel, de best gekozene. Abrahams wilde gelijk getal, gelijke wapens, gelijke vermoeienissen, opdat geen der twee partijen zich later achter dit of dat voordeel zou kunnen verschuilen, om de eer der tegenpartij te verkleinen. Eindelijk nam hij toch

het voorstel om de Vuchterheide te kiezen aan, en bepaalde den strijd op den eerstkomenden Vrijdag ten 11 ure voormiddag.

In denzelfden brief toont Abrahams zich meer verbitterd dan te voren, aangezien Breauté hem niet alleen het leven, maar zijne goede faam tracht te benemen. Immers de twist was tusschen hen beiden ontstaan en in een der brieven had de Fransche overste blijkbaar te kennen gegeven, dat hij den heer van Grobbendonck zelf aan 't hoofd der ruiters hoopte te ontmoeten.

Die soort van minachting voor Abrahams trof dezen diep, en wakkerde den haat jegens zijne Staatsche tegenpartij aan. Trotsch rijst hij andermaal met al zijne gekwetste eigenliefde op, met zijn door verschillende omstandigheden meer en meer aangeprikkeld punt van eer, en herhaalt met meer nadruk dan ooit, dat Breautés werk genoeg met hem hebben zal, en naar geen ander meer zal behoeven te zoeken.

Bitter is de luitenant tevens in het slot zijns briefs; hij verwijt aan Breauté dat hij 'gefalgeerd' heeft, door manschappen en paarden buiten zijne kompagnie te nemen. Voor het overige vraagt de luitenant van Grobbendonck niets meer, tenzij... den strijd.

Het aangeraakte punt, dat de heer van Grobbendonck zich in persoon aan 't hoofd der bende zou mogen bevinden, werd door dezen overste persoonlijk beantwoord. Vooreerst kon zulks niet plaats hebben zonder toestemming van Zijne Hoogheid den hertog, aangezien den heer van Grobbendonck niet enkel kapitein was der kompagnie kurassiers, maar gouverneur der stad; ten tweede, omdat er geen reden bestond aan luitenant Abrahams de eer des gevechts te ontzeggen, te meer daar de twist tusschen hen beiden ontstaan was.

De heer van Grobbendonck hoopte overigens de gelegenheid wel te zullen hebben, om Breauté op het

terrein te ontmoeten, zoodra het nu op handen zijnde gevecht zou beslist zijn - woorden, die wel deden voorzien, dat het gebeurde op de Vuchterheide slechts het voorspel was van meer andere dergelijke tooneelen, welke door Breauté zoo vurig schenen nagejaagd te worden.

Met nadruk komt de kommandant der Grobbendoncksche kurassiers andermaal neêr op de bepaling, dat slechts manschappen en paarden van *zijne* compagnie in het gevecht zullen optreden, eene verzekering welke ook Breauté in zijn daarop gezonden antwoord geeft. Nogmaals voegt de laatste er bij, dat hij niet alleen zijnen moed, maar ook zijne groote hoffelijkheid zal toonen, welke laatste hij tevens van de Brabranders verwacht.

Breauté had zijn garnizoen Geertruidenberg verlaten en was tot Helvoirt gekomen, waar hij halt maakte aangezien de hevige koude. In dat dorp wachtte hij zijnen trompetter met het laatste woord van zijne tegenpartij. Dat laatste woord zette de kroon op de drijfveeren en handelingen van Abrahams; het bewijst dat wij boven niet te veel gezegd hebben, toen wij hem als mensch en als Kristen veroordeelden.

De Fransche overste had 'courtoisie' in den strijd beloofd. Abrahams, of zoo als hij meer gekend is, Lekkerbeetjen, vroeg zijnen kapitein de toelating om op dit punt zelf te mogen antwoorden. Hij bracht den trompetter voor de ruiters, die hem in den strijd zouden vergezellen en zeide - 'Trompetter, keer naar uwen meester, den heer Breauté, weêr, en zeg hem van mijnentwege dat wij heden zullen vechten voor onze zaak, voor ons leven en onze eer; *dat hij geenszins van mij, noch van iemand mijner gezellen eenige courtoisie moet verwachten*, aangezien wij aan onzen vijand geen kwartier geven.'

Abrahams ging verder. Hij en al zijne gezellen zwoeren 'dat voor zoo verre God geliefde hun de victorie te

verleenen, *dat sy niet eenen vanden vyant te lijve soudē laten, maer dat sy deselve altsamen om den hals soudē brengen*, niettegenstaande dat sy haer begerde gevangen e geven oft gegeven hadden, behalve de trompetten.' Waarin was toch, in die laatste omstandigheid den moed gelegen? Aangenomen dat het gevecht een beslissend overwicht aan den moed van het Spaansche leger gegeven hadde, waarom dan dat overwicht door eenen moord, zelfs door het om hals brengen dergenen, die zich gevangen hadden gegeven, bezoedelen?

In dit geval was de heer van Breauté ten minste prijzenswaardig, terwijl Abrahams' handelwijze in het oog der weldenkenden geene genade vinden kan. Het vooroordeel moet echter te dien tijde wel diep ingeworteld. Lebkerbeetjen moet wel innig overtuigd zijn geweest van het recht en de heiligheid zijner zaak, in wat den onchristelijken eed betrof, als wij zien dat hij met zijne gezellen ter kerke toog en daar den bijstand des Hemels over zijne onderneming afsmeekte.

Aan beide zijden maakte men nu de laatste aanstalten tot het gevecht. Breauté had mannen met versche paarden bij zich. Zijne ruiters waren kloek en goed uitgerust; hunne paarden waren krachtvol en driftig en om deze dieren wilder te maken. goten zij hun wijn, den manschappen door den heer van Grobbendonck tot verversching gezonden, in den bek. De ruiters van Lekkerbeetjen voorzagen de teugels der paarden van ijzerwerk en namen die voorzorgen, welke binnen de perken der bepalingen bleven.

Al de ruiters, zoo van deze als gene zijde, droegen helm en harnas. De Franschen hadden witte, de Brabanders roode pluimen op de casquen. Breauté's paard droeg tevens eene witte pluim op den kop en een groenen sjerp om den nek; Abrahams had den rooden sjerp gordelsgewijs omgeknoopt.

Op dat oogenblik van de stad te verlaten, kwam Breauté's trompetter berichten dat deze niet twintig, maar wel een-en-twintig manschappen bij zich had, en dien ten gevolge Abrahams een soldaat meer dan het eerst bepaald getal, moest aanvoeren. De kommandanten meêgerekend, zou men dus twee-en-twintig tegen twee-en-twintig staan, verder twee trompetters aan elke zijde.

Jean Renart of l'Espine had geweend van spijt toen hij buiten het bepaalde getal strijders gesloten werd; 't was op hem dat de keus des luitenants viel, Jean Renart was de eenige Waal van de gansche bende. Met vreugde vernam hij het bevel en kwam deel nemen aan het ontbijt, dat voor de wapenmakers was toebereid. De heer van Grobbendonck had zijne soldaten aangewakkerd de eer der kompagnie te handhaven, en, nadat allen afscheid van vriend en maag hadden genomen, ook Abrahams wiens echtgenoot met twee kinderen te 's Hertogenbosch woonde, verliet de bende de stad.

IV.

Op de Vuchterheide gekomen, telden wederkeerig de trompetters de manschappen en verzocht Abrahams, den Franschen overste ter bestemder plaatse te willen komen. De heer van Breauté weigerde echter de plaats waar hij zich bevond te verlaten; hij wilde nog slechts halfweg vooruitkomen. Breauté scheen, op het veld gekomen, zijnen

overmoed te hebben laten varen, en het kiezen van het hem voordeelige terrein alsmede de aanvoer van versche paarden, grooter dan het bepaalde getal, pleiten niet ten gunste zijner loyauté, welke hij in zijne brieven zoo hoog had doen klinken. Gewis de loyauté is stipt aan den kant van Abrahams te vinden, en het ligt wel in zijn karakter over alles heen te stappen, en zijne tegenpartij tot in hare voordeelige stelling te gaan opzoeken.

Lekkerbeetjen richtte de volgende woorden tot zijne wapenmakers:

‘Tsa, mijn medegesellen, ghy lieden hoort wat den Heere van Breauté van ons begeert; laet ons hem gaen vinden, ende laet ons hem doen ghevoelen, *dat het voordeel dat hy in de plaetse is soekende*, ons geenszins de couragie en is benemende, noch ons goet voornemen om hem te bevechten: Ghedenkt, dat zijn de selue menschen oft haerghelijcken, der welcker fortse wy al meer beproeft hebben ende hoe wel dat zy door haar wapenen eenige reputatie souden mogen vercregen hebben, dat tselve ons te meer behoort te bewegen, om tot meerder te comen: Die gene die haer professie maeken om de wapenen te hanteren, die moeten dusdanige oorsaeke soecken, om haer seluen te meer bekent te maeken. Ende den stryt die wij aenveerden, is rechtveerdig, couragie myn medegesellen, laet ons gaen ende oft gebeurde, dat ick in den eersten aanstoot bleve, oft oock daernaer, *weest ghedachtich den eedt die wy gedaen hebben*, ghy zijt altsaemen Luytenanten; ick gene v allen het beuel, ende eenen yegelijcken int particuulier: Ick en ben hier niet meer dan gy lieden. wy zijn alle ghelijck van staete, bijghebrecke van my, sal eenyegelyck die over blijven sal, mogen commanderen. op dat de victorie niet vercort en worde door faulte van goede ordre.’

Die woorden brachten de kurassiers in hoog gestemden geestdrift. ‘Laat ons gaan,’ riepen zij: ‘laten wij hen

gaan opzoeken ter plaatse waar zij zich bevinden!’ Stapvoets naderen zij de bende van Breauté. Het was een uur namiddag. De heide was met sneeuw overdekt. Men hield halt. De strijders zoowel aan dezen als aan genen kant, hadden het ‘pistolet’ in de hand. Op eenigen afstand stonden de trompetters. De aanval werd geblazen en met eene woede zonder voorbeeld, vielen de twee benden elkander aan.

Abrahams viel een der eersten: een kogel drong tusschen de ringkraag en den helm en nam eene richting opwaarts naar het hoofd: daarna werd bevonden dat het geen kogel, maar wel een vierkant stuk staal was, waarmee het wapen geladen was; - de wonde was doodelijk. Behalve den luitenant Abrahams, sneuvelden ook zijn broeder Antoine en zijn schoonbroeder: van den kant der Franschen vielen de kwartiermeester Hugo Plisson en Monsieur de Bahubert en in eene tweede charge vier anderen. Zes-en-twintig paarden, onder welke dat van Breauté, werden neêrgeschoten of neêrgehakt.

Tot tweemaal toe werd het paard van den Franschen kommandant onder hem gedood. Te voet, met uitgetogen rapier, verdedigde hij zich tegen de hevige aanvallen. Ook zijne soldaten streden met razernij. Het was van weêrszijden eene wezenlijke slachting. Ten derde male besteed Breauté een paard en de strijd werd met nieuwe verwoedheid voortgezet, tot dat de aanvoeder van de Fransche zijde, eindelijk schier alleen stond, om de onvermoeide slagen der aanvallers af te weren.

De trompetters der twee partijen stonden op twee heuvels en ook dàar hadden een aantal bewoners van den omtrek plaats genomen, om den slag te volgen. Een knaap, die er zich insgelijks bevond, ving een vluchtend paard van een der verslagenen op, sprong in het zadel en rende naar 's Hertogenbosch, alwaar hij den heer van Grobbendonck, die hem te gemoet kwam, de tijding

bracht dat zijne kurassiers de overhand hadden behouden.

Het kanon bulderde, ten teeken van blijdschap, op den vesting; doch dit schot wierp de ontsteltenis in de gedunde rangen der Grobbendoncksche kurassiers, die meenden dat er hun eene hinderlaag, een verraad werd aangekondigd. De toegesnelde dorpelingen echter gaven hun de verzekering dat de omtrek veilig was en op dat woord terugkeerende, vielen zij op het overschot der Fransche ruitery, hakten deze neêr en voltooiden, met een woord, het ijselijke bloedbad.

Breauté had in den loop van het gevecht eenigen der zijnen zien vluchten en hun het verwijt '*Ah, coquins, gij verlaat mij*' toegeroepen, zoodat hij ten slotte door een klein getal getrouwen omringd zich gevangen geven moest, en aanbood zijn leven tegen zwaren losprijs af te koopen. De moord op die ontwapenden, hoedanig hij dan ook gepleegd werd, is ons een gruwel. De overwinning was immers voldoende bewezen; de eer, of hoe men dit ding ook noemen wil, was toch meer dan genoeg gewroken?

Veertien Franschen bleven ter plaatse dood; acht kozen het hazenpad. Vier Brabanders sneuvelden, vier anderen werden gekwetst en van dezen stierf er later nog een te 's Hertogenbosch. De achttien overwinnaars keerden naar de stad terug. Volgens verschillende schrijvers werden de overblijvende Franschen, onder welke Breauté, op het slagveld gedood; volgens verklaringen van getuigen voerden de overwinnaars de gevangenen stedewaarts, doch op eene der bruggen werden zij ongenadigd vermoord, Volgens deze kwam de aandrijving tot den moord van ruiters, die uit het dorp Vucht aanrenden en tot de kurassiers van Lekkerbeetjen behoorden; volgens anderen ontstond hij tengevolge van een bevel, gegeven door eenen cornet die uit de stad kwam, en dezelfde luitenant Jacques, die de oorzaak van den strijd was geweest, en

dus zeker onder het getal der helden had moeten optreden, wierp later, tamelijk laf, de verdenking uit dat dit bevel niet door eenen cornet der Grobbendoncksche kurassiers, maar door den Heer van Grobbendonck zelf gegeven werd.

De verklaringen zijn, op meer dan één punt, met elkander in strijd; wij begrijpen daarenboven dat de partijgeest er de grootste rol in speelde; doch wij hebben alle reden te denken, dat de soldaten van Abrahams, woedend om den dood huns luitenants, gedachtig aan den gezworen eed en in de bedwelming der overwinning, de gevangenen hebben afgemaakt: die slachting is het logische gevolg der feiten, welke wij hebben aangehaald, en wij hebben wel getoond dat de reuk van den kruitdamp, hoe glorievol ook, ons de kalmte en de onpartijdigheid, bij het nagaan der verschillende gebeurtenissen, niet zou doen verliezen. Van een valsch punt uitgaande, en dat deden de beide partijen, kon men niet anders dan ook op een dergelijke punt uitkomen.

Men mocht dan ook feest vieren binnen de veste, men mocht jubelen en Gode danken voor de overwinning - er kleeft al te veel nutteloos vergoten bloed aan de wapens, om deze als reliquiën te zegenen. Doch dit herhalen wij, indien men zich in den tijd zelf met al zijne vooroordeelen, verplaatst en deze rechtvaardigt; indien men uitgaat van gansch bijzonder standpunt, dan is Abrahams een krachtig, loyaal en mannelijk figuur, en vertegenwoordigt voortreffelijk onzen landaard tegenover de personificatie van het Fransche karakter, in den heer van Breauté.

Verscheiden tweegevechten en uitdagingen, sproten later uit den strijd van Lekkerbeetjen voort. Adrien de Breauté daagde tot tweemaal toe den gouverneur Grobbendonck, dien hij, wij gelooven ten onrechte, als den moordenaar zijns broeders aanzag, ten strijde uit. De

uitdaging werd echter niet aangenomen. De zoon van den heer van Breauté bleef in een tweegevecht voor Breda in 1624, alwaar hij op den jongen heer van Grobbendonck den, zooals hij zeide, op zijnen vader gepleegden moord wilde wreken. Droevige nasleep!

De zoogenaamde slag van Lekkerbeetjen is, zooals wij gezegd hebben, niets meer dan een uitgebreid tweegevecht, dat onder alle opzichten als zoodanig moet beschouwd worden, zoowel in zijnen oorsprong, onderhandeling, nutteloozen uitslag als in zijne gevolgen.

De jaren hebben echter de zienswijze van velen, ten dezen opzichte, niet veranderd en waren de Franschen, in dit geval overwinnaars gebleven, wij zouden tot op onze dagen, Breauté en de zijnen onder alle vormen als helden zien voorgesteld worden.

Wij echter, zonder hierin het punt van nationale verdediging of nationalen roem te betrekken, wij zullen nooit, met onzen kalmen gemoedsaard het *chauvinisme* aannemen, noch voetstukken oprichten voor de duëllisten en hen die nutteloos bloed vergieten: godsdienstige wetten verbieden het ons niet alleen, maar het eenvoudig gezond verstand, dat ons volk als het ware in pacht heeft, doet ons dergelijke snoeverijen verwerpen, is het in zekere omstandigheden niet onmiddellijk, dan toch zoo haast de kruitdamp is opgeklaard.

1869.

Blond Ameltje.
Uit de dagen van ‘Onze Boeren’.

Aan Mr. en Mevr. Paul Deckers.

Rombout's hoeve ligt op een goed half uur afstand van het dorp, Noord-Westwaarts Santhoven; zij ligt daar gansch alleen, omringd met akkerland en weiden, in Zomer en najaar beschaduwd door een mengeling van hoge eiken, beuken en berken, die haar schier onvindbaar maken.

In den Zomer en in den Herfst spreidt het loof, zoo rijkkleurig gevland, eene heerlijke draperij rondom huis, stalling en schuur; in den Winter, als de sneeuw neergevlokt is, worden de gebouwen als met een wolkenkleed omgeven, waarin de takken en stammen zwarte, fantastische strepen en kronkels teekenen.

De hoeve valt des te minder in het oog, daar er geen weg of baan in den omtrek is en het slingerend karrespoor, door hoog elzen- en eikenhout omzet, slechts bezocht wordt door de voertuigen der hoeve zelf.

Het is een kraaiennest in het dichte geboomte verscholen.

Als boer Rombout vóór de deur zijner hoeve staat, is zijn horizon beperkt door kreupelhout of mastbosschen, en hij ziet zelfs den spitsen toren en zeker de daken der huizen van het dorp niet.

Aan de achterdeur ligt, vóór hem, een echt Kempisch landschap dat is een gegolfde donkere gordel van oude en jonge mastbosschen die zich eindeloos ver uitstrekken - eene eenzaamheid, welke aan een onbewoonde wereld denken doet.

Eenzamer dan dààr kan het niet, vooral nu, wijl sedert eenigen tijd de torenklok zwijgt, die den boer vroeger, door den slag van het uur en het kleppen voor de Mis, toeriep dat er ginds ver nog menschen leefden.

Geen wonder! Wij zijn in het noodlottig jaar 1798, nu de lieve Franschen, die ons zoo vriendelijk met de spreuk 'Vrijheid, gelijkheid en broederschap' geeselden, ons leerden dat, in verlichting en beschaving, wij nog zeer ver bij hen achteruitstonden!

Zóó eenzaam wonen, zal men zeggen, 't is om van te huiveren! Ja, maar de bewoners der hoeve waren er, zooals de boer zegt, 'gewonnen en geboren', en men wordt aan dat eenzame leven zóó gewoon dat elke vreemde voetstap den mensch schier hindert.

Den boer is het genoeg, van tijd tot tijd, het kort afgebroken gezang der vogels in de hooge boomtoppen, het gehottel der eigen kar, den langgetrokken toon van den ossenhoorn in de verte, het gerammel der koperen ketels in den stal, het geblaf van den bandhond, het kraaien van den haan op den aschhoop te hooren, om overtuigd te zijn dat zijne wereld nog bestaat.

Wel weet hij dat er in die dagen van oorlog en 'beroerte', veel schuimers, bij nacht en ontij rondloopen; maar de hoeve, zegden wij, ligt verre van de baan, niet iedereen is in die wildernis bekend, en de hoeve zelf is een

wezenlijke forteres, eene van die oude kloosterhoeven, solied in steen gebouwd en met een dichtgesloten schaliëndak gedekt.

Elk venster is van eikenhouten kruisbalken en flinke ijzeren staven, elke deur van ijzeren grendel en sluitboom voorzien; boven elke bedstêe hangt, in de rek, het geladen ganzenroer, zwart en verroest, ja, maar dat desnoods ongenadig vuur spuwt; vóór de hoeve ligt de bandhond - eene schilwacht, die bij het minste gerucht zijn 'werda-geblaf' aanheft, en in dit geval doet 's nachts de boer ooren en oogen open, luistert aandachtig en, houdt het geblaf aan, dan... grijpt hij zijn roer - vast besloten er 'op te schieten'.

Vos, een soort van wolfshond, bezit zijn volle vertrouwen. Reynaert en Isegrim zijn in hem vermengd; men ziet het aan den slanken kop, de spitse ooren, de gespierde pooten; zijn pels is bruin-zwart gevlamd, en als hij de ooren opsteekt en luistert, schijnen de zwarte strepen op den voorkop, breede rimpels te zijn, waaruit scherpzinnigheid, nadenken en bedreiging spreken.

Rombout is een magere, gespierde en kloeke zestiger, met kort zwart-grijs haar, bruine gezichtskleur, diepe rimpels op het voorhoofd en donker mistrouwend oog; Donaat, zijn knecht, een flinke boerenjongen, breed geschouderd, vreeselijk gekneukeld, met een goedig oog en baardeloos gezicht.

Hij is er als een Siegfried, in het gedicht der Nibelungen, die nog leeren moet wat 'bang zijn' is, en zoo zeker is van zijn schot, dat hij aanneemt Jurg, den scheêper, het 'baardbranderke' uit den mond te schieten, zonder een haar van opkomenden stoppelbaard te schenden, en, waarachtig, dat zou Jurg durven onderstaan: een zoo onbepaald vertrouwen heeft hij in de schietkunst van Donaat.

't Is op dat einde van November 1798: inderdaad een verschrikkelijk najaar!

De Fransche Republiek heeft ons bestolen, geplunderd, op allerlei wijze gebrandschat; onze kloosters aangeslagen om als openbaar domein te worden verkocht - 'zwart goed' zegt de boer onze kerken gesloten, onze klokken verbrijzeld en zij drijft nu onze jongelingschap, met de kolf van 't geweer, 'broederlijk' naar den gedwongen soldatendienst.

Onze boer weigert aan dien laatsten en bloedigen eisch te voldoen; hij wil vrij man zijn en blijven; hij wil vrij werken, vrij bidden en nu men hem dit weigert, grijpt hij naar geweer, gaffel en zeis, en dreigt met deze laatste den vreemdeling weg te maaien, zoo ongenadig als hij in den Zomer de korenhalmen neerslaat.

Dan, het wintert vroeg in dit rampzalig jaar, en dat geeft aan den boer meer vertrouwen: de wegen zijn gansch onberijbaar, de grachten en rivieren, kwebben en moerassen zwellen; de wind, de regen- en hagelslag maken de Kempen, waar hij zich verschuilt, meer dan ooit tot een onhebbelijke wildernis, en de vreemde roover zal er zich nu zoo lichtelijk niet wagen.

In de hoeve zit men 's avonds rond het helder vlammeende vuur, waar boven, aan den van roet en walm blinkenden draaiboom, de groote soepketel hangt - zóó groot dat men onwillens aan een festijn voor een dozijn reuzen denkt.

De huisbaas zit in den leuningstoel, in den hoek van den haard. Zijn aangezicht is vandaag barscher dan doorgaans; zijne oogen tintelen onder de lange zwartgrijze wenkbrauwen, en de Arendonksche wollen topmuts, die zoo wat schuins op zijn grauwen kop staat, geeft hem het uiterlijk van een stekelvarken, dat men niet straffeloos aanraakt.

Weinig zegt hij, meer denkt hij; de man spreekt kortaf,

ziet soms bedenkelijk rond en spitst de ooren als een vos, die eenig gerucht nabij zijn hol hoort.

Rustig, kalm is de steviggebouwde Donaat, en als hij niet naar de korte, knakkende en soms morrende woorden van den boer luistert, ziet hij wel eens steelsgewijs naar de dochter des huizes, naar blond Ameltje, dat terzijde aan de tafel gezeten, met gespannen aandacht spint; evenals de grove, blozende stalmeid, die moeilijk het vlas met hare stijve, knokkelige vingers hanteert.

Ameltje, eene lieve verkorting van Amelberga, is blond van haar, ik zou zeggen zoo blond als het blonde vlas, om den kop van het spinnewiel, indien daarvoor den gouden gloed van een najaarszonneke speelde. Het meisje heeft geen echt dorpsgezichtje; het is integendeel fijner, eelder, niet bloedrijk als de andere dorpsvrouwen; maar in kleeding draagt zij gelijk elk andere, de witte Kempische vleugelmuts en het zwarte winterjak der boerinnen.

Zoet is de uitdrukking van haar wezen, blauw het oog, schier fijn de trekken en als zij in de jaarlijksche processie hare patronesse, de vorstelijke spruit uit het geslacht der Pepijns, de H. Amelberga, voorstelt, zou men zich, waarachtig, kunnen verbeelden, dat deze voor een oogenblik uit den Hemel was gekomen, om in het dorpken zegenend rond te wandelen.

Wie toch zou niet al eens gedaan hebben als Donaat - dat is, een zijdelingschen, maar eerbiedvollen oogslag op het blonde spinstertje werpen?

Diep, zeer diep woelt er den jongen boer iets in het hart, en als hij alleen is, op den akker, in de weide of in het bosch, roept zijne ruwe en wilde verbeelding dingen op, die hem bij Ameltje in een gunstig daglicht zouden stellen, zooals: de hoeve in brand en hij, door vlam en rook heen, redt Ameltje; een wolf, met bloedrooden muil, die het blonde dochterken overvalt, en dien hij in zijne stalen kneukels grijpt - en hij doet waarlijk de beweging -

en wurgt als een oude wollen want; een draak met zeven koppen, die Ameltje in zijn macht heeft en dien hij zou stroopen als een paling; een half dozijn duivels - och, neen! die zou blond Ameltje met haar vroom gezichtje alléén wel verjagen....

Dat is de poësie van Donaat.

‘Gekheid, gekheid!’ lacht de jongen, uit zijne dichterlijke droomen wakker schietende; hij fluit een deuntje, herneemt zijn werk met riek of schup, en laat alles wel gemoed aan den goeden God over die het ook wel schikken zal gelijk het wezen moet!

Maar boer Rombout, die een vos is en oogen als een lynx ziet sedert lang door de vest van den jongen heen, tot diep in zijn hart, en voelt zich niet geneigd hem als schoonzoon over den dorpel te zien treden....

Als dat denkbeeld bij hem opkomt, staart hij met hardvochtige trotschheid, naar zekere roode plavei in den vloer - en hij ziet, in het groote dambord, zonder tellen, juist op den tichel dien hij zien wil.

Over die vierkante roode plek treedt Donaat dagelijks met zijne ruwe, zwarte holleblokken - en hij vermoedt niets! En de plavei klinkt niet als eene klok. En de plavei bonst niet op en slaat den ruwen klomp niet verachtelijk weg! En Donaat, de kinkel, hoort niet dat dààr, en dààr alleen, het hart klopt van den boer!

Trouwens, zeer gelukkig! denkt Rombout.

Zelfs Ameltje, als zij 's morgens, met ruwen heibezem, in het witte zand figuren over de plavei keert; als zij er 's Zaterdag water op plast en met den schrobbenden bezem den steen doet rood worden als eene kriek, vermoedt zij niet in het minste wat onder dat roode vierkantje zit, zoomin als zij weet wat er klopt onder den rooden lijfrok van Donaat....

De oude zou den jongen reus wel uit de hoeve willen verwijderen; maar in dezen naren tijd en in de eemzaam-

heid, en - met die roode plavei, hm! hm! - is dit besluit niet uit te voeren.

Maar als er, in gunstiger oogenblikken, iets mocht voorvallen: als de knaap, bij voorbeeld, gelegenheid mocht geven hem weg te zenden, dan... ja, dan... en Rombout loert schuins naar den vloersteen, nu met eene wolkachtige laag grauw zand bedekt.

Men zit bij het vuur: de boer vindt dat het beter zit dan ooit, en geen wonder! De mat van den stoel was doodversleten; geen stoelmatter kwam in maanden tijds langs de hoeve, en Donaat heeft er nu een nieuw mat in gevlochten van haverstroo en op deze een oude paardedecken, in vier gevouwen, gelegd. De boer ziet en voelt het wel, maar weten wil hij 't niet - al heeft Ameltje dit, heel onnoozel, ter eere van den knecht, verteld.

Deze rookt zijn pijpke, den scheêper schilt aardappels, doch staakt zijn werktuiglijken arbeid als er iets belangrijks gezegd wordt, spalkt dan zijn ronde oogen wijd open, laat zijn vreeselijke snijtanden zien als hij lacht, en vergeet, in die oogenblikken, de zwarte oogen uit den geschilden appel te steken.

Buiten is het helsch weêr; de wind gonst en bromt in de boomtoppen; de regen klettert met vlagen tegen de bovenvensters, die langs binnen met luiken gesloten zijn. Soms komt de wind onstuimig in den schoorsteen dwarrelen en drijft den rook naar beneden, 't geen den scheêper de wijsgeerige bemerking deed maken: 't Is hier beter dan buiten'.

De ketting, waaraan Vos vastligt, ratelt over den dorpel van zijn hok. Rombout draait, scherp luisterend, ten halve het hoofd om. Hij heeft zich niet bedrogen: de hond blaft, blaft sterker, blaft nijdig, geweldig, en springt, al razend, aan de ketting op.

‘Volk!’ zegt de boer, slechts in schijn gerust.

‘Wat mag dat zijn?’ zegt Ameltje en ziet naar

den jongen reus. Donaat staat kalm op, gaat langzaam naar de deur, schuift den grendel weg, heft de klink op en opent de deur op een spleet. De wind stormt binnen, als een schalk die buiten te wachten staat, en danst, raast en wervelt het huis rond.

De knecht roept te vergeefs ‘koes’ tot de waakzame schildwacht en gaat buiten, de deur achter zich toetreckende. Vos zwijgt en uit den pikdonkere klinkt eene stem: ‘Goed volk,’ en de boer, die nog altijd luistert, hoort de stem van Donaat, die antwoordt en luid lacht. Op hetzelfde oogenblik treedt hij met een tweeden persoon binnen en stoot den grendel andermaal voor de deur.

‘t Is Knuut, de ketellapper!’ zegt de knecht.

‘Nu, die komt goed van pas!’ roept Rombout vroolijk, want Knuut is het wandelende nieuws van den dag.

‘Ja, die kan morgen aan den slag gaan!’ laat Ameltje er op volgen, aan haar versleten koperwerk denkende.

Nadat Knuut zijnen zak met gereedschap heeft afgelegd en zijn hoedje, welks rand doornat en slap tot op zijne ooren hangt, op den vloer heeft ‘uitgewierscht’, schuift hij dicht bij het vuur, laat een huiverend ‘Brrr!’ hooren en steekt zijne rood verkleurde handen naar de koesterende vlammen uit.

Knuut, de rondreizende ketellapper, is een opmerkenswaardige figuur. Als ik schilder was en op zoek naar een beeld van eenen St Jan de Dooper, ik zou gezegd hebben: ‘Halt, ketellapper, sta pal!’

Dat zwarte haar, dik afhangend tot over de ooren; die lange en vlokkerige baard, een bleek, beenderig, maar krachtvol wezen omlijstend; het groot, levendig oog dat een zweem bezieling geeft aan de uitdrukking van het gelaat, zou inderdaad veeleer in hem een dichterlijken dweeper dan een prozaïschen ketellapper doen vermoeden.

‘Wel, Knuut, waar komt ge zoo laat en in den donkeren avond vandaan gewaaid?’ zegt de boer.

‘Ik heb vandaag vele dorpen, en ten slotte Zoersel, Westmalle en Halle bezocht, doch nergens een slag werk gevonden. 't Is of de menschen overal vergeten dat er ketels moeten gelapt worden, sedert die verduivelde Fransozen hier aan 't woordenkramen zijn.’

Op dit oogenblik buldert de wind spookachtig in den schoorsteen, 't geen Rombout angstig doet opzien, Donaat onverschillig laat, maar Knuut aan 't spotten brengt.

‘'t Is of die schavuiten ook hier door de schouw willen binnen komen!’ zegt hij.

‘Kom, kom,’ antwoordt de boer met gedempte stem; ‘zwijg daarover Knuut; 't is beter in deze dagen daarvan niets dan iets te zeggen,’

‘Bah! wij zijn hier alleen en verre van de wereld,’ onderbreekt Knuut, ‘en we mogen te midden van de eenzaamheid ons hart tegen de schuimers wel eens ophalen.’

‘Ssst!’ waarschuwt de boer. ‘De stomme muren hebben somtijds boren. Ik voor mij spreek over dit alles liefst niet.’

‘Gij zoudt hun dus maar vrij spel laten? Gij zoudt hen laten rooven, plunderen, moorden; onze kloosters en kerken sluiten, onze priesters naar het verre moordhol, naar Cayenne, zenden; onze jongens van huis wegrukken, om in den vreemde, onbekend en vergeten, te gaan sterven?’

De boer, die zich bij het binnen treden had geluk gewenscht over de komst van den ketellapper, wenscht hem nu in het Zoerselsche bosch terug. De man is diep ontsteld en ziet, met de onrust op het wezen, naar de roode plavei - en die blik alleen is geheel een drama - naar de roode plavei, waaronder blijkbaar zijn hart zit!

‘Wij wonen hier zoo alleen,’ mompelt hij, ‘en bemoeien ons niet gaarne met al die wereldsche zaken....’

Wij zijn immers machteloos tegen het geweld van kanonnen en bajonetten.'

'Machteloos? Niet zoo machteloos als gij zegt, baas! Machteloos? Omdat men wel wil! Doch,' zoo gaat Knuut op veel kalmeren toon voort, als bedwong hij het vuur dat in zijn binnenste opvlamt, 'gij hebt misschien gelijk, Rombout! Ik ben daarenboven onder uw dak en moet de gastvrijheid eerbiedigen, die gij mij schenkt. Maar allen denken toch niet als gij, Rombout!'

'Dat is mogelijk, Knuut, maar spreek in 's hemelsnaam stiller.'

'De bosschen krielen van boeren, die het geweer hebben opgenomen, om voor haardstee en altaar te te vechten. In de omstreken van Westerloo staat aan het hoofd van onze boeren, een kloeke brouwerszoon, Van Ganzen; aan de kanten van Diest, Elen; te Turnhout, Corbeels; in Klein-Brabant, Rollier; de Walen komen op, onder het bevel van Constant, van Roux-Miroir! Ha, indien de edelen en de stedelingen zoo laf niet waren en de hand reikten aan onze boeren, de haatlijke vreemdeling zou wel over de grenzen gedreven worden!'

Die Knuut is wel degelijk een apostel!

Donaat zit strak en denkend in de vlammen te staren; zijne lippen trillen en zijne twee handen tot vuisten gewrongen, rusten op zijn knieën.

Rombout, die hem, nevens den grooten soepketel af, in het oog heeft gekregen, koelt zijne wrok op den knecht:

'Ik zie wel, Donaat,' zegt hij, 'dat gij met Knuut eens zijt; ik zie 't, al doet gij den mond niet open. Gij denkt zoo dwaas als hij, maar in mijn huis duld ik dat niet, vergeet dat nooit.'

Ameltje heeft, sedert eenige oogenblikken, opgehouden met spinnen; zij ziet bang naar vader, bang naar Donaat.

'Hier, in mijn huis,' zoo spreekt de oude voort, 'hier

wil ik niet dat er tegen de overmacht wordt saamgespannen. Gij, heethoofden, trekt er morgen uit en de oude Rombout zit voor de weerwraak. Door uw toedoen zal hij uitgeplunderd worden en de roode haan op zijn dak kraaien!’

Donaat antwoordt niet; enkel zweeft er een glimlach over zijn wezen. Knuut zwijgt ook, het hoofd gebukt en verbergt alzoo den bitteren lach, die in zijn oogen tintelt.

Als de wind andermaal in den schoorsteen buldert, heeft hij lust om te zeggen: ‘Hoor, daar zijn ze al, al de Zonder-broeken!’ doch het stilzwijgen duurt voort, want de boer is in staat hem in den donkeren avond aan de deur te zetten.

De eigenaar der hoeve is, in den grond, een goed man; maar ziet! die geheimzinnige plavei zegt alles voor hem. Dààrdoor - gij hebt dit reeds begrepen - ligt zijn schat, en vooral dezen wil hij redden. Hij doet al wat in zijn macht is, om de aandacht der municipalen van zich af te leiden en voor 't minst als een onzijdig burger aangeteekend te worden, zooals trouwens alle bezitters doen, die, eeuwig brandmerk! met den dwingeland huilen en alzoo hopen hun leven en hun geld te redden.

Meer dan een stuk wild, door Donaat geschoten, werd den *commissaire municipal* ten geschenke gebracht; maar juist de vrijgevigheid van den boer heeft deze argwaan opgewekt en hem weldra overtuigd dat de onderdanigheid slechts sluwheid was, en het stond bij den *incorruptible* vast dat hij hem, op gegeven oogenblik, geducht scheren zou, natuurlijk, ten voordeele der ééne en onverdeelbare Republiek....

En daar zou, zegde de *citoyen* glimlachend, geen haan naar kraaien! Blond Ameltje neemt geen deel aan het gesprek; doch haar smeekende oogslag heeft het patriottenvuur zooveel mogelijk gesust, en nu zij, na een oogenblik afwezigheid, een pot bier op de tafel zet, hoopt

zij wel dat Donaat met den baas *à-vous* drinken zal en de twist gebluscht zijn zal.

Eene nieuwe losbersting blijft wel is waar uit, doch er heerscht voortdurend eene zekere drukking, en nu Donaat en Knuut in de naburige kamer te ruste zijn gegaan en daar vrij fluisteren en spreken, staat Rombout aan de deur, legt het oor tegen deze en luistert, doch zonder een woord te kunnen onderscheppen.

De boer is onrustiger dan ooit. Hij ligt wakker in zijn bedstee en hoort nu geruchten, waarop hij vroeger niet lette. Neen, zijn schat is niet meer in veiligheid!

Nu denkt hij buiten stemmen te hooren; dan meent hij duidelijk op het venster te hooren kloppen of de klink opheffen en terugvallen. En Vos, die niet eens blaft! Hoort hij daar niet permentelijk door de schouw iemand naar beneden klouteren? En de gordijn driftig terzij slaande, steekt de boer langzaam en voorzichtig het hoofd vooruit en ziet schuw in het huis rond.

't Is alles stil; maar de opflakking der laatste vlammen van het vuur teekent op den muur zwarte schaduwen, die over de geheimzinnige plavei dansen, totdat eindelijk de laatste vlam in den haard wegsterft en de spookachtige schaduwen ook te ruste gaan.

* * *

Reeds vroeg hoort men het getiktak van Knuut's hamer op den koperen soepketel, die inderdaad dringend herstelling noodig heeft.

Knuut heeft plaats genomen in het bakhuis. Daar ledigt hij den leêren zak met gereedschap; daar gloeit nu in het komfoor, het houtskoolvuur, waarop den ijzeren pot met gesmolten lood - witblauw, met een vuilgrauwe broes, die door de kookhitte naar den kant gedreven wordt.

De ketellapper zit deels in den grooten ketel verborgen

en klopt onvermoeid voort. Daareven heeft hij een vroolijk liedje gezongen; nu spreekt hij fluisterend met Donaat, die op schoftijd in het bakhuis is gekomen opgevolgd door Vos, en nu gezellig naast Knuut op den grond zit.

Komt hij nu weer om, door een langwerpig blik van gaatjes voorzien, hagel te gieten? Neen, ditmaal giet hij kogels in eenen vorm, dien Knuut hem gegeven heeft - flinke, ronde kogels en die hij, eenmaal gegoten, in eenen emmer met water afkoelt.

Telkens dat Knuut een nieuwen kogel, nijdig sissend, in het water hoort vallen, zegt hij glimlachend:

‘Alweer een rat minder; want bij u, Donaat, is elk schot raak.’

Vos, die het werk met flikkerend oog en gespitste ooren naziet, springt telkens op en legt zich slechts andermaal neer als het gesis heeft opgehouden.

‘Ssst,’ zegt Donaat bij de laatste woorden van Knuut, ‘stomme muren hebben soms ooren, beweert de boer, en hij heeft gelijk.’

En gelijk heeft hij, want Rombout is als een sluipende kat het bakhuis genaderd, en, met gebukt hoofd, legt hij het oor tegen de spleet der halfgeopende deur om te weten wat er binnen gezegd wordt.

Gelukkig klopt Knuut van tijd tot tijd op den koperen ketel, hetgeen belet dat de boer den samenhang van twee sprekers kan opvangen.

Maar nu Donaat een versch gegoten kogel in het water werpt, schiet de boer, sissend als de kogel, vooruit en onder het uitbulderen van ‘Weg met dit alles!’ schuift hij met zijnen holleblok den emmer om en de matzilveren kogels rollen over den grond, hetgeen Vos driftig doet opspringen, om er een te grijpen.

‘Ik heb het wel gedacht,’ roept de boer in klimmende drift, ‘toen ik u gisteren avond, u, Knuut, kwaad vuur

hoorde stoken! Gij wilt mij bij de Fransozen verdacht maken en zult misschien tevreden zijn als de rooden haan hier kraaien zal!

‘Maar....’

‘Zwijg. Gij hebt Donaat door uwe oproerige taal, den kop op hol gebracht!’

‘Maar die kogels zullen dienen, om uw erf te verdedigen!’ bracht Knuut in 't midden, en op dit oogenblik staakte hij zijn werk,

‘Gij, falsaris!’ raast de boer voort. ‘Gij rondreizende slang, die de boerenjongens uit hun huis lokt; maar zelf den moed niet hebt om tegen de soldaten op te trekken! Gij, die den bliksem van uw hol, waar het gelegen is weet ik niet! afleidt en er u niet om bekreunt dat de vijand eens andermans dak uit weerwraak blakert!’

Knuut is bij die woorden recht gesprongen en den hamer in de zwarte kneukels klemmend, bijt hij den boer toe

‘Zoo 'n schoft ben ik niet, Rombout! Over 't geen ik doen zal, heb ik niemand rekening te geven; maar patriottenbloed heb ik in 't lijf, terwijl er bij u nog geen botermelk doorloopt!’

‘Ik wil mij niet nutteloos blootstellen!’

‘Maar toch zult gij den dans niet ontspringen?’ en Knuut raapt driftig zijn rechts en links verspreid gereedschap bijeen, ten bewijze dat hij wel degelijk zijnen arbeid staakt. ‘Wat gij ook doen zult, de Sansculot zal u en uw en schat wel weten te vinden, en onze jongens zullen hem niet verdedigen!’

‘Ik heb geen en schat!’ stottert de boer en van vuurrood wordt zijn gelaat doodsbleek.

Heeft die ketellapper hem bespied? Is hij verraden? 't Moet wel zijn. Hij koelt zijn gramschap op den knecht.

‘En gij, mijn deur uit,’ mompelt hij; ‘ik had het toch

niet kwaad gemeend!’ en hij raapt de kogels, rechts en links verspreid, bijeen en werpt ze in eene leêren beursje.

Een half uur later is het bakhuis ledig, Knuut heeft den ketel onafgewerkt laten staan, de leêren riem op den rug gehangen, den mispelaren stok gevat - en nu gaat hij den weg op naar het dorp.

Aan een kruisweg heeft hij afscheid van Donaat genomen, die zijne kleerkist morgen zal afhaken en nu niets bij zich heeft dan zijn roer, dat aan een leêren riem op den rechten schouder hangt.

* * *

De avond valt vroeg. 't Wordt eenzamer op de hoeve van den krekelligen boer, die rouwkoop krijgt over het wegzenden van den knecht, naargelang de schemering valt - maar dit bekennen? Dàt nooit.

De winterzon is achter breeder, donkere wolken ondergegaan en laat roodgele banen achter, die, tusschen de stammen van het dennebosch gezien, doen denken dat, aan gene zijde van het woud, een gansch dorp in lichtlaaie vlam staat.

De laatste dorre blaren dwarrelen, grillig als sprinkhanen in den Zomer, over den weg, tot dat zij in het gele gras vastraken, of in het karrespoor verdrinken. 't Is aardig, maar alles spreekt op de hoeve van vergaan, van sterven! Elk levend wezen schijnt iets te missen, zelfs Vos, die aan de ketting ligt - maar deze weet misschien niet wat hij mist. Nu gaat hij onrustig in zijn hok, legt zich ‘joekerende’ neer, ziet, de ooren gespist, vóór zich uit, richt zich weer op, gaat andermaal buiten, staart rond en zoekt; ziet Jurg, kwispelt min of meer metden staart, en als de jongen zegt: ‘Gij zoekt Donaat, Vos? weg, jongenlief, weg,’ en de scheêper heeft de krop in de keel - misschien evenals Vos, evenals Ameltje, dat langzaam

over den huisvloer klonst en droomend over het vuur blijft staan.

Zoo staat ze daar nog als Jurg plotseling binnenschiet, koortsig rondloert en den boer niet ontwarende, Ameltje hijgend toefluistert: ‘Ameltje, ginder aan den grooten denneboom staat Donaat; hij vraagt of gij eens komen zult?...’

Opschrikkend ontwaakt zij uit haren droom, en zonder één woord te zeggen, snelt zij buiten, den blaffenden hond voorbij, den hof door en, inderdaad, deels achter den boom verscholen, ziet ze den wakkeren jongen. Zijn geweer hangt met den loop naar beneden op den schouder, en ter zijde de kruithoorn en de kogelzak,

Nu zij hem nadert, kleurt een hoog rood haar aangezicht....

En ook hij - hij kleurt.

‘Donaat,’ zegt Ameltje, ‘gij moest maar terugkomen: vader heeft het zeker zoo erg niet gemeend.’

‘Dat is mogelijk, Ameltje, maar ik heb in het dorp vernomen, dat ik onder de *conscrits* gerekend ben en binnen een paar dagen naar het leger moet vertrekken, en ik wil geen soldaat worden, zoo min als de andere Kempische jongens.’

‘En waar wilt ge naar toe?’

‘Ik ga de bosschen in, bij de anderen.’

‘Gij gaat naar de “boeren”?’ onderbreekt zij snel en op een hangenden toon.

‘Ja; ik ga met hen, én onze vrijheid én ons geloof verdedigen!’

‘En als de soldaten u vangen, Donaat?’

‘Dat zullen ze niet,’ luidt het antwoord vol zelfvertrouwen. ‘De bosschen zijn wild en diep, de moerassen ontoegankelijk, de nachten donker.’

‘Maar men kan u doodschietsen....’

‘In Godsnaam, als het zijn moet! maar ook dat zal

niet. De boerenjongens komen in Pulderbosch bijeen, en trekken verder op.'

'Heeft Knuut u dat gezegd?'

'Ja, maar toch stond het voornemen gisteren nog niet vast, naar de jongens te gaan; indien ik dezen morgen kogels goot, was het om...' hij durft niet zeggen om u desnoods te verdedigen. 'Maar nu ik als *conscrit* ben aangewezen, heb ik besloten mijne vrijheid duur te verkoopen. Van mij ten minste zal men niet zeggen, dat ik met den roovenden wolf huil,'

'Donaat, Donaat!' en de tranen springen blond Ameltje uit de oogen.

'Ameltje, ik wist niet dat gij zooveel belang in mij stelt; ik dacht dat ik niemand in de wereld had als mijne moeder....

'En wil die toelaten dat gij weggaat?'

'Mijne moeder heeft mij gezegd: ga, jongenlief en God zal met u zijn!' Maar weggaan zonder u goên dag te zeggen - dat kon ik niet; dat was te zwaar om dragen....'

Donaat stikt schier in de woorden en Ameltje droogt met den tip van den voorschoot, hare tranen af.

De twee kinderlijke harten, in de eenzame en vrije natuur opgegroeid, hebben nooit zóó tot elkander gesproken. De bijlslag in den stam doet er het geurige en versterkende sap uitvloeien: de slag van het staal op den vuursteen, brengt spattende vonken voort! Het geheim, diep in het hart bewaard en dat bij Ameltje nog nooit een min of meer bepaalden vorm had aangenomen, is nu ontsluit en rijst voor beiden als een hemelsch rein levensbeeld op - een beeld, dat onder den adem van den avondwind niet meer verzwinden zal....

'Terugkomen,' zegt de jongen met diep ontroerde stem, 'terugkomen zal ik... voor mijne moeder en... voor u....'

En die twee laatste woorden klinken niet vreemd meer

in hare ooren, zij zijn de weergalm van gevoelens, die in haar hart omwoelen. Haar stilzwijgen is eene goedkeuring, en moed scheppend zegt Donaat, maar altijd stamelend:

‘Zult ge mij wachten, Ameltje?’

‘Vader is nog gebeten op u,’ luidt het antwoord, bang en nokkend; maar zich eensklaps vermanend, voegt zij erbij: ‘wachten zal ik u en voor u bidden ook...’

‘Als gij en mijne moeder voor mij bidt, zal ik zeker, heel zeker terugkomen!’ en zijne stem beeft. ‘Wilt ge mij nog eene gunst toestaan, Ameltje? Geef mij uwen paternoster. Onze boeren dragen dit bidsnoer als een heilig teeken, en Onze Lieve Vrouw zal hen hierom beschermen.’

En Ameltje tast zwijgend in den zak en geeft het gewijde voorwerp, dat de jongen aan zijnen hoedband hecht. Het koperen kruis hangt schier op den linker schouder en zal hem nu immer toefluisteren: ‘*Pro aris et focis*’ - Voor Godsdienst en Vaderland.

Met afgewend oog heeft Ameltje hem den paternoster toegereikt en nu gaat ze weenend heen. Donaat staart haar met beklemd hart achterna, totdat ze in de hoeve verdwenen is.

Nog een oogenblik vertoeft de jongen onder de denneboom, in welks breedten, dichten en donkeren top de wind gonst; hij hoort het ‘joekeren’ van Vos, het bulken van het vee in den stal, het gerammel der melkimmers - alsof alles hem vaarwel zegde, en tusschen die geluiden uit zijne wereld, waarop hij vroeger nooit lette, ruischt het nog steeds aan zijn oor: ‘Wachten zal ik u en voor u bidden ook.’

De hoeve valt allengs in de schemering; de jongen hoort de deur grendelen; boomen en gebouwen krijgen vreemdsoortige vormen en alleen Vos schijnt te waken.

Donaat treedt het bosch in. Hij is gelukkig: Ameltje's woorden hebben al wat hem omringt in een lichtvol

en bloeiend Paradijs herschapen, en welgemoed neuriet hij, zooals zijn vader, tien jaar vroeger tegen den Oostenrijker zong:

Boere Jongens, Patriotten,
Hebt couragie, sचेpt maer moed!

en vroolijk laat hij er op volgen:

Tierlie ty, ty, tierlie ty,
't Eenig woord is dood of vrij.

* * *

Prachtig, maar doodsch is het bosch [...]n zijn wit kleed, want reeds vroeg zwindelt de sneeuw in 1798 neer, als wil hij de gansche Kempen, voor het oog der Franschen. in een onhebbelijk Siberië herscheppen.

Niet alleen de Kempen maar Klein-Brabant, Vlaanderen, Limburg en de Waalsche gewesten, zijn in opstand tegen de Fransche dwingelandij.

De boer vecht in onze heidenstreek, tegen de vreemde troepen onder het opperbevel van Jardon: een verhakkelde scharluin, terwijl zijn mager scherminkel van een paard zoo verhakkeld is als zijn monteering; maar een kerel, door een stouten, boosaardigen, duivelschen geest bezeten.

In bosschen en moerassen verscholen, vallen de boeren de Sansculotten met zeis, riek, vlegel en geweer op het lijf en toonen hem dat zij niet ontaard zijn, als het de vrijheid geldt.

Daden van heldenmoed en heldengrootheid!

Niemand kent de namen van het meestendeel dier wakkere jongens en een eeuw lang heeft men hier den vreemdeling nagebulderd, die hen met het woord *brigands* wilde brandmerken.

Ik heb, in onze Kempen, de namen van Van Gansen, Corbeels, Elen en Meulemans⁽¹⁾ uit hun vergeten graf doen opstijgen en in 1898 zullen wij die namen in eere herstellen en voor hen plaats eischen in het gouden boek onzer martelaars!

Wat zij moedig verduurd hebben in die eenzame bosschen onder regen, sneeuw en bagelslag, in een Siberische koude, gaat alle denkbeeld te boven. Toch vochten zij, - altijd hopen de op hulp van de rijken en grooten, die nooit gekomen is; op bijstand uit Holland en Pruisen, die nooit opdaagde!

De arme jongens dolen nu in onnoembare leed rond, vervolgd als wild gedierte, - maar van overgaaf is bij hem geen spraak, noch te Meerhout, noch te Diest, noch te Hasselt, noch elders!

Helden geven zich niet over, maar sterven!

In de hoeve wordt de eenzaamheid steeds grooter; de stemming gedrukker. De boer verkeert in de grootste onrust en kan niet tot het besluit komen de hoeve te verlaten en zijn hart - onder de roode plavei verborgen - naar elders in veiligheid te brengen.

Ameltje dwaalt in verbeelding door de besneeuwde bosschen en heiden, om daar iemand - wie? dat is geen raadsel - te ontmoeten. Zij denkt nog immer, dat Donaat vandaag of morgen de klink der deur zal opheffen en weer plaats nemen bij het vuur.

De stalmeid vindt de hoeve en de tijden te akelig en is heengegaan; Jurg heeft eergisteren zijn schoenen toegeriemd en zijn grooten ossenhoorn onder den blauwen kiel geborgen. Hij is zonder iets te zeggen naar het dorp gegaan - en niet meer teruggekeerd.

‘Die ook al,’ mort Rombout en zijn bedoeling is juist.

(1) Zie ons werk: *Onze Boeren*.

De scheêper is op zoek naar de boeren; hij is in het bosch gegaan, blaast van tijd tot tijd op zijnen hoorn, luistert, met het oor naar den wind gekeerd, of er geen tegensignaal opstijgt; doch lang te vergeefs!

Rombout en Ameltje zijn dus alleen op de hoeve. ‘Dat gaat me maar half,’ mort de boer. Hij heeft geen rust in den hoek van den haard; hij gaat in het huis op en neêr, en voor de duizendste maal neemt hij het besluit, morgen den vloersteen op te breken en met zijnen schat en zijn vee in 't dorp een onderkomen te zoeken. 't Ga zoo 't wil; maar hier alleen blijven, dat gaat niet langer!

't Is een nijldige-koude avond; de wind blaast verstijvend over de sneeuw; 't schijnt dat het weêr zich tot vorst zetten wil, en met ijs en harden grond zal de omtrek ook toegankelijker voor de Franschen worden....

Vos bromt, zijn ketting ratelt en zijn geblaf wordt plotseling driftig en luid. De boer opent de achterdeur en steekt het hoofd buiten. Nu hoort hij in de verte een langgerukten ossenhoorn die Vos wel schijnt te kennen.

‘Zou dat Jurg zijn?’ denkt de boer.

Een geweerschot, dat drie, viermaal door de echo herhaald wordt volgt onheilspellend op het getoet. Het doet den boer ijzen en rillen. Weer een schot - nog een! Het schijnt dat hij menschen stemmen hoort - verre, zeer verre....

De toon van den ossenhoorn klinkt dichterbij en Ameltje, die de deur genaderd is en ook luistert, zegt:

‘Dat is Jurg!’

Die woorden zijn pas uitgesproken of het kreupelhout ritselt, kraakt en een zware gestalte, zich op de sneeuw afteekenend, vliegt op de achterdeur aan. 't Is inderdaad Jurg, die onstuimig tegen de deur aanbinst en den boer en Ameltje schier op den grond tuimelen doet.

‘Boer Rombout, Ameltje,’ roept hij hijgend, ‘vlucht, vlucht! De Franschen worden door onze Boeren achterna

gezet, en op hunne vlucht stichten zij moord en brand! Voort, voort. Zij komen op de hoeve aan. Voort, voort!’

Daar klinken andermaal schoten en pang! pang! herhaalt de echo.

‘God in den hemel, sta ons bij!’ kermt de boer, nu hij plotseling, boven den gordel mastbosschen, een hellen vuurgloed ontwaart.

Dat is een hoeve die brandt!

De gloed verlicht de witte, gegolfde kruinen der jonge dennen, straalt over het kreupelhout, over akker en hof en kleurt de aangezichten van den boer en van Ameltje met een glimmend bruine tint.

En boven in de lucht, wordt die vreeselijke gloed bekroond door zwarte en grauwe wolken met vurige randen, terwijl vurige strepen door deze heen schieten.

‘Doet wat gij wilt.’ herhaalt Jurg; ‘Ik heb u gewaarschuwd. Vlucht, vlucht en behoudt het lijf!’

De boer is door den schrik als verlamd: hij denkt aan zijn erf, aan zijn vee, aan zijnen schat....

Waarom is hij niet gisteren, waarom over een uur niet weggegaan!

‘Kom, vader, kom, laat ons vluchten!’ kermt Ameltje.

Vluchten? ja, maar zijn schat? Een oogenblik toeft hij en grijpt naar het kapmes dat in den hout- en turfbak ligt; hij wil den vloersteen aan stukken slaan en zijnen ‘buut’ meedragen, maar Jurg roept hem andermaal toe: ‘Voort, voort!’

Twee of drie gewerschoten bekrachtigen de vreeselijke waarschuwing.

Nu denkt de boer aan niets meer; het zelfbehoud overmeestert alles; hij trekt Ameltje, dat meer dood dan levend is, mee naar buiten en laat erf, vee, oogst en schat, zelfs den trouwen Vos, aan den vijand over.

In een omzien is Bles, de jonge en driftige ruïn, door Jurg in ‘eerdker’ gespannen; de jongen helpt het bib-

berende Ameltje opstijgen en let er niet meer op dat zij machteloos ineenzakt.

Nu werpt hij den boer, die rechtop, met uitgespreide beenen en de voeten stevig tegen de sponnen gedrukt, op de kar staat, de leizeelen toe, en voort vliegt de ruïn en holt over het sneeuwpad, nog meer aangedreven door een kogel, die hem sissens en schuifelend langs de ooren gevlogen is.

De kar schokt en hottelt alsof zij ieder oogenblik in stukken breken zou. Voort, voort, er is aan niets te denken!

Twee, driemaal heeft Rombout bevend het hoofd omgedraaid, om te zien of men hem niet vervolgt, of de hoeve niet brandt. Voort, voort!

* * *

Het dorp is gansch den nacht in rep en roer geweest het vee, de rijkdom van den boer, is 's nachts grootendeels naar eene 'schans' in Pulderbosch gedreven, en keert, bij het aanbreken van den morgen, nu het gevaar voorbij is, naar het dorp terug, evenals de vrouwen en de kinderen.

In den nacht hebben dorpelingen overal wacht gehouden. Wat brengt de gevloekte vreemdeling, die snoevend beweert ons gelukkig te komen maken, bange onrust teweeg!

Sedert uren is er geen schot meer gehoord en de vurige ovenmond, die gisterenavond boven de mastbosschen, dreigend gloeide, is reeds lang uitgedoofd. De bende Sansculotten is westwaarts afgetrokken, geruimen tijd vervolgd door de stoute jongens.

Het is een ijsskoude morgen; de lucht is schaarsch bewolkt; het winterzonnetje zendt een flauw straaltje over den besneeuwden omtrek, waar geen ander leven is op te

merken, dan eenige hongerige kraaien, die, in breede kronkels, op en neer over de akkers, tot dicht bij de huizen vliegen.

De sneeuw is 's nachts bevrozen; hij wordt scherp, kraakt en sjierpt onder den voetstap, die soms buiten wordt gewaagd.

Boer Rombout en Ameltje sluipen door heg en kant en in de richting der hoeve; schuchter, schoorvoetend, gedurig rechts en links blikkende en bij het minste gerucht stil staande, gaan zij op verkenning uit.

Op den weg, dien zij gisteren avond volgden, zien zij het spoor der karrewielen en den krachtigen hoefslag van Bles nog in den sneeuw geprent.

Vader wilde alléén gaan om te zien wat er met de hoeve mocht gebeurd zijn; doch Ameltje ging mee, en onder het voortgaan bidt zij, want zij is veel rustiger dan vader.

Nu kruipen zij, veeleer dan zij gaan, door het kreupelhout, om den weg te verkorten. Hier is niemand geweest - niemand, want de sneeuw hangt nog altijd op de takken en op den grond is geen voetindruk zichtbaar,

Zij sluipen voort - en voort, en weten dat zij dicht bij de hoeve zijn. De boer staat luisterend stil; hij hoort niets - niets. Dat geeft hem moed om behoedzaam voort te gaan, en zie, daar ligt de hoeve vóór hem, ongeschonden zooals hij ze gisteren verlaten heeft, nog altijd met een wit sneeuwlaken over het dak. De vensters, de deuren van stalling en schuur zijn gesloten; maar... de huisdeur staat open alsof zij den eigenaar wachtte.

‘Ons huis staat er nog!’ fluistert hij Ameltje toe en zijne stem trilt van aandoening.

‘Ja,’ zegt Ameltje, ‘Onze Lieve Heer heeft het gespaard,’ en er rijst een dankbaar gevoel in haar hartje op.

‘Maar die open deur?’ mompelt Rombout achter-

dochtig, en langs kronkelende omwegen nadert hij meer en meer de hoeve.

‘Er zit iemand op den drempel,’ fluistert Ameltje andermaal en legt de hand op het hart, om de omstuimige klopping te doen bedaren. ‘God!’ roept ze uit, ‘t is Donaat!’

En zonder nog op eenig gevaar te denken, schiet zij vooruit en ziet Donaat die, met het hoofd naar de borst gebogen, op den steenen dorpel ineengezakt ligt.

In de sneeuw ligt zijn geweer en rondom hem heeft het bloed martelrozen op het sneeuwblank geteekend. Het bloed is reeds geronnen en bevrozen.

Het aangezicht van den jongen is blauw, bleek en koud: Donaat is gevallen onder den kogel, die zijn hart doorboorde, terwijl hij de hoeve tegen de aftrekkende soldaten verdedigde: *Pro aris et focis*.

Naast hem ligt Vos, evenals de jongen gewond, en die stervend den kop zoo hoog mogelijk heeft opgeheven. De linkerhand rust streelend op den kop van het edele dier: zóó zijn de twee vrienden gestorven, zonder dat er iemand overbleef om de laatste oogenblikken van het drama aan het weenende Ameltje te vertellen.

De boer heeft een oogenblik sprakeloos en met ontroering dit schouwspel aangestaard. Dan springt hij, over de dooden heen, het huis in, en met een akeligen grijns op het wezen, ziet hij naar de plavei in den vloer, dààr waar hij zijn hart begraven heeft, en hij mompelt:

‘Ik ben nog zoo rijk als te voren!’

Maar dat is, helaas! blond Ameltje niet meer!...

* * *

Eenige jaren later; de hoeve is verdwenen. Boer Rombout stierf en Ameltje nam den schat in haren

voorschoot en bracht hem, zooals ook haren persoon, in het klooster ten offer aan het onderwijs van arme kinderen.

Wees eeuwig gezegend, blond Ameltje!

Santhoven, 31 Augustus, 1895.

Kerstmis.

Het is een zoo plechtige stond, als de klok, in het holle van den nacht, heinde en verre hare tonen door het dorp doet weergalmen, en als kind en grijsaard door de duisternis ofwel langs het door den glans der maan bestraalde sneeuwveld ter kerke gaan, om dankbaar te herhalen: *De Heiland is geboren!*

Van verre rijst, in het midden van dat doodskleed der natuur, de nederige en eenzaam gelegen dorpskerk op. Elk harer hooge glasramen is helder gloeiend, feestelijk verlicht, alsof elk dezer een baak ware, welke den christen tot zich wenkt om in den geest den Leeraar der volkeren in zijne houten krib te komen aanschouwen. Helder blinkt het waslicht op het altaar en vóór de beelden, die door de schakeering van het licht en donker op hun voetstuk schijnen te leven, en, omringd van bloemen, blikte de Heiland naar beneden. Treffend tooneel: Zomer is het hier, Winter daarbuiten; akelig doodsch is het rond de dorpskerk, feest is het binnen; nacht is het buiten de muren, dag, heldere dag is het hier! Hier bidt men nog in al den

eenvoud des harten, terwijl elders, in de steden, de geest des twijfels of der verlooehening meestal zegeviert.

Nu is het plechtig deel van den dienst daar. De mannenstemmen zwijgen; kinderstemmen, rein en zilverig, zingen het lied van vader Tollens:

Heft aan, heft aan den luiden zang!
Laat al wat leeft dien hooren!
Laat dreunen door dit kerkgewelf,
Laat klinken tot den hemel zelf
Dat Jezus is geboren!

Ik vergeet nooit, hoe ik, zijnde in koor met mijne kleine vriendjes, die hymme van den verheven dichter gezongen heb. Daar, in den schijn van het waslicht, in het midden des nachts en eener plechtige stilte, weergalmden onze stemmen. Wat was het schoon, dat lied, en hoeveel meer welkom moet het daarboven zijn dan dat, hetwelk opstijgt uit de harten, door driften beroerd, door ijdel en zucht en verwaandheid voortgesleept, door den twijfelgeest der eeuw heen en weer geslingerd! Zoet herdenken, gouden kindertijd.

**Juffer Klepperman.
Eene Vertelling uit de Grensdorpen.**

I.

Het was middernacht. Eenzaam als een uitgestrekt kerkhof was het dorp. Geen hond blafte aan de hoeven; geen levend wezen bewoog zich om de boerenwoningen, geen lichtje schemerde door de spleten der vensters en deuren; geen rund liet zich in de stallingen hooren.

Een oogenblik had de toren, die als een groote, zwarte reus tot in de wolken scheen te reiken, eenig teeken van leven gegeven, juist omdat de klok twaalf sloeg. Op dat gedruisch had het nachtgevogelte zijne schuilplaats verlaten en een oogenblik, met spookachtig klepperen, om de nevelachtige spits gedwarreld. Daarna verzonk alles weêr in rust.

Klep-klep! klonk het nu in de duisternis en slepend; eentonig zong de nachtwacht in de verte zijn lied, dat hij door een nieuw geklep, als ware dit het refrein van zijn gezang, besloot.

De nacht was koel, want men was in den Herfst. Daarom ook was de klepperman diep in zijn mantel gedoken. De man trad onder de lindenboomen voort, door wier toppen de wind treurig en doodsch gonsde. terwijl de bladeren, van tak tot tak ritselend, neêrvielen en die spookachtige muziek verwekten, welke ons, dorpelingen, doet zeggen dat er geesten door struik en takken zweven, om het allengskens stervende loof en de laatste bloemen voor de aanstaande dooden te plukken.

De klepperman scheen echter met die bijgeloovige vrees niet bezielde te zijn.

Van tijd tot tijd klonk zijne houten klep; doch toen de nachtwacht een huis naderde dat grooter en aanzienlijker scheen te zijn dan de overige woningen, klonk zijne klep flauwer, en met eene onuitsprekelijke droefgeestigheid in de stem zong hij:

Twaalf uren heeft de klok,
De klok heeft twalef...

Het overige van het eentonige lied verstikte in zijne keel. Tegenover het huis gekomen, stond de nachtwaker stil en leunde tegen den stam van een der linden. Een smartelijke zucht welde uit zijne borst op; soms ook mompelde hij eenige voor ons onverstaanbare woorden. Eindelijk trad hij voort, bleef na eenige stappen gedaan te hebben weêr staan, en wendde het hoofd om, alsof hij verwacht had dat een lichtje, door eene der vensterreten glimmende, hem als de ster der hoop zou hebben begroet.

Niets echter lonkte hem tegen.

Verre was de klepperman het huis voorbij, eer hij andermaal zijn lied aanhief, hetgeen dan ook weldra in de stilte van den nacht verstierf.

Waarom had de klepperman zoo aandoenlijk voor dat groote huis gezongen?
Waarom had hij ervoor getoefd?

Waarom verhaastte hij den stap, toen hij de woning voorbij was, als wilde hij deze ontvluchten en als ware hem zijn nachtelijk werk ten last geworden?

Laat ons, in onze verbeelding, de zware huisdeur openen, binnen treden en den trap opgaan, zonder te vreezen

.... 't kraken van de deur en trappen,
Die 't willen klappen.

Daar, binnen in het midden der deur, pinkt een glinsterend puntje - het sleutelgat - het sterreken dat ons geleiden zal en ons reeds verraadt, dat men binnen het kamerken nog waakt, hoewel het uur van middernacht gekomen is. Laat ons het oog voor die opening leggen en zien.

Het is een klein vertrek; in het midden staat eene tafel en daarop brandt een olielampken. Het licht bestraalt eene wonderlijke mengeling van voorwerpen; daar ligt een kerkboek, een diamanten kruis, een goud ringetje, een bidsnoer met witte kralen, een bloemenkrans, kanten en gekleurd lint; wij zien de plooien van een vrouwenkleed.

Nu valt uit den hoek van het kamerken eene schaduw over al die kostbaarheden, alsof men er plotseling een rouwgaas over geworpen had, en er treedt een meisje voor de tafel. Geduld, lezer! dring mij niet van het sleutelgat weg; ik begrijp uwe drift, om te weten wie de lieve bewoonster is.

Lieve - het woord is er uit en het woord is niet misplaatst. Ik zie een frisch en blozend meisje; de lokken moeten zwart, de oogen donkerbruin zijn; mij dunkt ik zie twee kuiltjes in hare wangen.... Doch waarom zouden wij niet binnengaan en haar volledig zien?

Het meisje hoort niet rechtstreeks in den boerenstand onzer Kempen thuis; zij is wat men eene boerenjuffer

noemt - eene die wel de dracht der dorpsmeisjes volgt, maar in veel kostbaarder stoffen gekleed gaat. Zij toch koopt niet van den joodschen marskramer, die langs de deuren zijne katoentjes te koop veilt - neen, zij gaat van tijd tot tijd naar de stad, en nu wordt er dit, dan dat aan de sneê van het kleed veranderd, zoodat eens de rups volkomen in een veelkleurigen zomervogel zal herschapen zijn.

Maar ook Veva, men noemt haar zoo bij verkorting van Genoveva, is het nichtje van den schout, van Wijnants!

Het meisje stond nog altijd voor de tafel en beschouwde met strakken blik de daarop verspreid liggende voorwerpen, en echter het zien van al die weelde kon op het gelaat van het lieve kind geen enkelen glimlach doen ontstaan. Integendeel zij zuchtte, en een traan blonk aan hare fijne wimpers.

Juist sloeg nu de torenklok van het dorp twaalf uren. Eene bange rilling liep Veva over de leden; zij richtte het hoofd op en hield den adem in.

‘Klep-klep!’ klonk het juist in de verte.

Nu naderde zij het venster, legde er het oor tegen en luisterde, en toen de klepperman buiten droevig zong - een toon dien wij zoo even niet verstonden - schoten Veva's oogen vol tranen; zij wrong de handen wanhopig samen en mompelde: ‘Och, Jasper, vergeef het mij; het is mijne schuld niet!’

De zanger zweeg en het meisje liet zich op eenen stoel neêrzakken, terwijl het hoofd in den palm der hand rusten kwam: ‘God,’ zeide zij nog, ‘wat heeft hij droevig gezongen! Hij dacht gewis aan den dag van morgen, aan dien verschrikkelijken dag!’

Nu kraken plotseling de trappen allervreeselijkst en eene scherpe mannenstem klinkt tot in het kamerken door. Wij doen wel het huis van den schout voor een oogenblik

te verlaten, om onze geschiedenis middelerwijl wat hooger op te vatten.

II.

De lezer heeft reeds begrepen dat er eene innige betrekking tusschen het nichtje van den schout en den klepperman bestond. Nu, Jasper was een fiksche jongen; de lezer zal er zich van overtuigen, als hij ons naar eene kleine woning van den ouden Hompel wil vergezellen, waar de klepperman van zijnen tocht is teruggekeerd en nu voor het turfvuur zit. Hij heeft den mantel afgeworpen en het vuur nog eens duchtig opgestookt, zoodat de vlam helder om den zingenden waterketel opkrinkelt.

Jasper is zoo wat vier-en-twintig jaar oud; levendig beweegt zich zijn oog in zijn bleek maar regelmatig gevormd gelaat; zijn zwart haar krult hem om ooren en hals, zoo natuurlijk als de wingerdranken kronkelen; zijn lichaam is sterk gebouwd en in de hand, die naar den vuurgloed uitgespreid is, merkt men eene mannelijke kracht op.

Naar het uiterlijk te oordeelen, zouden wij zeggen dat die knaap zoo eerlijk als onverschrokken is - en inderdaad Jasper maakte, vooral in het laatste opzicht, eene uitzondering op de andere dorpelingen, die, wel is waar bij dag hunnen man zouden staan, maar die toch niet, even als Jasper, des nachts door het dorp zouden durven wandelen, en zich vooral niet juist om middernacht op den weg over het kerkhof bevinden.

Maar de jongeling was aan dit alles gewoon: hij had een gerust geweten, een helder hoofd en hief glimlachend de schouders op als men hem van terugkeerende dooden sprak. Als knaap van tien tot twaalf jaren vergezelde hij reeds des nachts zijnen vader, een oud soldaat van Waterloo, die door toedoen van den vroegeren schout klepperman was geworden, en de snorrebaard had hem jong met de duisternis, met de graven en de daarop glinsterende lichtwormen doen verbroederen.

Toen Jasper twintig jaar oud was, werd de oude Hompel ziek en van dat oogenblik deed de jongen, met toestemming van den schout, de nachtronde. Iedereen schatte den jongen klepperman, die zoo moedig en zoo hard het stuk brood voor den ouden soldaat verdiende, zeer hoog - maar toen eindelijk Veva een paar keeren, op het kerkpad naar Jasper Hompel had omgezien en daarop - o, klapachtig schaamrood! - eene kleur had gekregen alsof zij het vuur geblazen had; toen zij op de laatste kermis herhaalde malen met hem danste en deed zien dat zij den eenvoudigen jongen verkoos boven vele rijke boerenzoons - toen veranderde de achting in afkeer; de afgunst bracht aller tongen in beweging en men vond dat de klepperman aan zijnen plicht te kort bleef.

Veva scheen zich om dat alles niet te bekommeren.

Vóór dat de zon geheel verdwenen was, en hoewel men op den laatsten kermisdag ginder in het pannenhuis nog danste en woelde, ging Veva naast Jasper naar huis zonder dat een van beiden een enkel wordeken kon reppen; maar toen zij onder het hoog geboomte der lindendreef waren, raakten, zij wisten zelf niet hoe! de handen elkander aan en de vingers slingerden in-een, en Veva durfde, wonderlijk! Jasper niet meer in de oogen staren. Doch zijne hand omklemde de hare, en met eene bevende stem zeide Jasper: 'Veva-lief' en van dat

oogenblik was het nachtelijk werk den jongeling dierbaar geworden, want het scheen hem altijd toe, dat Veva gelijk een engelbewaarder naast hem voorttrad en hem moed in het hart sprak.

En Veva?

Wel, zij dacht ook na dien dag immer aan Jasper. Zij zag hem altijd in hare verbeelding met zijn helder oog en zwarte lokken, waarop tijdens de kermis de met bloemen omkranste bolhoed zoo los pronkte. Zij dachten lang daarna nog aan den dans, aan den oogslag des jongelings, aan den geheimzinnigen, zwijgenden en toch zoo duidelijk sprekenden handdruk. Zij had dat alles diep, zeer diep in haar hart willen verborgen houden, doch dat verraderlijke rood, zoodra men Jaspers naam uitsprak!

David Wijnants had, hoewel ongetrouwd gebleven, in zijn jonge jaren ook nog al eens een hoofdje doen draaien en een hartje in galop gejaagd, zoodat de man in de ziel van zijn nichtje als in zijn geopenden *codex* las. Hij beloofde zich er bij te zullen zijn en dien klepperman, welke zoo onbeschaamd *avant deux* danste, het *chasse-le-wiet* te doen ondervinden.

Daarom was de schout ook bijzonder met den rijken smokkelaar Kolb ingenomen, noodigde dezen ten zijnen huize, smousjaste des Zondags met hem in de herberg, vertelde overal dat Kolb eens zijn opvolger als schout zijn zou, en eens toen de tooverachtige en spottende Schiedammer al de boomen van het dorp eenen rondedans deed maken voor den magistraat, beloofde de burgervader plechtig Veva's hand aan den smokkelaar.

Maar och! Jasper had Veva's hartje gestolen, en er was geen artikel in het strafwetboek die hem dwingen kon *restitutie* te doen.

Toen de schout zag dat er geene bekeering mogelijk was en Veva geene ooren had naar de aanzoekingen van den vierkanten, brutalen, verwaanden en door de pokken

getatouëerden Kolb, had Wijnants op een donderenden toon gezegd: ‘Dat zullen wij zien!’ en onder het uitspreken van die woorden had hij onstuiming den hoed op het hoofd gedrukt en kwam, een paar minuten later, het huis van den ouden Hompel binnengestormd.

De oude soldaat zat in den ruwen leuningstoel, door Jasper gemaakt, en beschermde zich zooveel mogelijk, door een ouden grijzen kapotjas, tegen den tocht. De zoon was niet thuis.

De schout was driftig en opvliegend; maar in den grond een goed man. Jammer! dat de laatste hoedanigheid gewoonlijk slechts traag de bovenhand kreeg.

Hompel was integendeel kalm.

‘Ik zeg,’ riep de schout, met opgeblazen neusgaten, vlammeende oogen en met de vuist op de tafel trommelend, ‘ik zeg dat het niet zijn zal, neen, niet zijn zal.’

‘Ik heb er niets tegen, heer schout!’ was het bedaarde antwoord, en de soldaat neep de lippen krampachtig te zamen.

‘Ja, maar *ik* heb er iets tegen, ja, iets tegen.’

‘Gij hebt mij niet verstaan, heer schout; ik heb er niets tegen...’

‘Ik zeg u, ik wèl, ja, wèl.’

‘Dat er geen huwelijk uit die vrijerij voortkomt. Ik weet het wel, gij hebt splint en de nicht van den schout kan in hare keus hoog vliegen. Wie kon denken dat deze keus vallen zou op den zoon van een armen duivel; op iemand die maar aspirant-klepperman is.’

‘Dat vermeen ik ook, ja, ook! Als die drommelsche jongen over dag mijne Veva nog aanziet, ja, aanziet; als hij des nachts voortaan zijn bek niet houdt aan mijn huis, ja, den bek niet houdt, dan zal ik u eene duit thuis sturen. ja, eene duit.’⁽¹⁾

(1) Eene duit thuis sturen beteekent zijn ontslag geven, onder anderen bij de Noordbrabantsche gildebreeders, als een der leden uit de vereeniging gebannen werd.

‘Dat zou erg zijn, heer schout. Ik wil mijnen zoon aanraden, van alle dwaze gedachten aangaande juffer Veva af te zien; maar wat hier,’ en hij wees op het hart, ‘wat hier onder den borstlap zit, zit niet hier in de bovenkamer!’ en hij klopte op het voorhoofd.

De schout dreigde den klepperman telkens in de rede te vallen, doch deze luisterde naar geen in de rede vallen en ging bedaard voort:

‘Ik ben oud en versleten; het vaderland is niet altijd mild voor den soldaat, al heeft hij er dan ook alles voor opgeofferd; gij wilt dus het werk volledig maken en, door mij eene duit thuis te zenden, ons allengskens van honger doen sterven?’

‘Om het even,’ bulderde de schout. ‘Ik heb het u gezegd, gezegd heb ik het u!’

‘Ga nog niet heen, heer schout! Zet u eens voor vijf minuten neêr. Ik wil u iets te binnen brengen.... Klop uwe pijp daar, tegen het haardijzer uit en stop nog eens van mijnen tabak.... Zie zoo!’ en de schout deed wat de veteraan zeide; maar altijd met eene kwaadaardige uitdrukking op het gelaat en met eene zoo koortsachtige beweging, dat hij zijne sierlijk doorgerookte pijp bijna aan stukken klopte.

‘Herinnert gij u, heer schout, dat gij een broeder hadt?’

De schout zweeg, wrong zich zoo driftig heen en weêr op zijnen stoel, dat deze begon te kraken en trok vreeselijke rookwolken uit zijne pijp.

‘Nu,’ ging de oude man voort, ‘die ook is soldaat geweest, opgeroepen even als ik; die ook was te Waterloo. Heeft hij u nooit verteld, dat hij daar door eene charge ruitery onder de voeten raakte.... Ja, niet waar?’

‘Welnu, wat zou dat!’ gromde de schout, en maakte zich gereed om op te staan.

‘Dan heeft de vader van Veva u ook gewis mijnen naam genoemd en verteld, dat Hompel hem, onder het vuur van het kanon, op zijne schouders nam en wegdroeg.’

De schout stond op en sloeg driftig de hand aan de klink der deur.

‘En om mij daarvoor te beloonen, gaf hij mij, toen ik oud geworden was, het ambt van klepperman. *Hij* zou uit zijn graf komen, indien *gij* mij dat ambt ontnaamt en van honger liet sterven.’

‘*Hij* zou uit zijn graf komen, zegt gij, Hompel?’ viel de schout opvliegend in de rede. ‘Nu, laat hem dan komen!’

‘Schout, gij daagt de dooden uit! De dooden zijn niet dood!’

David Wijnants stormde de deur uit, want hij wilde den ouden klepperman niet doen zien, dat het hem benauwd werd. Wat had die oude bleeke Hompel, in zijn versleten kapotjas en met een rood geruiten doek om het hoofd gebonden, ook een wonderlijk uitzicht! Wat sprak hij zonderling, profetisch, hol, alsof er eene stem had gesproken die uit het graf opsteeg!

Uiterlijk dreigde de schout den klepperman nog wel; maar in zijn hart had hij reeds besloten, dat Jasper de bediening zou blijven vervullen, in de zoete hoop dat alzoo de gestorven broeder maar doodstil in zijnen grafkuil zou blijven slapen.

De oude klepperman gaf zijnen zoon den raad zich dat dwaas denkbeeld, betreffende Veva, uit het hoofd te stellen; maar dat was eer gezegd dan gedaan! Jasper vond evenwel dat zijn vader gelijk had, en sedert dien vermeed hij Veva op het kerkpad, zong niet meer voor het huis van den schout en verkropte zijne smart als hij Kolb, trotsch

en uitdagend, den dorpel van het groote huis zag overstappen.

Eenige weken daarna zat Jasper in de kerk, en de geestelijke kondigde met een heldere stem het huwelijk aan van Kolb met Veva. Het was den klepperman alsof hij door den bliksem getroffen werd; zijne oogen beneveld, zijne ooren suisden en de ruime kerk bevatte geene lucht genoeg voor hem.

‘Zij heeft mij vergeten!’ dacht de arme jongen, en hij zag niet dat op hetzelfde oogenblik twee door tranen bewolkte oogen, schuchter loerend, hem schenen te zoeken als om hem te antwoorden: ‘Neen, Jasper, neen!’

Zoo ver had de schout het toch weten te brengen, dat zijne nicht zich niet meer openlijk tegen het huwelijk met den smokkelaar verzette, en gedwee als een lam zich naar het rechthuis en ter kerk zou laten geleiden - en daarom, in het vooruitzicht van het bruilofsfeest, dat den volgenden dag moest gevierd worden, vonden wij al die prachtvoorwerpen op de tafel van Veva's kamerken liggen. Het kleed, de bloemen en de kanten waren geschenken van Kolb; het diamanten kruis en verdere kleinooden werden haar door haren oom geschonken, en men had alles op tafel uitgesteld, om het arme kind te doen gelooven, dat zij gelukkig wezen zou en Jasper moest vergeten.

Nu was het de laatste avond, het laatste oogenblik dat zij nog eens vrij aan Jasper denken mocht, en daarom was zij wakker gebleven om, zoo niet Jasper's stem, dan ten minste het gedruisch van zijnen voetstap te hooren.

Ook Jasper wist dat het einde van zijnen droom naderde, en daarom had de arme jongen, met eene hartroerende stem, zijn vaarwel aan zijne Veva-lief gezongen.

III.

Nog eenige oogenblikken, en het huwelijk zou plaats hebben. De schout maakte zich echter voor de plechtigheid niet gereed. Daar, op den stoel, hing zijn licht blauw kleed met verzilverde knopen, welke laatsten bijna zoo groot waren als patakons; daar lagen zijne vloeren broek, witte kousen, zijn geel en blauw gebloemd vest, zijnen bolhoed; tot zelfs de blinkende schoenen met zilveren gespen stonden gapend van verwondering te wachten.

Maar David zat met den rug naar zijn prachtkleed gekeerd; hij zat met gebogen hoofd en staarde boos en starlings in den kolengloed. Als hij het hoofd oplichtte, zag men zijn oog flonkeren; de trekken waren door gramschap verwrongen; zijne handen waren tot vuisten gebald en hij mompelde een paar malen: ‘Neen, ik zal niet toegeven, toegeven zal ik niet!’

De lezer zal zich herinneren dat hij des nachts de trappen heeft hooren kraken en eene mannelijke stem door het huis weërgalmen. Wijnants kwam den trap op, en stiet driftig de deur open.

‘Waarom zijt gij nog wakker?’ had hij de arme Veva toegesnauwd.

‘Ik dacht... ik wist niet...’ stamelde het meisje.

‘Ik weet het, ik! Die nietsdeuger daar buiten heeft weêr voor den eersten keer, sinds vier of vijf maanden, aan mijn huis gezongen. Spreek mij niet tegen! Gezongen heeft hij, en ik wil weten, ja weten, wat dat in heeft.’

Het meisje zweeg en het aangezicht in de handen verbergende, snikte zij; doch dat snikken had geenen invloed

op het steenen hart van den schout. Dringender dan te voren eischte hij dat het geheim zou ontsluit worden.

‘Ik weet het niet,’ nokte Veva; ‘hij kwam mij wellicht nog eens voor het laatst goeden nacht zeggen. Och, oom-lief, ik kan Jasper niet vergeten en wil met dien Kolb niet trouwen.’

‘Begint dat dwaas spel weêr opnieuw! Gij zult trouwen zeg ik u, trouwen zult gij, of ik jaag u, zoo waar als ik schout en hier meester ben, den huize uit, ja, den huize uit.’

‘Welnu, ik verkies het laatste boven het eerste!’ hervatte het meisje en hare stem had plotseling eene vastheid bekomen, welke zij eene poos te voren nog niet had. ‘Jaag mij buiten uw huis, behoud al die schoone dingen, die gij en Kolb mij voor den bruiloftsdag geschonken hebt; ik ga liever als meid werken, ik ga liever bedelen dan tegen wil en dank met dien smokkelaar trouwen.’

‘Wat zegt gij daar!’ en de stem van David Wijnants sidderde van steeds klimmende gramschap.

‘Ik zeg u de waarheid. Och, oom, hebt gij die stem daar buiten wel goed beluisterd? Aan u zeide zij niets; maar mij heeft zij doen weenen. Al het verdriet dat die arme jongen geleden heeft, weêrklonk in den toon van zijnen zang....’

‘Kinderachtigheid!’

‘Ik dacht, oom, toen ik dien zang hoorde, dat Jasper mij sprak van den laatsten kermisdag en mij verweet dat ik hem vergat voor Kolb....’

‘Gij kunt niet meer terug, neen, niet meer! Alles is voor den bruiloftsdag gereed.’

‘Dat is waar; maar indien ik morgen Kolb trouw, vrees ik Jasper daarom niet te kunnen vergeten; zijn zang zal iederen nacht mijne marteling zijn.’

‘Ik zal hem doen zwijgen.’

‘Maar ik hoor hem in mijne verbeelding, in mijnen

droom. Neen, neen! het is beter nu terug te treden, dan te moeten rouwen en treuren wanneer het te laat is. Ik zal heengaan; ik zal gaan dienen. De schaapsboer van de Schans heeft eene dienstmeid noodig; ik zal bij hem voor mijn dagelijksch brood gaan werken.'

'Ja! juffer klepperman. Ja, om met Jasper te vrijen!' liet Wijnants er nijdig spottend op volgen.

'Is het niet een bewijs dat ik aan hem de voorkeur geef, aan dien armen jongen, als ik uw huis en al uwe goedheid verlaat, om de armoê en het slaafsche werk bij den schaapsboer te verkiezen!'

'Praatjes voor den vaak! Ik zal dien klepperman naar de hel zenden, zoowel als dien ouden Hompel; ja, dat zal ik, ja....'

De schout sprak niet verder, want het scheen hem toe dat hij toen hij die woorden uitsprak, den ouden Hompel weêr hoorde zeggen: 'De dooden zijn niet dood.' Doch zich geweld aandoende en met de vuist op de tafel trommelende, riep hij uit: 'Ik wil dat de zaak haren loop hebbe!' en na het uitspreken van die woorden liep hij snel den trap af, als wilde hij Veva's antwoord niet meer hooren.

Die nacht was voor den ouden stijfkop een benauwde nacht geweest; hij hoopte echter den volgenden dag het meisje gedweeër te vinden en, door het een of ander middeltje, de toestemming te bekomen vóór dat Kolb, in zijn bruilofspak, over den dorpel van het huis stappen zou.

David Wijnants bedroog zich echter; Veva was in haar dagelijksch kleed, in plaats van in haar bruilofsgewaad voor hem verschenen. Haar bleeke wezen, hare roodgeweende oogen, de tranen die hare oogen nog overwolkten; de saamgevouwen handen hadden de steenen moeten vermurwen; maar Wijnants wilde en moest zegepralen.

‘Wilt gij mij dan ongelukkig doen zijn?’ zeide het meisje smeekend.

‘Wat gezegd is, blijft gezegd, ja gezegd blijft het!’ was het antwoord.

‘Vaarwel dan, oom,’ hervatte Veva zacht. ‘Ik zal heengaan, maar terugkeeren als gij mij roepen zult, om u altijd lief te hebben gelijk te voren!’ en zij staarde droevig op den koppigen man die zich, met den rug naar haar gekeerd, op eenen stoel had laten neêrvallen.

Veva kreeg geen antwoord; zij wierp een betraanden blik in het ronde, als wilde zij voor het laatst de plaats groeten, waar zij hare kinderjaren had doorgebracht en die haar een dierbaar ouderlijk huis was geworden.

‘Oom....’ waagde Veva nog smeekend te zeggen; maar de schout wendde zich niet meer om.

In dezelfde houding, maar eenigszins kalmer, vond Kolb David Wijnants, toen de smokkelaar in zijn best donker blauw pak, met een tuil herftsrozen in het knoopsgat en den gouden horlogie-steutel op den buik bengelend, de deur intrad om zijne bruid te komen afhalen.

Buiten stonden de getuigen insgelijks in hun zondagspak; daar ook wachtten ongeduldig de kinderen, die, het eene mandje met sneeuw wit zand en het andere met palmgroen, gekleurd goud-en-zilver snipper-papier hadden opgevuld, om het pad van bruidegom en bruid te bestrooien. Buiten ook stonden de dorpsjongens met hunne ganzenroeren, om, op het oogenblik dat de bruid uit het huis, uit het wethuis en uit de kerk trad, vreugdeschoten te lossen.

En verder, op den weg die naar de kerk leidt, stond Jasper achter een zwaren beukenstam verborgen; hij wilde, hoe erg dat gezicht hem martelen mocht, voor het laatst Veva zien voorbijgaan. Zijn hart bonsde hevig toen hij, over het markplein stappende, de toebereidselen aan het huis van den schout had gezien. Nooit had hij

folterende nijd zoo wreed ondervonden. Tranen van spijt en wanhoop sprongen hem uit de oogen. Hij had zich willen wreken op de feestkleêren der dorpingen; op de kinderen die den weg zouden bestrooien; op de zon zelfs, die, de grauwe wolken scheurende, een warmen vreugdeglans op den omtrek wierp - omdat alle vreugde een contrast maakte met de stemming van zijn hart. Jasper wachtte met ongeduld; maar noch vreugde-kreet, noch vreugdeschot, noch vreugde-klokketoon deed zich hooren, alles bleef stom. Was de plechtigheid nog niet begonnen, of was zij reeds voltrokken?

In de verte klonk eindelijk een verward gedruisch; Jasper luisterde met ingehouden adem. Eene groep jongens, allen schaterend, lachend en spottend, kwam den weg op. De knapen waren in hun zondagspak uitgedost en droegen het ganzenroer op den schouder, en al de roeren waren met palmloof en gekleurd papier versierd. Tusschen de boerenknapen gingen de kinderen met hunne strooisel-korfjes; maar deze laatsten waren nog tot aan den hengel toe gevuld.

‘Wat zag er Kolb razend uit!’ riep een der boerenjongens.

‘En de schout dan?’ antwoordde de andere spottend.

‘Het is een genoegen voor mij, dat die pochhans eene blauwe scheen gelooopen heeft!’

‘Hij wist niet waar zich te bergen van schaamte!’

‘O, welke klucht! Denken dat men het vogeltje in den knip heeft, en bij het oplichten van een deksel te zien dat het gevlogen is!’

‘Dat zal in de *spinning*⁽¹⁾ verhandeld worden!’

‘Daarop zullen wij een liedje dichten van negen-en-negentig koepletten.’

‘Jammer toch dat de bruiloft mislukt is!’

(1) De vereeniging der boerenmeisjes.

De groep was den beukenstam voorbij; maar de uitgesproken woorden hadden Jasper genoeg gezegd, om een vonk hoop in zijne ziel te doen dalen. Hij richtte het hoofd op; er lag een krampachtige glimlach op zijn wezen, en verstaanbaar mompelde hij:

‘Heb ik daar gedroomd! Heb ik het wel gehoord! De bruiloft is mislukt!...

Inderdaad! de koster sluit de kerkdeur; de kinderen en de dorpsjongens zetten hunnen weg voort en keeren niet terug; zij schijnen het gedurig uit te schateren, dat Kolb Veva niet krijgen zal.’

Het raadsel werd in den loop van den dag opgelost, en toen het middernacht geworden was, zong Jasper opgeruimder dan ooit zijn klepperlied.

IV.

De zon is opgegaan; haar gloed overstroomt het landschap en spreidt eene heldere tinteling over het groengele loof der bosschen, in welker boomstammen de zilverige najaarsdraden geweven zijn.

De weide toont ons haar laatste frisch groen, maar het is met geen enkele bloem meer doorgestippeld; de heide heeft ook haar lief purper verloren, en hoe prachtig de zonnegloed voor eenige stonden dan ook de grashalmen en heiranken weet te kleuren, missen deze laatsten toch reeds al hunne eigen schoonheid. Nog een oogenblik en het vocht dat nu nog aan kleurrijke robijnen doet denken,

is opgezogen en naakt, droevig en dor staan ranken en halmen.

Aan de hoeve van den schaapsboer. een weduwnaar zonder kinderen, is reeds alles in beweging; de haan kraait, het vee loeit in den stal, de bandhond blaft blijde zijn meester tegen; de dorschvlegels klepperen regelmatig in de schuur; de meiden zwoegen hier in den stal, daar aan den waterput, ginds op het veld, en Veva van den schout, de nieuwe dienstmeid, heeft de voorkamer van den schaapsboer ordelijk geschikt, den vloer met wit zand bestrooid, en daarna met den bessem allerlei bloemen en kronkels er in gemaakt.

Veva had dus haar voornemen ten uitvoer gebracht, en de schaapsboer aanvaardde hare diensten des te gretiger, omdat zij, geen dagloon eischende, om der liefde Gods had gevraagd in den Schans te worden opgenomen. Het meisje zag er vlug en sterk uit; zij zou licht den kost waard zijn, en dat waren immers zooveel daalders winst voor den vrekkingen boer!

Toen het huiswerk verricht was en de zon de heide had doen opdrogen, moest Veva den schaapherder vervangen, die gisteren de bedreigingen van den meester ontlopen was, en zij dreef de schapen de heide in, welke op eenen bolwerp van de schans zich uitstreckte. Wel was zij eenigszins verlegen, omdat zij meende de knechten in de schuur, de meiden in de stallen te hooren spotlachen; maar zij verkropte haar leed. Zij had het gewild en hoe bitter het vocht in den levenskelk ook wezen mocht, zij zou, moest het zijn, hem ledigen tot op den bodem!

In de heide gekomen, voelde zij verlichting in hare smart, omdat zij door niemand meer omringd was. De vogelen, die boven de waterkwebben dreven, schenen zich om haar niet te bekommeren, zoo min als de wolken, die aan den donkerblauwen hemel hingen te droomen. Nu kon zij zich op het duin neêrzetten en aan de groote

verandering denken. welke sedert den vorigen dag in haren toestand gekomen was.

Ginder verhief zich de spits van den dorpstoren boven een gordel van donkerblauwe bosschen, die den horizon beperkte. Op eenige schreden afstand van dien toren stond het schoone huis van haren oom - dat huis, waar zij veel weelde genoten had en nog genieten moest, waar haar alles wachtte wat andere meisjes haar benijdden, en dat zij verwisseld had tegen den nederigen stand van dienstmeid, tegen een harden en slafelijken arbeid; want de schaapsboer was geen mensch om meelijden met den gansch bijzonderen toestand van Veva te gevoelen.

Een booze geest spreidde nu weêr al de schoonheden, welke men voor haar bestemd had, in hare verbeelding uiteen, en alles nam op dat oogenblik eene pracht aan, eenen luister, dien het meisje er vroeger niet in opgemerkt had. En dan die bruiloftsdag, die vreugdeschoten, die bloemen en versiersels, die vreugde in kerk en huis, omdat Veva in den echt getreden was met den rijken Kolb!...

Kolb... bij dien naam verdween echter al die betoovering, die haar een oogenblik gemarteld had, en zij dacht er aan wat Jasper zou geleden hebben, indien zij er in toegestemd had vrouw Kolb te worden. De arme jongen had zich gewis dood getreurd, terwijl hij nu toch wel moest overtuigd zijn, dat hij - hij alleen het hart van Veva bezit.

Dat men haar in het dorp een dwaas, grillig, wispelturig meisje noeme; dat men haar bespote, vernedere, vertrappe, maar toch heeft zij de zoete voldoening nog zoo vrij te zijn als de ooievaar in de wijde luchtruimte. Alleen griede het haar den ouden oom zooveel verdriet te hebben aangedaan, en zij bad den goeden God om vergiffenis, indien zij daarin misdeed.

‘Veva, Veva!’ klonk er op dat oogenblik eene stem,

en toen het meisje de oogen opsloeg, stond Jasper voor haar. De jongeling had daar reeds eene poos getoefd en het droomende meisje gadeslagen. In den toon zijner stem was een teeder verwijt, een diep medelijden hoorbaar. De tranen die overigens aan de wimpers van den hartsvriend glinsterden, getuigden genoegzaam wat er in zijne ziel omging.

‘Jasper!’ riep het meisje welgemoed en zelfs met vreugde in den toon der stem.

‘Veva, Veva, wat hebt gij gedaan!’ hervatte de jonge klepperman.

Die woorden troffen Veva, want de tranen berstten haar plotseling uit de oogen, en terwijl zij het aangezicht in hare handen verborg, riep zij:

‘En gij zijt het, gij, die mij zulks vraagt!’

‘Och, ween niet, Veva! Maar het doet mij zeer aan het hart dat gij voor mij uw geluk vergeet. Gisteren waart gij een kind der weelde, gij hadt al wat gij droomdet; gij waart de voornaamste van het dorp en honderd jongens, beter dan ik, zouden u volgaarne hun leven lang op de handen gedragen hebben - en nu zijt gij vrijwillig eene arme dienstmeid geworden. Nu moet gij slaven en zwoegen voor uw brood; nu zult gij hardvochtig door den schaapsboer behandeld worden.’

Het meisje hief het hoofd op en vroeg:

‘Zoudt gij dan liever gezien hebben dat ik de vrouw van Kolb werd?’

‘Dat zou mij hard gevallen zijn; maar ik zou mij toch beter kunnen gewennen aan het denkbeeld dat gij de vrouw werdt van een ander, dan dat ik u moet zien wroeten en zwoegen voor uw dagelijksch brood.’

‘Waarom zegt gij mij dat, Jasper?’ liet de maagd er treurig op volgen.

‘Och, het is omdat ik u liever zie dan mij-zelfen, Veva. Ik toch kan u niets geven in vergoeding van alles

wat gij door het verlaten van uwen oom verloren hebt.’

‘O, jawel, Jasper!’

‘En wat dan, Veva?’

‘Uw trouw hart!’ zeide het meisje, en nogmaals gaf zij hem de hand, gelijk op dien onvergetelijken kermisdag.

‘En kan *dat* alles vergoeden, Veva?’

‘Och ja, de armoê schijnt mij dragelijker toe met iemand dien men liefheeft, dan de overvloed met hem dien men niet mag lijden. Was ik met Kolb getrouwd, ik zou mij de oogen hebben blind geweend, en gij hadt mij al spoedig naar het kerkhof kunnen dragen, waar ook mijn vader rust. Ik weet wel dat mijn gedrag wonderlijk voorkomt in het dorp; doch ik heb er vrede meê, en indien gij mij niet verlaat, Jasper, zal ik ik nog wel gelukkig zijn.’

‘Ik u verlaten! En toch schrik ik voor 't geen er gebeuren zal: indien men eens een anderen klepperman benoemde, wat zou dan het lot van mijn armen vader zijn!’

‘En hebben wij dan nog geene handen om te werken, geene harten om elkaar lief te hebben, en is er dan geen goede God om over ons te waken, Jasper?’

De jonge klepperman staarde het meisje met verrukking aan; hare woorden beurden zijn zinkenden moed op. Hij gevoelde zich plotseling sterk, om tegen alle smart, tegen alle lijden te worstelen; de jongeling werd een man in de volle kracht des woords, die, voor de liefde van Veva, zou gepoogd hebben den dorpstoren te verzetten en de sterren aan den hemel te ontrooven, hoe hoog deze dan ook glinsterden, hoe onwankelbaar de reusachtige toren dan ook staan mocht!

Met een diep ontroerd, maar zalig gemoed richtte Jasper zijne schreden naar het bosch, terwijl Veva de schapen langzaam naar de Schans terug dreef. Dikwijls

zag het meisje om en ook de jongeling wendde het hoofd om; de een wilde telkens Jasper, de ander zijne Veva nogmaals zien.

Toen Hompel in het dichte bosch stapte, stond hij plotseling voor Kolb, die van achter een zwaren dennenboom te voorschijn kwam.

Kolb was even rijzig van gestalte, even kloek gebouwd als Jasper. Hij ook had sedert zijne kindsheid een zwervend leven geleid; hij had, jongeling zijnde, als de smokkelaars zijns vaders over de grenzen kwamen, in de eenzame heide, in de duinen, in de donkere bosschen gedwaald; maar altijd in strijd met machtiger dan hij, met de grenskommiezen, had hij zich de berekening, de list, het bedrog, zelfs het verraad eigen gemaakt: hij was een smokkelaar, in den vollen zin des woords geworden. Drinken, wedden, tuisschen worden eigenschappen bij dergelijken, en Kolb bezat ze ruimschoots. Daar waar het wezen moest, wist hij echter zijne kwade inborst onder eene geslepen tronie te verbergen.

Met een enkelen blik hadden die twee personen elkander gemeten. De een zoowel als de ander was bleek als een doode. Kolb's oog blonk als vuur: een enkele blik zooals dien welken hij op Jasper wierp, was genoeg om te zien, dat de gloeiendste haat in de ziel van den smokkelaar spookte.

Kolb trad koortsachtig tot op het uiterste van den boschrand, als bekommerde hij zich niet over de aanwezigheid van Jasper; hij staarde in de richting waar Veva hare schapen voortdreef. Die blik deed de jaloezie in al hare kracht in Jasper's hart ontwaken; daarenboven, wat voornemen zou die Kolb toch wel hebben opgevat?

‘Kolb,’ zeide de klepperman ten laatste, ‘ik zie op uw gezicht dat gij mij haat.’

Een verachtelijke grimlach rimpelde het aangezicht van den jongen smokkelaar.

‘Wat u overkwam, Kolb, is verpletterend, en met eene ziel zooals de uwe, moet gij gewis op wraak bedacht zijn. Zeg mij op wien gij u wreken wilt?’

‘Dat gaat u niet aan.’

‘Gij bedriegt u, Kolb. Indien gij hier komt om u op Veva te wreken, zult gij buiten den waard gerekend hebben; want *ik* zal over haar waken. Ik weet, gij zijt sterk en listig daarenboven; maar Jasper vreest u niet, en als een haarpijl op Veva's hoofd gekrenkt wordt, zal ik het u zwaar doen boeten.’

Nogmaals lachte de smokkelaar als een duivel.

‘Wat gaat mij dat weggelooopen schepsel aan!’ antwoordde Kolb op een verachtelijken toon.

Het bloed steeg Jasper naar het voorhoofd.

‘En wat u betreft,’ hervatte Kolb, altijd in de verte starende en zelfs de hand bovend het oog houdende om niet door de zonnestraal gehinderd te worden, ‘als eens de oude Wijnants den kop zal hebben neergelegd...’

Hij hield plotseling op, als had hij te veel gezegd.

‘Ik weet wat gij zeggen wilt,’ sprak Jasper. ‘Gij beoogt het schouten-ambt en als gij dat eens bekomen hebt, zult gij u op Hompel wreken door hem eene duit thuis te zenden.’

Kolb grijnslachte andermaal, maar ditmaal op een wijze die Jasper's ziel met onrust vervulde. Nu haalde de smokkelaar bedaard een oud holster-pistool uit eenen band, dien onder zijn blauwen kiel verborgen was, en trok den haan over.

‘Berg dat wapen, Kolb!’ zeide Jasper zeer kalm. ‘Ik weet van de kommiezen dat gij er inderdaad goed meê omgaat; maar ik zeg dat ik u niet vrees, en u zelfs zal komen opzoeken als gij Veva één baldadig woord zoudt durven toespreken.’

‘Gij denkt dat ik u, schooier, eenen kogel of een schot hagel waardig keur?’

Jasper beefde van gramschap.

Die ontmoeting had zonder twijfel tot gewelddadigheid aanleiding gegeven, indien niet juist een ossenhoorntoon, klagend en doordringend over de heide geklonken had. Dit was het teeken dat de smokkelaars van Kolb over de grenzen kwamen: er was dus geen tijd te verliezen.

Kolb verborg het wapen.

‘Hompel, ga nu, indien gij mij aan de grenskommiezen durft verraden!’ spotte hij.

‘Ik ben geen verrader!’ antwoordde de jongeling met verachting.

De kleppermanszoon zag den smokkelaar in den nevel, die in de verte op de heide hing, verdwijnen; doch eerst toen hij zeer ver, in eene tegenovergestelde richting der hoeve, moest verdwenen zijn; eerst toen de vlakke weêr in diepe rust verkeerde, sloeg hij den weg naar het dorp in.

Zoo ongerust over Veva's lot was de arme Jasper nog nooit geweest.

V

Wat was dat het doodstil in het huis van den schout, sedert Veva het verlaten had! Veva was als de vroolijke zonneshijn in de oude woning, als de bloemenkrans, die op een feestdag om de deur gevlochten werd, als de zangerige vogel, welke het huis van den ouden jonkman vervroolijkte - en nu, nu was er niets meer van dit alles te vinden.

De schout gevoelde het ledig rondom zich; maar hij had den naam van een stijfkop te zijn, en hij wilde niet doen zien dat hij zijn nichtje miste. De huisgenooten, een oude dienstmeid, eene moddervette kat en een halfblinde, langharige hond schenen allen de afwezigheid te betreuren en naar Veva te vragen; maar toen de meid eens waagde er een woord van te reppen, had Wijnants met oogen die als vuur glinsterden, gezegd: ‘Neen, ik wil haar niet meer zien, neen, niet meer zien.’

In de laatste dagen was Veva wel is waar stil en peinzend geweest; maar de oude man hoorde immers van tijd tot tijd den toon harer stem; hij zag haar wel is waar droevig voor het venster zitten droomen, en starlings naar de lindenblaâren zien, die de wind in cirkels over het voedpad joeg - maar zij was toch daar, en nu was het integendeel of het groote huis een lijkhuis was.

Onrustig ging de schout heen en weêr, hij slenterde den trap op die naar het kamerken van Veva geleidde, en vond daar alles nog in denzelfden toestand liggen als op den morgen dat zij het huis verlaten had, en als hij die prachtkleêren eene wijl met stommen blik bezichtigd had, ging hij al morrende heen en trok de deur onstuimig toe.

Nu zette hij zich bij het vuur, dan aan de tafel, ging op den zolder of in de keuken; doch de oude man miste overal Veva. Maar bekennen dat de vreugde zijns levens uit zijn huis verdwenen was, ‘neen, nog liever bersten!’ morde hij in zich-zelf en trommelde weêr gejaagd tegen de vensterruiten.

Kolb bezocht, sedert het voorgevallene op den bruiloftsdag, meer dan vroeger de herberg en knoopte er vooral vriendschap aan met den schaapsboer - de langharige en schraapzuchtige man, die nooit weigerde te drinken als anderen voor hem de beurs maar wilden losrijgen.

Waarom vernederde Kolb zich zoo diep?

Dat was voor een fijn waarnemer licht te raden. Hij

zelf durfde zich niet openlijk op Veva te wreken, vooral niet na de ontmoeting aan den boschrand, maar hij hoopte in den schaapsboer eenen beul voor het arme meisje te vinden, en inderdaad, onder aandrijving van den smokkelaar, werd de boer boosaardig jegens Veva, en als hij des Zondags dronken thuis kwam, dreigde hij haar meer dan eens, bij nacht en ontij buiten de Schans te jagen.

Het hardste werk was voor Veva bestemd, de bitterste woorden werden haar toegeworpen, de smadelijkste bijnamen haar toegesnuwd. Voor dag en dauw joeg de schaapsboer haar het bed uit en tot laat in den avond zwoegde zij. Geen enkel woord echter dat naar een gemor zweemde kwam over Veva's lippen. Zij droeg het zware kruis, dat zij zich-zelve op de schouders legde, met gelatenheid, en als de moed haar dreigde te ontzinken was de gedachte: 't Is voor Jasper!' genoeg om haar op te beuren.

Kolb kwam dikwijls aan de Schans, welke de schuil- en toevluchtsplaats der smokkelaars geworden was. Langs daar koos hij soms den weg om de grenskommiezen op den dwaalweg te brengen. In zoodanig geval waakten al de huisgenooten van den schaapsboer en bespiedden zij de bewegingen der grensjagers.

'Als het dezen avond gelukt,' had Kolb gezegd, 'zal het feest zijn in de Schans!'

Toen, op dien avond, de maan uit de donkere wolken te voorschijn kwam, en heide en bosch met zilverachtig licht overgoot, zag men eene lange rij zwarte gestalten langs de vlakke heenschuiven, terwijl Kolb zelf, onder het neêrhangende loof van een grooten beukenboom staande, de beweging der dragers met een koortsachtig ongeduld gaêsloeg.

Eene doodsche stilte heerschte op de heide, waar echter bij het minste onraad, het geroep der grenskommiezen,

hunne geweerschoten en het geblaf hunner afgerichte honden zou weêrklonken hebben. Maar het geluk lachte den smokkelaar toe, en toen eindelijk de laatste drager verdwenen was, steeg er een juichkreet uit den mond van Kolb op, en zegevierend trad hij de hoeve binnen, waar allen, behalve Veva, hem geluk wenschten.

‘Schenkt in!’ riep Kolb en wierp zich in den ouden zetel, die bij het vuur stond. ‘Kolb betaalt! Kolb heeft geld gelijk water! Kolb heeft dezen nacht weêr vijf honderd gulden gewonnen!’

‘Hoerah voor Kolb!’ riepen de schaapsboer, de knechts en meiden.

De jenever en de brandewijn werden uit volle stoopen geschonken, de suiker werd met volle lepels geschept, de versche hesp, het beste brood werden aangesneden, het varkensvleesch, de worst en beuling sisten op den rooster en in de pan; het bier werd met volle kannen uit den kelder opgehaald.

‘Hoerah voor Kolb! Kolb betaalt alles!’

‘Ja, Kolb betaalt alles, mijne vrienden!’ antwoordde de jongeling. ‘Kolb heeft splint!’ en een handvol gouden Willems rammelden over tafel en schitterden den schraapzuchtigen boer in de oogen. ‘Kolb kan wel tien vrouwen houden, en die welke hij trouwt zal nog als schoutin met koets en paard door het dorp rijden!’

‘Hoerah voor den rijken Kolb, den toekomstigen schout! Op zijne gezondheid, zijn lang leven en zijne aanstaande vrouw - de molenaarsdochter!’

Men schonk en dronk; men juichte den milden smokkelaar toe - en in een donkeren hoek van het vertrek stond Veva vergeten, totdat de schaapsboer haar dwong de kruik op te nemen en Kolb's glas vol te schenken. Zij voldeed aan het bevel, maar de smokkelaar was meer ontroerd dan zij; hare hand beefde niet, terwijl die van den gewezen bruidegom zoodanig schudde, dat het nat

over de tafel sprenkelde. Kolb werd daarenboven bloedrood, toen hij het bleeke meisje dien vernederenden dienst zag volbrengen.

Nu ging het voor goed. Men at en dronk in de Schans, zonder te zien dat het uur verliep. Herhaalde keeren had men Veva het glas toegereikt, maar zij had zacht geantwoord: 'Ik drink niet;' men had haar geprest om zich aan tafel te zetten: 'Ik heb geen honger,' mompelde zij.

Kolb was gekwetst over die hardnekkigheid, maar hij had toch een helsch genot, omdat hij dacht dat hij de arme Veva pijnigde. Hij had gehoopt het meisje door zijne mildheid, door zijn blinkend geld, door zijn geluk in den smokkelhandel te betooveren en tot zich te trekken - en Veva's hart sloot zich integendeel meer en meer voor hem, als de bloem voor de kouden nachtdauw. Zij haatte zelfs op dat oogenblik dien liederlijken jongen.

De tongen werden lossen; men lachte, raasde, tierde; de schaapsboer, die altijd gedachtig was dat hetgeen hij dronk, hem den volgenden dag ruimschoots zou betaald worden, was reeds, even als Kolb, smoordronken, en toen Veva de deur wilde uitsluipen, greep de woesteling haar vast en slingerde haar, onder het uitbraken van een vloek, in het midden der kamer terug.

'Er moet gedanst worden!' riepen de dienstmeiden.

'Ja, ja,' riep Kolb en sloeg het glas op de tafel aan stukken.

In een omzien waren stoelen en tafels weggeruimd; heel de kring hief een lied aan. De dans beloofde vermakelijk te zullen zijn; de meiden klaptten in de handen; de knechten kozen hunne plaats; maar Kolb, de held der onverwachte feestpartij, had nog geene danseres.

'Veva, Veva!' riep men van alle kanten.

'Hier, Veva, hier! Dans met mijnheer Kolb!' raasde de schaapsboer.

Het meisje, dat naast de eikenhouten kas stond, bewoog zich niet. Haar gelaat was nog bleeker dan voorheen; zij beefde echter niet, maar zag met eene uitdagende verachting op den eerloozen smokkelaar neêr.

‘Komaan, fier stuk!’ schreeuwden de meiden, en zij wilden de maagd uit den hoek sleuren.

‘Ik zal haar met het ketelhout in den nek slaan, als zij niet danst!’ stotterde de waggelende schaapsboer.

‘Kom, kom, geen grillen!’ liet Kolb er op volgen en hij naderde het meisje. ‘Gij zult niet besmet worden, *juffer* Veva, al danst gij met Kolb, dien gij wel is waar bedrogen hebt, maar die daar geen drommel om geeft. Kolb denkt daar zelfs niet meer aan, *juffer* Veva,’ en hij drukte even als de eerste maal spottende op dat woord, en voegde er bij: ‘*Juffer* klepperman’.

De jongeling stond waggelend voor Veva en stak de hand naar haar uit.

‘Kolb,’ zeide het meisje op een krachtigen toon, ‘raak mij niet aan!’

‘Wees zoo fier niet, *juffer* klepperman! De schoonste meid van het dorp zou gelukkig zijn Kolb te ontmoeten, laat staan eene straatloopster.’

De smokkelaar greep Veva vast; doch nu viel plotseling de hand van het meisje zoo geducht op zijne linkerkaak neêr, dat hij waggelde, en den grond zou gemeten hebben hadde eene der danseressen hem niet opgevangen.

Kolb raasde en tierde; de schaapsboer sleurde Veva in den danskring; maar pal als een beeld stond zij daar. Wat was zij schoon op dat oogenblik, die Veva! Doodsbleek was haar wezen, in hare oogen glinsterden tranen; hare handen waren tot vuisten gebald en rondom haar danste en zong de dronken kring, en men beledigde ‘*juffer* klepperman’.

Eindelijk kon zij ontsnappen, en het arme meisje ging

zich in de schaapskooi verbergen. Daar weende zij tranen van schaamte, spijt en wanhoop.

In de Schans duurde het gewoel voort, totdat eindelijk Kolb buiten kwam, en vloekend en zingend in het donker voortwaggelde, om naar het dorp terug te keeren.

Wijnants, Wijnants! indien gij wist wat vernedering het kind uws broeders ondergaan had! Jasper, Jasper! indien gij te weten kwaamt wat beledigingen men uwe Veva had aangedaan!

VI.

Den volgenden dag was de schaapsboer naar het dorp geweest en kwam in den voor-avond, met verscheidene Zeeuwsche rijksdaalders in den zak, terug. Hij was niettemin ontevreden, bromde op de meiden, joeg den spitshond van het vuur weg, raasde over het helsche weder en tierde als een bezetene tegen Veva.

Nu had zij dit bedorven, dan dat gebroken, nu dit verkeerd gedaan, dan dat verloren, en eindelijk steeg er een zoo vreeselijke storm op, dat de schaapsboer ‘die dwaze meid’ op staanden voet de deur uitjoeg.

‘Morgen vroeg?’ had Veva smeekend gezegd.

‘Neen, onmiddellijk!’ bulderde de boer.

‘Maar het is zoo donker, de regen plast neêr, de wind huilt.’

‘Dat geeft niets! Gij moet toch gewoon worden 's nachts door dik en dun te loopen! Zie dat gij in het dorp

komt! Marsch, van de Schans af!’ - en hoewel een diep meêlijden eenigen der huisgenooten overstelpte, durfde niemand voor de arme Veva spreken.

Eene wijl stond het meisje buiten voor de deur te snikken en te weenen; maar zij durfde niet meer kloppen en smeeken om binnen gelaten te worden. Nu nam zij het besluit om naar het dorp terug te keeren, en aan de misschien gastvrijer deur van oom Wijnants te gaan kloppen.

Het was een pikdonkere avond; de hemel was met zwarte wolken bezet; koud, ijzig zelfs, sloeg de regen naar beneden. De storm huilde door geboomte en kreupelhout, sloeg de takken krakend dooreen, en met het gekletter van den regen vormde dit een onheilspellende muziek.

In weinige oogenblikken was Veva doornat; het arme meisje plaste door het vol water geschoten karrespoor en viel herhaalde malen. Bibberend van koude en ontsteltenis, richtte zij zich op, vouwde de handen saâm en bad om hulp en bijstand van den Hemel, nu de menschen haar zoo boosaardig verlieten.

Veva begreep dat zij op den weg niet vertoeven kon, en evenmin durfde zij terugkeeren; zij had zich in den schaapstal of in de schuur kunnen verbergen, totdat de morgen aanbrak; maar de nacht is zoo lang, zoo koud, en wie weet of oom Wijnants, na veertien dagen afwezigheid, geen meêlijden met de arme dwaalster hebben zou!

‘Kom, moed gevat!’ sprak er eene stem in haar hart. Daar, recht voor haar, moet de groote weg naar het dorp loopen. De hooge boomen maken dien echter donker en zwart; niettemin deze wil zij volgen. Doch de regen houdt op, links van haar drijven de zwarte wolken uiteen en er verspreidt zich eene klaarte aan den Hemel, die zich min of meer aan de aarde meêdeelt.

Links ook flikkert een licht, misschien wel een dwaallicht; nu verdwijnt, dan verschijnt het. Nu schijnt het op te stijgen, alsof het een zieltje is dat naar den hemel vliegen wil, maar dat, helaas! telkens naar de aarde wordt teruggedreven.

Veva huivert: maar neen! dat lichtje moet de lantaarn zijn van de kapel, waarin de Zaligmaker aan het kruis geklonken hangt, en aan welks voet men de zoete woorden leest: 'Komt allen tot mij die belast en beladen zijt, ik zal u verkwikken.'

Dat licht werd dan ook eene baak voor haar. En dan die lichtende streep aan den hemel deed eene zoo wonderlijke uitwerking op haar gemoed: de blanke wolken namen, in Veva's verbeelding, den vorm eens engels met uitgespreide vleugels aan, en alsof haar dàar, in die richting, hulp en redding te wachten stond, stapte zij over het vlakke veld en richtte zich naar het kapel. Al gaande bad zij en wierp van tijd tot tijd het oog op de wolken, die nog altijd een blanke engel schenen te zijn.

Wel haar! want op den donkeren weg leunde Kolb tegen eenen boomstam; hij wachtte ongeduldig morrend Veva af, die van de Schans moest weggejaagd worden, zooals hij het met den laaghartigen en hebzuchtigen schaapsboer had afgesproken. Kolb stond daar reeds meer dan een uur; hij bibberde van koude, maar binnen gloeide het hem als een vuurberg.

Telkens als de wind opstak en de regendroppels van de takken en het dorre loof geschud werden, dacht de smokkelaar iemand te hooren naderen; doch telken male was hij in zijne schuldige hoop bedrogen.

Wat waren Kolb's inzichten? Zou hij pogen door honigzoete woorden het hart van het meisje te winnen? Wilde hij haar dwingen, geweld aandoen?

Er waakte een hooger Wezen over Veva, en toen zij in de kapel de armen om het kruis sloeg en de oogen naar

den Zaligmaker ophief, die meêlijdend neêrzag, scheen deze haar troostend toe te fluisteren: 'Ik ben een goede herder: ik ken de mijnen en de mijnen kennen mij.'

Van de kapel was de weg gemakkelijker; een kwartier uurs later bereikte Veva, vermoeid, nat, beslijkt en gehavend het dorp en sloop als eene schuldige de woning van oom Wijnants nader.

Het huis was gesloten; geen lichtje scheen meer door het bovenste deel der met ijzeren spijlen bezette vensters. Na lang aarzelen klopte Veva zacht, en luisterde of zij de oude dienstmeid den trap niet hoorde afkomen. Nu klopte zij wat harder; maar de wind loeide weêr door de linden en brulde in den schoorsteen, en hij versmoorde onbarmhartig haar kloppen, haar nokken en weenen.

Arm kind, wat leed zij veel! Wat had zij veel smart. veel vernedering uitgestaan, gedurende de veertien dagen die zij in de Schans had doorgebracht - en kon men al dat lijden nu wel met meer smaad bekronen, dan door het arme schaap, in het holle van den nacht, den huize uit te jagen?

Nu sloeg het elf uren; nog een uur en Jasper zou voorbij het huis komen. Met kloppend hart, door de koorts geschud en afgebeeld, zakte Veva op den dorpel van het huis des schouts neêr en wachtte. Het uur kroop traag voorbij; iedere minuut scheen eene eeuwigheid te zijn. Nu hield Veva het oog strak en vragend op den toren gericht, die pikzwart tegen de grauwe wolken afstak - maar onbarmhartig stom bleef.

Daar slaat eindelijk het uur van middernacht; de klank van den laatsten slag is in de luchtruimte verloren gegaan. Nu luistert Veva met ingehouden adem, of zij de stem van Jasper niet hoort. Zij strijkt de haarlokken van de ooren weg, om des te scherper te luisteren; maar de nijdige wind belet haar te hooren. Eindelijk klinkt verre - heel verre

Twaalf uren heeft de klok
De klok heeft twaalf...

Inderdaad, het is de stem van Jasper!

Er liep het meisje eene rilling over de leden; haar hartje klopte van hoop en vrees. Reeds nadert de klepperman. Langzaam, niettegenstaande het slechte weder, trad hij onder de linden voort; hij zong niet, en hij klepte evenmin; maar voor het huis van den schout stond hij stil, en toen de wind den adem een oogenblik inhield, hoorde hij eene zachte, smeekende stem, welke: 'Jasper, Jasper!' zeide, en in het schemerdonker zag hij eene zwarte gestalte oprijzen.

'Veva, Veva!' riep de jongeling met een zinnelooze drift.

Twee woorden, en gansch het geval werd den jongeling duidelijk; maar wat Kolb betrof, dat hield Veva nauwgezet voor hem verborgen, want zij wist dat Jasper het hem duur betaald zou gezet hebben.

'Kom,' zeide hij, 'kom, ga meê naar onze kleine woning, waar gij harten zult vinden die u liefhebben; waar geen schaapsboer u zal mishandelen, geen Kolb u meer deren. Kom, hoe arm ook, wij hebben een gastvrij en veillig dak om u tegen den kouden nacht te beschermen.'

Veva weende; Jasper hield met zijne handen de hare, die ijskoud waren, omkneld.

'Gij beeft van koude; gij hebt koorts, Veva!' hervatte Jasper, en hij ontdeed zich van zijnen mantel en hing dien het nichtje van oom Wijnants om de schouders.

En nu stapte men snel door om zich des te spoediger aan het vuur, aan Hompel's haard, te kunnen neêrzetten! Jasper vergat zijn geklep, Jasper vergat alles, zoo gelukkig was hij, zijne Veva de woning zijns vaders te mogen binnen leiden, den ouden Hompel uit zijnen slaap te kunnen wekken en hem te zeggen: 'Vader, hier is Veva!'

Maar de soldaat schudde bedenkelijk het hoofd, al noemde hij de arme dwaalster ‘welkom’ in zijn huis.

VII.

‘Nooit, zeg ik, zal ik haar vergiffenis schenken, neen nooit!’ had den volgenden dag de schout den voor hem staanden Jasper, die de oogen neêrsloeg en zijne ottervellen muts verlegen door de vingers fronselde, toegesnauwd.

Wijnants neep, na het uitspreken dier woorden, de lippen strak op elkander en trommelde koortsachtig met zijne tien vingers op de eikenhouten tafel.

De arme jongen, die een goed woord voor Veva kwam doen, had eenige weinig samenhangende woorden gestameld; maar al zouden zij dan ook nog zoo redelijk en besluitend geweest zijn, zij zouden den vergramden burgervader niet tot bedaren gebracht hebben.

‘Laat haar trouwen zooveel zij wil, ja zooveel zij wil!’ ging de schout voort. ‘Ik ken haar niet meer, neen, niet meer Wat drommel steekt dat vrouwvolk toch tegenwoordig in het hoofd! Door de hel zouden zij vliegen, ja, door de hel, om bij een vrijer te zijn! Maar denk niet, jongen, dat gij aan oom Wijnants' duiten zult komen; neen, geen cent zal ik geven, neen, geen cent!’

‘Heer schout,’ antwoordde Jasper stil, ‘ik heb nooit uw geld gezocht....’

‘Ha! zeide ik het niet!’ viel de schout den jongeling in de rede en zonder op diens woorden te letten. ‘Ja, ja, dat komt er zoo maar recht en onbeschaamd voor uit. Ja, Wijnants heeft duiten, ja!’

‘Integendeel, heer schout....’

‘Wat? Heeft de oude Wijnants geen duiten?’

‘Dat heb ik niet gezegd....’

‘Geld heb ik, ja! Wijnants heeft daalders genoeg om er u onder te begraven! Maar ik wierp ze nog liever in het diepst van het molenwiel, ja, van het molenwiel, dan er aan dat lieve creatuur één enkelen in de hand te steken. Papieren heb ik ook, ja ook; maar ik stak er nog liever de pijp meê aan, dan ze.... Ja, ik zal er de pijp meê aansteken, en daarmee gedaan!’

‘Maar, heer schout....’

‘Wat? Is het mijn geld niet? Zijn het mijn papieren niet? Kan ik er niet meê doen wat ik wil? Wel drommels! wie heeft het ooit op een viool hooren spelen, dat de oude Wijnants niet meer met zijn geld zou mogen doen wat hij wil, ja, wat hij wil!’

Jasper zag wel dat er met den schout niet te redeneeren was, en terwijl deze nog raasde en tierde, sloop de klepperman ongemerkt het huis uit. De oude Hompel was diep ontmoedigd; de gevolgen van dit alles zouden smartelijk zijn: daar toch had de oude soldaat een voorgevoel van. Voorzichtig was het dan ook, het meisje voorloopig het huis te doen verlaten, ten einde de ratelende tongen in het dorp tot bedaren te brengen; en terwijl het huwelijk in het wethuis en in de kerk werd aangekondigd, nam Veva haren intrek bij een arme buurvrouw.

Kolb was de slang, die door heel het dorp kronkelde en het vergif in volle stroomen op den vroeger zoo zuiveren naam van de bespotten ‘juffer klepperman’ uitbraakte.

Voor al kronkelde die adder om den schout, om dezen meer en meer van het bruidspaar te vervreemden, en te

beletten dat, zelfs van het sterfbed, de ongelukkige grijsaard zijne Veva een verzoenende hand zou toesteken. Hij had het openlijk gezegd - die valsche Kolb: 'Onder het baarkleed van Wijnants zullen de Hompel's zelfs geen blinde duit vinden, Daar zal Kolb zorg voor dragen.'

Arme, beklagenswaardige grijsaard, aan welke handen hebt gij u toevertrouwd! Het knaagt u soms aan het hart, want nog denkt gij dan aan de woorden van den ouden soldaat: 'De dooden zijn niet dood,' en uw broeder rijst, bleek en dreigend, voor uwe oogen uit zijne doodkist op! Leen het oor niet aan de woorden van dien Kolb; bezoedel uwe grijze haren niet, en luister integendeel naar de stem die u toeroept: 'Vergeef en vergeet!'

Het was eindelijk Veva's trouwdag.

De schout had geweigerd de plechtigheid te voltrekken en de eerste wethouder had dit op zich genomen. Kolb was ten huize van den schout, en onder het ledigen van menig glas brandewijn, had de venijnige tong den ouden man ten toppunt van verbittering tegen het bruidspaar gebracht. Hij vernietigde zeer behendig het werk van den ouden pastoor, die eenige oogenblikken te voren oom Wijnants tot bedaarder gevoelens had weten over te halen.

'Ik zal hem doen ontslaan, dien klepperman,' raasde de schout, 'ja, doen afzetten, den schurk die mij mijne Veva heeft ontstolen! De armoede zal hem aan mijne deur, ja, aan schout Wijnants' deur brengen; maar, bij mijn ziel, ik geef hem niets; ik zal heel dat Hompel's gespan laten stikken van honger, ja, van honger!'

Kolb grijslachte.

Daar steeg buiten een verward gedruisch op; de schout wendde zich naar het venster - en zie, daar kwam juist de trouwstoet uit de kerk! Daar kwam Jasper aan, met de schoone Veva aan den arm.... Wat waren ze beiden

armoedig gekleed op hunnen trouwdag, dan, wanneer de armsten zelfs zich een nieuw kleed weten aan te schaffen!

Veva had hetzelfde katoenen kleed aan, dat zij droeg op den dag toen zij het huis van oom Wijnants verliet, en het katoentje had sinds dien tijd veel geleden: 't was gansch ontkleurd en 't werd hier en daar zorgvuldig gestopt en gelapt. Och, indien ze gewild had, wat zou ze gepronkt hebben op haren bruiloftsdag! Op de tafel van het opkamerken lagen immers nog altijd de prachtkleêren, dat diamanten hart, die fijne kanten muts, dat zijden lint, die gouden ring - welke laatste nu door een koperen ring van vijf centen vervangen was.

Er was ook geen feest, geen gejuich in het dorp, tenzij dat van eenige knapen die niet dachten aan de armoê van den zoon des kleppermans, en die wel hoopten dat er ook ditmaal, even als bij de andere huwelijken, eenige centen zouden regenen; er was geen klokgelui of vreugdeschot. In de kerk en in het wethuis liep de plechtigheid stil af. Een huwelijk op een dorp heeft overigens nooit veel als feest te beduiden. De boer houdt eigenlijk geen bruiloft, geen plezierreis en men geeft elkander geen geschenken.

Met het huwelijk van Kolb zou het inderdaad iets buitengewoons zijn geweest.

Maar was het koud rondom het bruidspaar, in het hart toch was het feest. De droom van vele jaren was verwezenlijkt: een onschendbare band hechtte de twee harten aan elkander. Feest, dans en lied, vreugdeschoten en bloemenstrooisel wogen niet op tegen het ware zielsgeluk.

Slechts één neveltje dreef voor Veva, in al dien hemelglans, om: het was dat oom David geweigerd had haar een enkelen goedhartigen oogslag te gunnen.

De dorpelingen zagen of gevoelden dat inwendige geluk niet; zij oordeelden naar het uiterlijke, en zoo armoedig

was dit laatste dat niemand meer genegen was om met ‘juffer klepperman’ te spotten, tenzij de booze Kolb.

Toen oom Wijnants het bruidspaar zag voorbij gaan, had hij plotseling opgehouden met razen en tieren; de armoê van het kind zijns broeders trof hem diep; tranen sprongen den grijsaard uit de oogen, en toen hij de bleeke Veva in het voorbijgaan den blik naar het huis van oom David zag wenden, verborg hij het aangezicht in de handen en nokte op hartroerenden toon:

‘Veva, arme Veva!’

VIII.

De Zaligmaker der wereld, de vriend van het arme volk, de trooster der droeven ziet ginds, in de kapel, welwillend neêr op diegenen, welke er, met in tranen zwemmende oogen, zijne voeten komen omhelzen. En wie komt er niet, wanneer het lijden in den huiskring valt en de tegenspoed den dorping voortgeeselt!

De schout deed dikwijls eene wandeling langs den kant der kapel, en als hij er een vrouwelijk wezen bidden zag, dacht hij altijd Veva te zien, die nu reeds een rond jaar met Jasper getrouwd was.

Zij toch, zoo dacht David Wijnants, moest wel ongelukkig zijn; want als hij haar somtijds op het kerkpad zag, was zij nog altijd even bleek en nog veel armoediger gekleed dan te voren - en echter kwam zij niet op de

bidplaats der bedrukten, en echter verwaardigde zij zich niet aan de deur van den rijken schout te komen kloppen.

Kom, laat ons een oogenblik door dit kleine venster loeren en Hompel's huis van binnen zien.

Het ziet er inderdaad niet zoo weelderig uit als het huis van schout Wijnants!

Integendeel, al wat de wanden bedekt heeft een armoedig karakter; maar alles is toch frisch en zindelijk: de tafel is wit geschuurd; de vloer, als men de hard getrapte aarde zoo noemen mag, is met hagelwit zand bestrooid; op de oude kas heeft men twee flesschen geplaatst, wier halzen tot bloemvazen dienen; geen stofje kleeft op de schotels of tellooren, die in het rek staan te pronken. Al zijn ze hier en daar dan ook met zwarte bersten beschreven, toch mogen zij er zich op beroemen, de pronkstukken van gansch den huisraad te zijn.

In het midden van het vertrek staat eene wieg, waarvan het blauwe katoenen, met witte bloemekens doorstippeld, kleed is opgelicht.

In die schommelende 'zonder-zorg' ligt een lieveling, die zich al lachende bloot woelt, terwijl de jonge moeder, Veva, hem met haar blijden lach in dat woelen aanmoedigt: doch hem niettemin liefvallig bekijft, alsof het kind haar reeds verstaan kon.

Hij grijpt reeds, de kleine bengel! naar de houten figuurtjes die de oude grootvader zoo aardig weet te knutselen; naar de bloemen, welke de moeder op het dek zijner wieg heeft gespreid; hij schijnt reeds te weten wie daar in den hoek van den haard zijn pijpken rookt; hij luistert al naar het tikken van vaders horlogie, als Veva dat aan zijn oortje houdt. O, hij begrijpt en verstaat reeds alles!

Als gij Veva gelooven wildet, zou hem enkel de spraak ontbreken, om met haar, over alles wat haar omgaf, te spreken.

Gelukkige moeder!

Wat is het lief, dat kind, met zijne blauwe oogen en ronde blozende wangen! Wat lacht het zijne moeder dankbaar toe, als zij het op de roode lipkens zoent! Wat schijnt het gelukkig als de moeder het lieve lichaamken met kussen overdekt, het mollig voetje gelijk het effen voorhoofdje!

Wat is het lief in zijn armoedig wiegskén, terwijl een warme straal der najaarszon door het raampken schiet en de wieg als met een stralenkrans omringt! O ja, het is een van den Hemel bevoorrecht kind, dat het zoete loon is geweest voor al de smart, die zijne moeder heeft uitgestaan. Och, luister eens naar de jonge moeder en gij zult haar maar ééne vrees hooren uitspreken: - zij zal u zeggen, dat de engelen haar dat kind moeten benijden; dat zij het aan zijn stroobeddeken zullen ontrooven om het, op hunne blanke armen gedragen en door hunne sneeuw witte vleugels beschaduwd, naar den hemel over te brengen.

Gelukkige moeder!

Ja, lach, lief kind, straks als uw grootvader ontwaakt - want de oude man is nu juist aan het dutten geraakt - straks zal hij de bevende handen naar u uitsteken om u ook eens te zoenen, en dan zal hij weenen van blijdschap, de goede grijsaard! Straks ook zal uw vader thuis komen, en hij zal, den eenen arm om u, den anderen om Veva slaande, zich over uwe wieg buigen om u te zoenen.

Gelukkige vader! Gelukkige moeder!

En echter wat ziet Veva er bleek en lijdend uit! Bleek - maar zij moest immers haar bloed geven, om de wangen en lipkens van haar lieveling rood te kleuren! O, zij is rijk aan liefde, en zij heeft vooraf geweten, dat dit het eenigste was wat Jasper haar kon aanbieden! Daarom ook klaagt zij niet; zij heeft er geen reden toe, omdat zij bezit wat zij zich heeft voorgespiegeld!

Gaat naar het huis van den schout, en maakt eene vergelijking tusschen dit en dat van den klepperman. Geld bezit oom David, o ja! maar geld alleen geeft geen geluk.

De gouden zonnestraal, die ginds de wieg omgloort, glanst hier op ledige stoelen, en dringt niet door tot het ledige hart van den huisheer. Wijn en lekkernijen kan hij op zijne tafel brengen, terwijl ginder slechts zwart brood in de kas staat; hij kan zijne stoelen door vrienden doen bezetten, zijn huis vervroolijken - maar wijn en lekkernijen smaken hem niet, en als de vrienden vertrokken zijn, gevoelt hij de ledigte rondom zich des te smartelijker.

Wijnants zou alles op goeden voet met Veva en Hompel hebben wilden brengen; maar Kolb bleef immer een onverzoenlijke en valsche vijand, en wist telkens de goede voornemens in het hart des grijsaards te versmoren.

Hij klampte zich des te sterker aan den rijken schout, omdat de kans des geluks allengs begon te keeren en de grenskommiezen hem welhaast van zijne schoonste pluimen beroofd hadden: oom David's beurs verlokte den smokkelaar - en dan het schouten-ambt in de toekomst.

IX.

Nu was men in het laatst van December.

De sneeuw lag een paar voeten dik en de koude was nijpend voor den arme, wiens huis voor den onbarmhartigen

winter niet schijnt gebouwd te zijn. Er ontbrak hem wel eens hout voor zijn vuur, want het bosch was in een wonderschoon sneeuwpaais herschapeu en de dorre tak, dien de gedienslige wind afbrak, was klammig en doofde de vlam uit, in plaats van haar nieuw voedsel te geven.

Och, het zag er in Hompel's huis droevig uit! De oude soldaat kon maar moeilijk meer in den hoek van den haard komen zitten en Jasper, afgebeuld door het werk, dat hem dag noch nacht rust gunde, was even als de vader op het ziekbed gevallen. Twee nachten geleden sleepte hij zich, de arme Jasper! door de besneeuwde straat; met de koorts op het lijf zong hij zijn lied, en in den afgeloopen nacht heeft hij, helaas! zijn werk niet meer kunnen volbrengen.

Veva, de reeds afgemartelde Veva, troost en werkt zooveel het in haar vermogen is; zij verbergt voor de oogen der dorpingen hare smart en nog dieper het gebrek dat in Hompel's woning heerscht. Sinds gisteren heeft zij bij den bakker brood op krediet gevraagd - maar het vuur der schaamte stroomde haar bij die woorden over de wangen; gisteren ook heeft zij, in den voorschoot, turf ter leen gehaald bij de buurvrouw - en deze wendde de oogen af, toen zij de ongelukkige zag weenen: want zij, de goede vrouw, begreep Veva's toestand.

Het kind, dat door de moeder met een bang oog bespied wordt, schijnt dagelijks bleeker te worden. God! indien dat ook eens ziek werd. Het heeft daar straks zoo bitter geweend, dat Jasper het zieke hoofd ophief en vroeg: 'Veva, wat let ons kind?' Het weende nog toen zij het aan de borst drukte; misschien weende het wel omdat die levensbron geen genoegzaam vocht meer inhield en het zich te vergeefs vermoede.

De dorpspastoor was in huis gekomen; maar Veva had hare armoê niet voluit durven belijden. Het is zoo hard

als men bedelen moet, en men niet met den bedelstaf is grootgebracht!

X.

Het was na den vierden nacht dat Jasper zijne ronde niet meer deed, toen de oude meid van oom Wijnants des morgens een vierkant gevouwen briefke, in het portaal des huizes opnam en het den schout overhandigde.

De man zat juist in den warmen leuningstoel voor het vuur te suffen; maar toen hij den neusnijper had opgezet en den inhoud van het briefken las, overviel hem eene rilling en met een gesmoorden kreet had hij gezegd: 'een brandbrief!'

Daar stond geschreven:

'Leg den avond na Kerstnacht, eene som van vier honderd daalders aan het graf met het ijzeren kruis, of zoo waar als er een God in den Hemel is, de roode haan zal op uw dak kraaien. Wee u, zoo gij de plaats door iemand laten bewaken.'

Een brandbrief!

De gedachte alleen verwekt in onze dorpen, bij elken bewoner, eene huivering. Het is alsof er plotseling een donderslag neêrkomt, alsof eensklaps, op eene bovennatuurlijke wijze, een doodshoofd in het midden van eenen huiskring vallen zou. Oom Wijnants was van die vrees niet vrij te spreken. Er ligt ook iets zoo verschrikkelijk geheimzinnigs in dergelijk schrift, want het blijft een

algemeen geloof, dat de booze geest de hand des schrijvers bestierd heeft.

Wie toch heeft die bedreiging geschreven? Was het een kortstondig broodsgebrek, of de duivelsche hebzucht die den dader aandreef?

Wie weet of den nacht na de weigering het vuur niet reeds onzen eigendom met golvende vlammen zal omvatten! Geen enkelen nacht ongestoorde rust meer; iedere donkere schaduw schijnt de gestalte van den schurk te zijn; iedere lichtstraal de lonk van den brandstichter; het minste gedruisch gelijkt naar het geknetter der vlammen.

Wijnants had den onheilspellenden brief op de tafel geworpen, en zat er met ontzetting op te staren toen Kolb binnentrad. Er zweefde bij dezen een grijnslach over het aangezicht, toen hij den brandbrief las, zooals de kwaadaardigste der duivelen gewis niet lachen zou.

‘Dat is het schrift van Jasper Hompel!’ zeide hij koel.

Oom dacht dat hij door den grond zou zinken.

‘Wat zegt gij daar!’ stamelde hij bleek en sidderend van gramschap. ‘Het schrift van Jasper Hompel?... Ha! ik zal hem een anderen dans leeren, ja, een anderen dans. De schurk durft mij dreigen, nu ik weiger hem in mijne ongerande daalders te laten rammelen! Het zal hem slecht vergaan, ja, slecht vergaan zal het hem! Naar het spinhuis zal hij marcheeren; ik heb het gezegd, ja, gezegd heb ik het!’

‘Daarom houdt de deugniet zich ongetwijfeld ziek,’ liet er Kolb op volgen, ‘en heeft hij in geen vier nachten meer gezongen.’

‘Dat is zoo, Kolb.’

‘Maar als de avond na Kerstmis zal aangebroken zijn, zal hij aan het ijzeren kruis zijne vier honderd daalders niet laten besneeuwen.’

‘Ik zal 't hun leeren, dat Hompels gespan! Ha, de oude dreigt mij dat de dooden uit het graf zullen komen,

en de jongen wil mij het grijze haar van het hoofd schroeien, ja, dat wil hij; maar zoo waar als ik Wijnants de schout ben, ik laat mij niet bang maken, noch door de levenden, noch door de dooden; neen, niet bang maken.'

'Schout, laat de dooden rusten!' sprak plotseling eene doffe stem, en toen Kolb en Wijnants zich omkeerden, stond vader Hompel, op zijne krukken leunend, aan den dorpel der kamerdeur,

Hompel zag er uit alsof hij reeds uit het graf kwam, zoo bleek, mager en uitgeteerd was hij. De grijze kapotjas was gescheurd en beschermde zijne bibberende ledematen niet tegen de koude. Maar er lag nog iets veel verschrikkelijker in het holle oog van den ouden soldaat, die naar zijn adem hijgde, alsof hij op den dorpel der kamer zelve sterven zou.

'Heer, schout,' zeide de grijsaard met eene bevende stem, 'stervend kom ik uwe hulp afsmeeken.'

Wijnants beefde.

'Komt gij nu reeds de vier honderd daalders halen!' zeide de schout driftig en zijne ontroering niet dan met de grootste moeite verbergende.

'Ik weet niet wat gij zeggen wilt, heer schout!' mompelde Hompel bedaard. 'Sedert lang ben ik meestendeels aan den stoel, in den hoek van den haard gekluisterd, en nu, minder dan ooit, had ik mij in dat winterweêr mogen wagen; maar de nood dwingt, heer schout.... Ik zal het besterven als ik thuis kom; maar ik zal ten minste het hoofd neêrleggen met de gedachte, dat ik tot het einde toe mijn plicht deed jegens die, welke ik hier in armoede achterlaat.'

Kolb had zich in een onbeschaamde houding neêrgezet: de beenen wijd open gespreid, de handen in de broekzakken, het bovenlijf achterover leunende en met een uitdagenden grijnslach op het gelaat.

‘Ha, gij komt bedelen!’ riep Wijnants, die zichzelf nu weêr gansch meester was.

‘Bedelen,’ zeide de oude soldaat, ‘dat woord heeft altijd als eene bloedige belediging in mijne ooren geklonken,’ maar nu, in dit oogenblik, heer schout, neem ik het gelaten aan. Ja, ik kom bedelen voor mijne ongelukkige kinderen die van honger en ziekte vergaan. Ik kom eene aalmoes vragen, heer schout, voor de dochter uws broeders, die honger lijdt...’

‘Ik ken die straatloopster niet, neen, ik ken die niet! U zal ik de kleppermansplaats afnemen, en uw zoon zal ik op het schavot doen brengen, ja, op het schavot.’

‘Gij kunt mij de plaats ontnemen, heer schout, gij kunt ons het laatste brokje brood uit den mond rooven, maar op het schavot hooren slechts dieven en moordenaars thuis.’

‘En wat is uw zoon anders dan een dief?’

De grijsaard sidderde van verontwaardiging.

‘Ik een bedelaar,’ zeide hij met nadruk, ‘hij een dief, het kind uws broeders eene straatloopster!... Gij kunt mij thans gemakkelijk beledigen, verguizen zelfs, heer schout; ik ben zwak als een kind geworden.

‘Kent gij dat schrift?’ vroeg Wijnants barsch, terwijl hij den ouden den brandbrief driftig toestak.

‘Mijne oogen zijn oud en zwak, heer schout.’

‘Dat is het schrift uws zoons.’

‘En wat zou dat?’

‘Weet gij wat dit voor een brief is?’

‘Neen.’

‘Een brandbrief. Uw zoon wil vier honderd daalders van mij hebben, of hij dreigt den rooden haan op mijn dak te laten kraaien; maar vier honderd geeselslagen zal ik hem doen toedienen, ja, dat zal ik, ja.’

De oude Hompel bleef kalm. Kolb triomfeerde.

‘Dat heeft mijn zoon nooit geschreven, heer schout.’

‘Vraag het liever aan Kolb, daar.’

‘Mijn zoon heeft het hart op de rechte plaats zitten, en is, och arme! sedert vele dagen doodelijk ziek. Dat Kolb hem beschuldigt, verwondert mij niet: hij is zijn doodvijand, sedert Veva den armen kleppermanszoon verkoos boven den rijken smokkelaar.’

Kolb sprong dreigend op.

‘Heer schout,’ hervatte de oude man, ‘ik bid er u om, ga met mij naar mijn huis en gij zult erbarming hebben met een van pijn weenend onnoozel wicht, met een jonge vrouw, die te vergeefs wil verbergen dat zij honger lijdt.’

‘Dat is hare schuld.’

‘Het zij zoo; neem aan dat zij een verkeerden stap deed, ik zelf heb Veva's lot voorspeld toen zij met Jasper wilde trouwen; maar, om Gods wil,’ en de grijsaard weende, ‘wees barmhartig en help mijne kinderen.’

De schout had wel een goed woord op de lippen; maar Kolb, zijn booze geest, was daar!

‘Nooit, neen nooit!’ zegde oom Wijnants en trommelde weêr koortsachtig met de vingers tegen de glasruiten, en den rug naar Hompel gekeerd.

‘Nooit, zegt gij? Is dat uw allerlaatste woord?’

‘Mijn allerlaatste, ja.’

‘Schout, gij hebt reeds zilverwitte haren; gij zult binnen kort wellicht voor den rechterstoel Hierboven verschijnen;’ zware rekening zult gij dan te geven hebben over uw hardvochtig gedrag. Ik zal er vóór u zijn; aanklagen zal ik u niet, maar aan den vader van Veva zal ik zeggen, dat hij zijn kind welhaast verwachten kan, omdat gij het honger hebt laten lijden, gij, de rijke broeder van Wijnants.’

Kolb's hart klopte bijna hoorbaar; maar nog trachtte hij te spotten,

Wijnants lachte niet; hij beefde over al zijne leden en had opgehouden op het glas te trommelen.

Hompel ging de deur uit: de oude man kon niet meer

voort; hij had de macht niet meer zijne krukken door de sneeuw voort te slepen. Welwillende geburen kwamen toegeschoten en brachten den grijsaard in zijne woning terug, welke hij heimelijk en in een oogenblik dat Veva afwezig was, verlaten had.

‘Vader! vader!’ kermde Veva, ‘wat hebt gij gedaan!’

‘Mijn leven gewaagd om het uwe te redden!’ was het antwoord.

XI.

Den daaropvolgenden nacht vierde men de Kerstmis.

Het is een zoo plechtige stond als de klok, in het holle van den nacht, heinde en verre hare tonen door het dorp doet weêrgalmen, en als kind en grijsaard door de duisternis ofwel langs het door den glans der maan bestraalde sneeuwveld ter kerke gaan, om dankbaar te herhalen: ‘De Heiland is geboren.’

Van verre rijst, in het midden van dat doodskleed der natuur, de nederige en eenzaam gelegen dorpskerk op: elk harer hooge glasramen is helder, feestelijk verlicht, alsof elk dezer eene baak ware, welke den Christen tot zich wenkt om, met den geest, den Leeraar der volkeren in zijn houten krib te komen aanschouwen.

Helder blinkt het waslicht op het altaar en voor de beelden, die door de schakeering van licht en donker op hun voetstuk schijnen te leven, en omringd door licht en bloemen blikte de Zaligmaker vriendelijk naar beneden.

Treffend tooneel! Zomer is het hier, winter daarbuiten; akelig doodsch is het om de dorpskerk, feest is het binnen; nacht is het buiten de muren, dag, heldere dag is het hier! Hier bidt men nog in al den eenvoud des harten, terwijl elders, in de steden, de geest des twijfels of der verloochening niet zelden zegeviert!

Nu is het plechtigste deel van de dienst daar. De mannenstemmen zwijgen; de kinderstemmen, rein en helder, zingen het lied van Tollens:

Heft aan, heft aan met luiden zang!
 Laat al wat leeft die hooren!
 Laat dreunen door dit kerkgewelf,
 Laat klinken tot den hemel zelv',
 Dat Jezus is geboren.

VII.

De oude Hompel had het gebeurde, in het huis van den schout, aan Veva verteld en haar ook, met de tranen in de oogen, gezegd, dat Wijnants besloten had een anderen klepperman aan te stellen.

Die tijding had Veva doen schrikken; zij wist wel dat oom David zoo boos niet was, maar stond Kolb hem niet gedurig terzijde, en was Kolb de booze geest voor haren huiskring niet! Toen op Kerst-avond de oude Hompel, die zieker was dan ooit, eene poos was ingesluimerd, had de arme vrouw den mantel omgehangen en de zware klep

genomen, ten einde in Jasper's plaats, en terwijl de dorpingen ter kerke waren, de ronde te doen.

Nog eens naderde zij het bed van den soldaat, om, met ingehouden adem, den slaper gade te slaan; ook Jasper sliep; het kindje ook rustte. Het oogenblik was gunstig. Zij zou gaan, en als de ronde gedaan werd, dan toch had men het recht niet meer, om over de bediening van den klepperman te beschikken.

Zachtjes licht zij de klink van de deur op, werpt nog een blik op allen die haar dierbaar zijn, en treedt buiten. Nu wankelt zij over het besneeuwde pad. Ach, zij kan ternauwernood voort, zoo zwak is zij; zij bibbert van koude, zelfs onder den warmen mantel; zij kan de zware klep bijna niet torschen - maar toch zij zal moed, veel moed hebben!

Nu ook tracht zij te zingen: 'Twaalf uren heeft de klok!' maar zij zingt zoo flauw, dat hare stem, op twintig stappen afstand, voor het gedruisch van den nachtwind door de boomtoppen zou gehouden hebben. Zij wil de zware klep in beweging brengen, maar zij heeft er de kracht niet toe. Nu zal zij een oogenblik rusten, tegen den boomstam leunen, en dan zal het, zoo hoopt zij, wel beter gaan. Te vergeefs!

Met oogen door tranen gevuld, treedt zij op het kerkpad voort. Zij ziet van verre de kerk, met hare verlichte vensters en wenscht zoo vurig dezen tempel te bereiken, om, onbespied, in een donkeren hoek aan de deur, een oogenblik te bidden; maar zij kan niet meer en onder het stamelen der woorden: 'God, mijn God! zou ik hier moeten sterven!' valt zij ter aarde.

Veva wendde het oog naar den kant waar hare woning gelegen was; waar allen die haar lief waren, grijsaard, man en zuigeling, machteloos aan de legersteê gekluisterd waren, en zij vreesde dat die oogslag een 'vaarwel' zijn zou.

De deur van het groote pannenhuis, waarin oom Wijnants woonde, werd met gedruisch toegetrokken en de schout stapte, langzaam en voorzichtig, op het kerkpad voort: ook hij wilde den Kerstnacht gaan vieren.

Eensklaps bleef Wijnants staan; een flauw gekerm trof zijn oor en op eenige schreden voor hem, kroop er iets zwarts over de sneeuw. De schout aarzelde om zijn weg te vervolgen; maar hij schepte moed, en nader komende herkende hij Veva.

‘Veva, Veva!’ riep de grijsaard met een bevende stem.

De vrouw van den klepperman herkende ook den rijken oom; deze hielp haar overeind, en met eene zwakke stem zeide zij:

‘Heb dank, heb dank.’

Nu verzamelde zij al hare krachten, en de klep in de armen drukkende, wendde zij zich om en sloeg de tegenovergestelde richting in van die welke de schout volgde.

‘Veva,’ hervatte Wijnants, ‘ik zal u ondersteunen, arm kind; ik zal u helpen. Het is wreed dat men u tot zoo'n hard werk veroordeelt. Nu eerst ziet gij hoe ongelukkig gij u zelve gemaakt hebt!’

De arme vrouw stond even stil, om te zeggen:

‘Ik ben zoo ongelukkig niet....’

Dan sloeg zij den weg huiswaarts in, en mompelde met eene gesmoorde stem: ‘Ik heb honger!’

De schout zag haar eenige oogenblikken na. Hij schudde bedenkelijk het hoofd en zette nu ook zijnen weg ter kerke voort; maar zijn hart joeg onstuimig en de schrik had zijne ledematen bevangen. Meer dan tienmaal was hij blijven staan en wilde hij op zijne voetstappen terugkeeren, om zich met Veva, maar toch niet met de Hompel's, te verzoenen. Er was echter een booze geest, die hem telkens vooruit dreef.

Hij naderde het kerkhof. Waarom toch beefde Wijnants

als een veroordeelde? Ha, het was omdat hij de stem van den ouden Hompel weêr waande te hooren, die hem toeriep: ‘De dooden zijn niet dood.’

David houdt zich aan den kerkhofmuur vast, want hij voelt dat de kracht hem ontzinkt; zijn oog is wijd opengespalkt: zijne tong is sprakeloos, zijn hart bonst, zijne haren rijzen te berge - want hij denkt, de verbeelding is zoo wonderlijk! hij denkt, daar een geest te zien zweven, die zijn wit doodskleed over het besneeuwde kerkhof achter zich sleept. Wijnants heeft dien geest herkend: het is die zijns broeders!

‘Broeder, broeder!’ mompelt de schout sidderend en smeekend, en hij doet eene poging om vooruit te snellen en in de kerk eene schuilplaats te vinden; maar de geest plaatst zich vlak voor de deur, als om hem te verbieden te gaan deelnemen aan het blijde *Hallelujah*.

‘Ja, ik zal mij met hen gaan verzoenen! stamelt Wijnants en zich omkeerende, wankelt hij als bedwelmd over het sneeuwveld heen, en toen David, wien het koude zweet op het aangezicht parelde, een oogslag ter zijde gaf, meende hij twee geesten, ginds langs de zwarte heggen, over den akker te zien aanschuiven.

Het was de oude Hompel, die zijn bloedenden broeder op den schouder droeg. 't Scheen dan waar te zijn, dat de dooden niet dood zijn!

De schout stond eindelijk voor Hompel's huis. Een luid gesnik en gekerm liet zich binnen hooren. Wijnants hief de klink der deur op en trad binnen. Wat hij daar zag, trof hem diep: - Veva was teruggekeerd; zij lag voor het bed van den ouden Hompel geknield, die met den dood worstelde. Jasper, hoe ziek ook, had het bed verlaten, om zijn vader nog eens vaarwel te zeggen.

‘Kinderen, mijne kinderen!’ stamelde Wijnants weenend, en zakte even als Jasper en Veva, voor het bed neêr.

‘Heer schout, gij komt nog in tijds!’ zeide de stervende Hompel. ‘God zij dank, ik heb alvorens deze aarde te verlaten, een liefdevol woord uit uwen mond gehoord.’

‘Hompel, ik ben schuldig jegens u en jegens deze kinderen. Vergeef, vergeef mij mijne hardvochtigheid! Ik zal de vader zijn over die welke gij zult achterlaten, en God geve hun nog veel gelukkige dagen.

‘Wees gezegend!’ mompelde Hompel, en hij stierf met den zoeten glimlach op de lippen - want nu was hij, zooals hij aan den dorpspastoor het verlangen had uitgedrukt, met allen, met God en de menschen verzoend.

‘Wees gezegend!’ had de oude soldaat gezegd, en er rolde Wijnants een zwaar gewicht van het hart.

Wees gezegend! nu was hij in vrede met de dooden en de levenden. Wees gezegend! nu ook mocht hij met de gemeente *Hallelujah* zingen, en ook op hem zag de Godmensch goedgunstig en vergiffenisvol neêr.

XIII.

‘Gij zijt stapelgek!’ riep Kolb den volgenden dag, spottende, maar teleurgesteld, toen de schout hem van het verschijnsel sprak, dat hem naar het huis van den ongelukkigen klepperman gedreven had. ‘Inbeelding!’ ging de smokkelaar voort, ‘de dooden zijn dood en niet te vreezen gelijk de levenden.’

‘Kolb,’ zeide de schout, ‘het zij dan al of niet inbeelding, maar ik voel mij gelukkig met allen verzoend te zijn.

Goddank! dat ik nog terugkeeren mocht van den dwaalweg, waarop gij mij onbarmhartig voortstiet. Gij waart mijn booze geest, omdat gij u wildet wreken op Veva, dat zoete kind, dat toonbeeld van geduld en liefde; maar nu mag ik weêr zeggen in mijne woning: “Vrede zij dezen huize,” waar ik Jasper Hompel, zijne Veva en hun kind welhaast welkom zal mogen heeten.’

‘En de brandbrief?’

‘Kolb, kom dezen avond de vierhonderd daalders niet halen,’ en de schout kreeg weêr een aanval van gramschap, ‘neen, niet halen: want in plaats van Jasper, zal ik u, ja u, naar het spinhuis doen dansen.’

Kolb onthutste; het was omdat de grijsaard den wezenlijken misdadiger met den vinger had aangetoond. Wel zwoer de smokkelaar, bij al wat hem heilig was, dat hij geen schuld had - maar wat is de eed van een man, die een zoo onzedelijken en met de wetten in strijd zijnden, handel drijft? Wel dreigde hij - maar de oude man gevoelde zich sterk en streng ging hij voort:

‘Dreig of zweer niet; ik had mij op u willen wreken, ja, wreken voor al het kwaad dat ik de arme Veva sinds haar vertrek uit mijn huis, berokkend heb; maar Veva, dat goede kind, heeft mij gezegd: Vergeef en vergeet.’

XIV.

Het was in de schoone maand Augustus van verleden jaar; ik verliet de stad, om andermaal de opwekkende lucht van onze grensdorpen te gaan inademen.

De natuur was frisch, levendig, krachtig.

Overall waar men den voet zette, ontloken bloemen. De heide begon hare millioenen purperen bellen, waarover de bieën heen gonsden, te dragen; de boekweit bloeide en de wind waaide den wandelaar de zoetste balsemgeuren toe; het donkergroen aardappelveld was als met blauwe en witte sterren bezaaid: de klaver hief hare purpere bollen in de hoogte; het koren stond goudgeel en nog met eenige schaarsche koornbloemen doormengd op den akker, ofwel het was hier en daar reeds gemaaid en in lange rijen opgezet even als een eindeloos kamp van leger tenten.

Op eene mijner wandelingen ontmoette ik een man van middelbaren leeftijd, voor wien de dorpelingen, grijsaards en kinderen, eerbiedig het hoofd ontblootten en zeiden: ‘Dag, meneer de burgemeester.’ Ik kwam met hem in gesprek, en wist welhaast dat hij Jasper Hompel heette, en in het groote pannenhuis van den vroegeren schout woonde.

Ik zal niet licht het tafereel van huiselijk geluk vergeten, dat ik des namiddags onder den breeden wijngaard, in den hof van Jasper Hompel, mocht aanschouwen: ik ontmoette er eene moeder, omringd door vier kinderen van verschillenden ouderdom.

Ik bevond mij in eenen, voor een dorp, beschaafden kring en nadat de schoone natuur mij in het dorp geboeid had, boeide mij nog sterker het huisgezin des burgemeesters.

Het onderhoud duurde laat: de avond was zoel; de maan stond helder aan den hemel en verzilverde den omtrek; diepe rust heerschte alom. Nu sloeg het middernacht op den toren van het dorp en eene poos daarna hoorden wij eene schorre en valsche stem zingen:

Twaalf uren heeft de klok,
De klok heeft twaalf!

Ik zou niet kunnen zeggen, welk een diepen indruk die zang op gansch de familie, welke nu echter tot op twee personen verminderd was, te weeg bracht, De indruk was zoo duidelijk zichtbaar, dat ik mij den volgenden dag niet weêrhouden kon, aan den baas der afspanning, waar ik mijn intrek genomen had, te vragen:

‘Wie is hier klepperman?’

‘O, die heet Kolb. De man was vroeger rijk en woonde in het huis met den witten gevel; maar hij heeft zijne fortuin erdoor gesmokkeld en ook door het keelgat gejaagd, en nu is hij blij eene korst brood te verdienen.’

‘In wat betrekking staat hij met het huisgezin des burgemeesters?’

‘Ja, dat is eene heel wonderlijke geschiedenis, daar wel eens liedjes van gedicht en boeken over geschreven dienden te worden. Kolb wilde den ouden schout, die nu al lang dood is, opvolgen; en Hompel, die nu burgemeester is, vervulde toen de plaats van klepperman, voor zijn vader. De aspirant-klepperman is tot burgemeester opgeklimmen, en de aspirant-burgemeester tot klepperman afgedaald.’

Den volgenden dag vertelde Jasper Hompel mij gedeeltelijk zijne levensgeschiedenis, en er beheerschte mij een wonderlijk gevoel, telkens als ik 's nachts wakker schoot en Kolb zijn eentonig lied hoorde zingen.

Daar lag inderdaad iets onheilspellends in.

Ik begreep toen ook waarom men de vrouw des burgemeesters in de wandeling somtijds ‘juffer klepperman’ noemde, zonder dat daarin het minste denkbeeld van spotternij besloten was; zonder dat zij, al mocht zij het somtijds hooren, zich daarover in het minste gebelgd toonde.

Die toenaam was immers de geschiedenis harer zuivere en trouwe liefde!

1860.